

ПЛАН ДІЙ ЗІ СПРАВЕДЛИВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВОЛИНСЬКОГО ВУГІЛЬНОГО МІКРОРЕГІОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПЕРІОД ДО 2030 РОКУ

Проект

Луцьк, червень-листопад, 2024

Federal Ministry
for Economic Affairs
and Climate Action

giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Розроблення Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону Волинської області на період до 2030 року здійснила Робоча група при Волинській обласній державній адміністрації у партнерстві з компанією Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, яка в межах проєкту «Справедлива трансформація вугільних регіонів та зелене відновлення енергетичного сектору України», що впроваджується в Україні, за дорученням Федерального міністерства економіки і захисту клімату Німеччини (BMWK), підтримує процес справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону.

Зміст

ВСТУП	4
1. ОПИС ПРОЦЕСУ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТЕРИТОРІЙ, ЯКІ НАЙБІЛЬШЕ ПОСТРАЖДАЛИ	8
1.1. Очікуваний процес трансформації та досягнення цілей Енергетичної стратегії України на період до 2050 року	8
1.2. Ідентифікація територій, на які процес трансформації матиме найбільш негативний вплив, обґрунтування наслідків для їх економіки та зайнятості	11
2. ДІАГНОСТИКА ВИКЛИКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ТРАНСФОРМАЦІЄЮ ВОЛИНСЬКОГО ВУГІЛЬНОГО МІКРОРЕГІОНУ	19
2.1. Оцінка економічних, соціальних і територіальних наслідків переходу до кліматично нейтральної економіки до 2050 року	19
2.2. Визначення потреб розвитку та цілей для досягнення кліматично нейтральної економіки до 2050 року	42
2.3. Оцінка узгодженості з іншими стратегічними та планувальними документами національного, регіонального, локального рівнів	47
2.4. Очікувані інтервенції в процесі трансформації	57
3. МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ.....	63
3.1. Партнерство	63
3.2. Моніторинг та оцінювання	65
3.3. Інституції, відповідальні за координацію та моніторинг	66
4. ІНДИКАТОРИ ПРОДУКТУ ТА РЕЗУЛЬТАТУ ВИКОНАННЯ ПЛАНУ ДІЙ ЗІ СПРАВЕДЛИВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	69

Волинський вугільний мікрорегіон (*далі – Волинський ВМР*) – територія, розташована в межах Львівсько-Волинського вугільного басейну, який з середини минулого століття був базою видобутку кам'яного вугілля на теренах Західної України. Концентрація зайнятості населення у сфері вуглевидобутку та суміжних сферах сприяла своєрідній орієнтації населених пунктів на цих територіях навколо вуглевидобувної галузі. Проте приєднання України до глобальної боротьби зі зміною клімату, метою якої є зменшення викидів парникових газів, передбачає з-посеред іншого відмову від використання викопного палива. Відтак на території Волинської області в межах вугільного басейну розпочався процес поступового «зеленого переходу».

Ще до початку повномасштабної збройної агресії РФ в Україні було розпочато проєкт міжнародної технічної допомоги «Підтримка структурних змін у вугільних регіонах України», який за дорученням Федерального уряду Німеччини на запит Міністерства енергетики та Мінінфраструктури впроваджує Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ). Проєкт «Підтримка структурних змін у вугільних регіонах України» ґрунтується на засадах, визначених в Рамковій угоді між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччини про консультування і технічне співробітництво від 29.05.1996 (ратифікована Законом України «Про ратифікацію Рамкової угоди між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччини про консультування і технічне співробітництво» від 24.01.1997 № 32/97-ВР (зі змінами)), Спільній заяві про започаткування енергетичного партнерства, укладена між Федеральним міністерством економіки та енергетики (BMWi) та Міністерством енергетики України (МінЕнерго) від 26.08.2020, Доручені Федерального міністерства економіки та енергетики (BMWi) від 23.11.2021 № 17104/006-21#004. Його метою визначено сприяння Україні щодо структурних перетворень, пов'язаних із відмовою від вугілля, на національному, регіональному та місцевому рівнях із залученням громадянського суспільства, застосуванням адаптованих інструментів сприяння та на основі концепцій «Справедливого переходу» та «Зеленого відтворення», що має зробити ці зміни соціально та економічно прийнятними, а також сталими з точки зору енергетики та екології. Учасниками проєкту «Підтримка структурних змін у вугільних регіонах України» було обрано шахтарські міста Червоноград (нині – Шептицький) у Львівській області та Мирноград в Донецькій області. Проте повномасштабна збройна агресія РФ змусила внести корективи в список учасників. Таким чином, до проєкту були долучені Нововолинська, Литовезька та Поромівська громади Волині, які формують Волинський вугільний мікрорегіон.

Відтак для мінімізації та нівелювання соціально-економічних та екологічних викликів, спричинених поступовою відмовою від вуглевидобутку, на територіях громад, де відбувався вуглевидобуток, та суміжних до них територіях почала розроблятися політика справедливої трансформації вугільних регіонів із одночасним створенням нових можливостей для жителів вугільних громад та працівників вугільних підприємств.

Проевропейський вектор України передбачає поступове наближення української нормативно-правової бази до європейського правового поля. Основним документом, який визначає особливості, пріоритети та завдання переходу регіонів / територій Європейського Союзу до кліматичної нейтральності, є територіальні плани справедливої трансформації. Відтак у Волинській області було започатковано процес розроблення Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону Волинської області на період до 2030 року.

Процес розроблення Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону Волинської області на період до 2030 року був розпочатий у 2023 році Волинською обласною військовою адміністрацією за підтримки Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ) (розпорядження начальника Волинської обласної військової адміністрації від 30.11.2023 №502).

Мета Плану дій справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону Волинської області на період до 2030 року:

справедлива трансформація Волинського вугільного мікрорегіону базується на основах концепцій «Справедливого переходу» та «Зеленого відтворення» та

забезпечує дотримання інтересів усіх зацікавлених сторін в соціальному, економічному та екологічному розвитку територіальних громад мікрорегіону.

Визначальними **принципами** розроблення Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону Волинської області на період до 2030 року (далі – План дій зі справедливої трансформації) є:

публічність, прозорість та інклюзивне планування – участь усіх зацікавлених сторін в усіх етапах процесу формування та реалізації Плану дій зі справедливої трансформації, включаючи органи державної та регіональної влади, органи місцевого самоврядування територіальних громад вугільного мікрорегіону, бізнес, громадянське суспільство, шахтарів;

економічна диверсифікація – розвиток альтернативних секторів економіки та створення нових робочих місць для зменшення соціальної та економічної залежності від сфери вуглевидобутку та підтримки фінансової спроможності територіальних громад вугільного мікрорегіону;

соціальна справедливість – створення умов для забезпечення добробуту вивільнених працівників вугільної галузі та їхніх сімей під час та після переходу від вугледобування до альтернативних видів економічної діяльності для уникнення соціальної напруженості, збереження соціальної злагоди та формування сприятливих умов для успішної трансформації;

екологічна збалансованість – збалансоване поєднання екологічних, соціальних та економічних інтересів у процесі справедливої трансформації вугільного мікрорегіону, що супроводжується заходами з мінімізації спричинених вуглевидобутком екологічних збитків довкіллю та здоров'ю населення, а також відновлення деградованих екосистем;

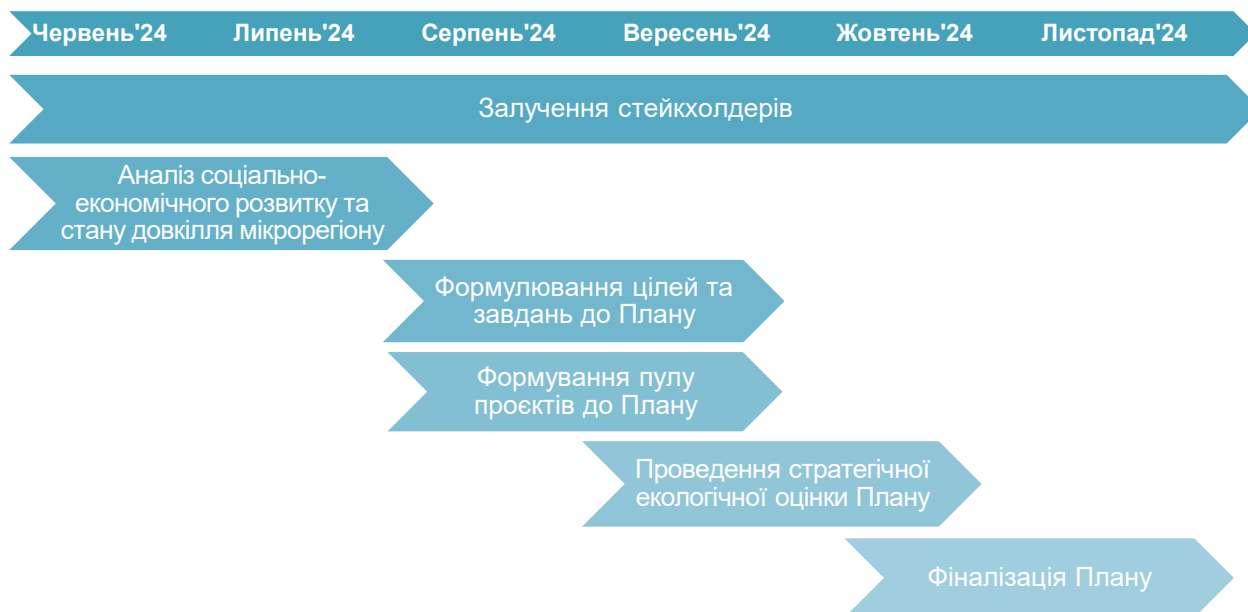
співфінансування – широке коло джерел фінансування реалізації заходів зі справедливої трансформації, що включає фінансові ресурси місцевих бюджетів територіальних громад вугільного мікрорегіону, кошти державного та обласного бюджетів, міжнародних фондів, приватних інвесторів та інших джерел.

Під час розробки Плану дій зі справедливої трансформації було враховано положення Статті 11 Регламенту (ЄС) 2021/1056 Європейського Парламенту та Ради від 24 червня 2021 року про створення Фонду справедливої трансформації¹. З огляду на це, План дій зі справедливої трансформації містить наступні **складові**: опис процесу трансформації та ідентифікацію територій, які зазнають її впливу; оцінку економічних, соціальних і територіальних наслідків переходу до кліматично нейтральної економіки до 2050 року, визначення потреб розвитку та цілей для досягнення кліматично нейтральної економіки, оцінку узгодженості з відповідними стратегічними та планувальними документами національного, регіонального або територіального рівнів, опис очікуваних інтервенцій в процесі трансформації, характеристики партнерства зацікавлених сторін в процесі трансформації, опис механізмів моніторингу та оцінки досягнутих результатів, визначення інституцій, відповідальних за імплементацію, координацію та моніторинг процесу трансформації, перелік індикаторів продукту або результату, характерні для трансформації, графік впровадження Плану дій зі справедливої трансформації.

Процес розроблення Плану дій зі справедливої трансформації розпочався наприкінці 2023 року і тривав упродовж 2024 року. Його активна фаза відбувалася в декілька етапів.

¹ REGULATION (EU) 2021/1056 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL OF 24 JUNE 2021 ESTABLISHING THE JUST TRANSITION FUND [HTTPS://EUR-LEX.EUROPA.EU/LEGAL-CONTENT/EN/TXT/?URI=CELEX%3A32021R1056](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=CELEX%3A32021R1056)

Процес розробки Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону Волинської області на період до 2030 року

Етап 1. Залучення стейкхолдерів (червень – листопад 2024 року) – організація та проведення громадських консультацій для виявлення основних проблем та викликів, потреб та очікувань стейкхолдерів в процесі справедливої трансформації мікрорегіону. Серед учасників консультацій були представників органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, громадських організацій, бізнес спільноти, зокрема працівники підприємств вуглевидобування та суміжних видів діяльності, профспілок гірників, експертного та наукового середовища, молодь та підлітки, громадські лідери.

Етап 2. Аналіз соціально-економічного розвитку та стану довкілля мікрорегіону (червень – липень 2024 року) – дослідження стану розвитку економіки мікрорегіону, інституційного середовища, сфер транспорту та зв'язку, виявлення демографічних трендів та особливостей ринку праці мікрорегіону, повноти та доступності послуг соціальної сфери (професійної освіти, охорони здоров'я, культури та спорту), які надаються мешканцям мікрорегіону, стан просторового розвитку та наявність екологічних загроз тощо. Проведений аналіз дозволив виявити основні проблеми та виклики, які стоять перед мікрорегіоном на шляху справедливої трансформації. В процесі аналізу соціально-економічного розвитку та стану довкілля мікрорегіону було враховано результати консультацій із зацікавленими сторонами.

Етап 3. Формулювання цілей та завдань для Плану дій зі справедливої трансформації (серпень – вересень 2024 року) – напрацювання та обговорення на засіданнях Робочої групи з розроблення проєкту Плану дій зі справедливої трансформації цілей та завдань до Плану дій зі справедливої трансформації справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону Волинської області на період до 2030 року.

Етап 4. Формування пулу проєктів до Плану дій зі справедливої трансформації (серпень – вересень 2024 року) – збір проєктних ідей до Плану дій зі справедливої трансформації, проведення фокус-груп з напрацювання проєктних ідей, підготовка пулу проєктних ідей до Плану дій зі справедливої трансформації (додаток 1). Презентація та обговорення пулу проєктних ідей до Плану дій зі справедливої трансформації на засіданнях та Робочої групи з розроблення проєкту Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону Волинської області на період до 2030 року.

Етап 5. Проведення стратегічної екологічної оцінки Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону Волинської області на період до 2030 року (вересень – жовтень 2024 року) – формування Звіту про стратегічну екологічну

оцінку проєкту Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону, Волинської області на період до 2030 року, проведення громадського обговорення та консультацій з органами державної виконавчої влади Звіту про стратегічну екологічну оцінку проєкту Плану дій зі справедливої трансформації та самого проєкту Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону Волинської області на період до 2030 року в межах процедури стратегічної екологічної оцінки.

Етап 6. Фіналізація Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону Волинської області на період до 2030 року (жовтень – листопад 2024 року) – проведення громадських слухань Плану дій зі справедливої трансформації, врахування обґрунтованих пропозицій та зауважень, фінальне корегування документа.

1. Опис процесу трансформації та ідентифікація територій, які найбільше постраждали

1.1. Очікуваний процес трансформації та досягнення цілей Енергетичної стратегії України на період до 2050 року

Участь України в глобальній боротьбі зі зміною клімату закріплено в документах міжнародних рівня, які ратифікувала Україна, і які визначають спільну відповідальність та спільні дії на шляху стримування глобального зміни клімату. Серед таких документів: Рамкова Конвенція ООН про зміну клімату (РКЗК ООН)², Кіотський протокол³, Паризька угода⁴. Зокрема оновлений національно визначений внесок України до Паризької угоди (розпорядження КМУ від 30.07.2021 № 868 «Про схвалення Оновленого національно визначеного внеску України до Паризької угоди») передбачає загальноекономічне зменшення обсягу викидів парникових газів на 65 % до 2030 року, порівняно з 1990 роком. Відтак відмова від використання вугілля зумовить поступову ліквідацію збиткових неперспективних державних вугледобувних підприємств до 2030 року.

У 2021 році Україна приєдналася до коаліції Powering Past Coal Alliance під час Конференції Організації Об'єднаних Націй зі зміни клімату (COP26). Згідно з угодою, підписаною на COP26, понад 40 країн відмовляться від використання вугілля для виробництва електричної енергії: розвинені країни – у період з 2030 року, решта країн світу – з 2040 року. Україна визначила ціль відмови від використання вугілля в електрогенерації до 2035 року. Однак, після того, як росія почала скорочувати постачання природного газу в Європу, країни ЄС (Австрія, Німеччина, Франція, Польща та інші) оголосили про відновлення роботи вугільних електростанцій, проте не припиняючи розвивати відновлювальні джерела енергії. Щодо України, то можливість досягнути зазначеної цілі до 2035 року буде оцінена після завершення повномасштабної збройної агресії РФ з урахуванням стану та наявних потужностей, які залишаться у робочому стані після війни.

Слід зазначити, що в Україні впродовж багатьох років вугілля було одним з основними джерел енергії. Проте, через глобальні кліматичні зміни, коливання цін на енергоносії, впровадження новітніх технологій, частка цього невідновлюваного природного ресурсу в енергетичному балансі країни суттєво зменшується. Зокрема у 1990 році з нього генерувалося 64 % енергії, а вже у 2020 році – лише 22 %⁵.

Цілком закономірно, що Україна й надалі планує рух в напрямі кліматичної нейтральності в енергетичному секторі. Так, одна із стратегічних цілей Енергетичної стратегії України на період до 2050 року⁶ – «Досягнення кліматичної нейтральності енергетичного сектору» – декларує зміни в розвитку енергетики в довгостроковому періоді (до 2050 року), які повинні максимально наблизити Україну до виробництва електроенергії та тепла повністю з вуглецево-нейтральних джерел. А загальна візія оновленої Енергетичної стратегії України на період до 2050 року передбачає «відновлення і розвиток енергетичного сектору за кращими світовими стандартами з урахуванням цілей переходу до чистої енергії, енергетичної безпеки з фокусом на фізичну безпеку об'єктів інфраструктури, децентралізацію, управління попитом та впровадження енергоефективних та енергозберігаючих технологій, забезпечення операційної безпеки та достатності генеруючих потужностей, ефективного функціонування енергетичних ринків та їх повноцінної інтеграції в міжнародні, суттєвого зменшення енергетичної бідності та досягнення кліматичної нейтральності у 2050 році». Відтак, реалізація Енергетичної стратегії

2 UNITED NATIONS FRAMEWORK CONVENTION ON CLIMATE CHANGE // https://unfccc.int/sites/default/files/convention_text_with_annexes_english_for_posting.pdf

3 KYOTO PROTOCOL TO THE UNITED NATIONS FRAMEWORK CONVENTION ON CLIMATE CHANGE // <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf>

4 PARIS AGREEMENT // https://unfccc.int/sites/default/files/essential_background/convention/application/pdf/english_paris_agreement.pdf, ПАРИЗЬКА УГОДА // https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_l61#Text

5 ПРОДУКТОВИЙ ЕНЕРГОБАЛАНС УКРАЇНИ // <https://map.ua-energy.org/uk/resources/e09e3aee-2b1f-4a23-b039-bd3674a830bf/>

6 ЕНЕРГЕТИЧНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ ДО 2050 РОКУ // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2023-%D1%80#Text>

України на період до 2050 року з-поміж іншого включає трансформацію енергетичного сектора шляхом відмови від використання викопного палива.

У 2020 році був створений Координаційний центр з питань трансформації вугільних регіонів, а у 2021 році була прийнята Концепція Державної цільової програми справедливої трансформації вугільних регіонів України на період до 2030 року. Незважаючи на ризики і загрози, спричинені повномасштабною збройною агресією РФ проти України, засади справедливої трансформації також закладені й у Плані відновлення України⁷, представленому в липні 2022 року на міжнародній конференції з відновлення України у Лугано, Швейцарія. Зокрема він передбачає заходи та проєкти, скеровані на досягнення енергетичної безпеки та стійкості, підвищення частки зеленої енергетики, зниження негативного впливу на довкілля, в тому числі і шляхом поетапної відмови від виробництва вугілля після закінчення війни і після того, як будуть забезпечені додаткові потужності за рахунок нарощування ядерної та / або газової / біометанової енергетики.

Ще до повномасштабної збройної агресії РФ проти України вугледобувна галузь на територіях, що контролюються урядом України, включала 35 державних вугледобувних підприємств (підпорядкованих Міністерству енергетики), серед яких і недобудована шахта «№ 10 Нововолинська», а також 12 приватних шахт. Більше двох третин основного стаціонарного обладнання на державних шахтах вже на то час перевищили нормативний термін експлуатації. У 2022 році в Україні було видобуто 26,1 млн тонн рядового вугілля, що на 3,3 млн тонн (або 11%) менше, ніж у довоєнному 2021 році. Державні вугледобувні підприємства з цього обсягу видобули лише 2,2 млн тонн, що на 3,3 млн тонн (або 60%) менше, ніж у 2021 році.⁸ У лютому 2022 року Кабінет Міністрів України прийняв рішення про ліквідацію двох виснажених шахт – «Золоте» (ДП «Первомайськвугілля») та «Великомостівська» (ДП «Львіввугілля»).

Загалом на початок 2022 року на вугільних шахтах працювало майже 60 тис. осіб, з яких понад половину (36,6 тис. осіб) були зайняті на державних підприємствах, і майже 60% із них формували підземний персонал. Водночас чималою була частка пенсіонерів на державних шахтах. Вона становила 23,3% загальної чисельності зайнятих на державних шахтах гірників.

Ще в середині минулого століття поява і розвиток населених пунктів на території сучасного Волинського вугільного мікрорегіону, серцем якого є Нововолинська міська територіальна громада, були тісно пов'язані з освоєнням Львівсько-Волинського вугільного басейну. Зокрема у середині минулого століття на заході Волинської області розпочалася розробка покладів кам'яного вугілля, які тягнуться вздовж українсько-польського кордону. З розвитком вугільної промисловості розгорнулося й будівництво об'єктів господарства та житлового фонду. Проте вже в XXI столітті під дією глобальних трендів декарбонізації, а також на прагнення України увійти до складу Європейського Союзу, що передбачає поступове досягнення вуглецевої нейтральності, ситуація кардинально змінилася. На Волині з десяти раніше функціонуючих шахт залишилось дві, одна з яких сьогодні перебуває в процесі закриття (ВП Шахта №9 «Нововолинська» ДП «Волиньвугілля»).

Незважаючи на те, що процес закриття шахт у Волинській області характеризується поступовістю, триває не один рік, і, за оприлюдненими оцінками, які не враховують тіньової складової функціонування вуглевидобувної галузі на Волині⁹, не повинен мати критичного впливу економічний розвиток мікрорегіону (вугільні шахти Волинського вугільного мікрорегіону генерують сукупну вартість 182 млн грн (6 млн євро), або 0,2% загальної доданої вартості регіону¹⁰), він супроводжується низкою викликів та ризиків, що можуть спричинити негативні

⁷ План відновлення України. [https://cdn.prod.website-](https://cdn.prod.website-files.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c19ac16c921fc712205f03_NRC%20UKRAINE%27s%20RECOVERY%20PLAN%20BLUEPRINT_UKR.PDF)

[FILES.COM/625d81ec8313622a52e2f031/62c19ac16c921fc712205f03_NRC%20UKRAINE%27s%20RECOVERY%20PLAN%20BLUEPRINT_UKR.PDF](https://cdn.prod.website-files.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c19ac16c921fc712205f03_NRC%20UKRAINE%27s%20RECOVERY%20PLAN%20BLUEPRINT_UKR.PDF)

⁸ ЕНЕРГЕТИЧНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ ДО 2050 РОКУ // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2023-%D1%80#TEXT>

⁹ Було зазначено представниками шахтарів на консультаціях під час роботи над розробкою Плану дій з справедливої трансформації.

¹⁰ THE REGIONAL ECONOMIC IMPACT OF COAL MINE CLOSURES AND COAL EXIT IN WESTERN UKRAINE. STUDY FOR THE GIZ PROJECT „SUPPORTING STRUCTURAL CHANGE IN UKRAINIAN COAL REGIONS”

соціальні наслідки для розвитку територіальних громад Волинського вугільного мікрорегіону. Зокрема, вивільнення гірників може стати чинником негативних демографічних змін в територіальних громадах мікрорегіону внаслідок вимушеної міграції робітників, які втратять роботу, за межі своїх громад, в тому числі за кордон, в пошуках працевлаштування за рівень заробітної плати, не нижчий ніж був на вуглевидобувних підприємствах, старіння населення, зменшення кількості молоді в мікрорегіоні. Також вивільнення працівників вуглевидобувних підприємств мікрорегіону спричинить до зменшення доходів, і, як наслідок, до зниження рівня життя у шахтарських сімей. Що в швидкому часі може стати причиною соціальної напруги, підвищення рівня злочинності та інших негативних соціальних явищ.

Також вагомим питанням для органів місцевого самоврядування вугільних територіальних громад залишається відсутність на національному рівні чіткого плану щодо поступового закриття шахт. Це зумовлює недостатність інформації та ресурсів у місцевих рад для ефективного планування енергетичного переходу, мінімізації соціальних ризиків та підтримки соціально-економічного розвитку громад.

Зазначені виклики вимагають від органів державної влади та органів місцевого самоврядування розробки комплексних рішень скерованих на соціальну підтримку вивільнених працівників вуглевидобувних підприємств та диверсифікацію економіки мікрорегіону для пом'якшення негативний ефекту від закриття шахт. Саме від впровадження виважених рішень та за умов належного управління і реалізації заходів справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону, відмова від вуглевидобутку не буде супроводжуватись різкими негативними соціальними та економічними наслідками.

Реалізація Плану дій зі справедливої трансформації, який розроблено за участі широкого кола зацікавлених сторін, та який передбачає врахування їхніх інтересів в процесі справедливої трансформації, дозволить системно здійснити інтервенції в усі сфери життєдіяльності територіальних громад вугільного мікрорегіону, які прямо чи опосередковано пов'язані з функціонуванням вуглевидобувної сфери.

Очікується, що справедлива трансформація Волинського вугільного мікрорегіону матиме вплив на економіку мікрорегіону в напрямі її диверсифікації і зменшення залежності від галузі вуглевидобутку шляхом здійснення інтервенцій, скерованих на підтримку розвитку підприємств переробної промисловості, зокрема через сприяння розвитку і функціонування еко-індустріальних парків, підтримку розвитку малого бізнесу на території мікрорегіону, сприяння розвитку і функціонування інфраструктури підтримки підприємництва тощо. Закриття шахт може стати поштовхом для розвитку нової інфраструктури, модернізації наявних об'єктів, зокрема будівель і споруд, розташованих на території вуглевидобувних підприємств, впровадження інноваційних технологій у мікрорегіоні, а також розвитку зеленої енергетики.

Виходячи з того, що ключовим моментом процесу справедливої трансформації є працевлаштування вивільнених працівників вуглевидобувних підприємств, очікується, що План дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону Волинської області на період до 2030 року забезпечить можливість для перекваліфікації вивільнених шахтарів, підтримки започаткування ними власної справи в альтернативних вуглевидобувній галузі видах економічної діяльності, зокрема в сільському господарстві, будівництві або на підприємствах переробної промисловості.

Передбачається, що зменшення видобутку вугілля сприятиме охороні та збереженню довкілля, а також здоров'я мешканців громад вугільного мікрорегіону, оскільки припинення діяльності вуглевидобувних підприємств матиме потенційний позитивний вплив на зниження рівня забруднення повітря, води та ґрунту. Водночас у Плані дій зі справедливої трансформації передбачено заходи з рекультивації деградованих земель, відновлення ґрунтів, заліснення територій та очищення водних ресурсів. Відтак очікується, що перехід від видобувної економіки до більш стабільних і менш шкідливих для довкілля видів діяльності сприятиме покращенню загального рівня життя та здоров'я населення.

Для пом'якшення наслідків закриття шахт доцільно забезпечити соціальну підтримку через відповідні соціальні програми для вивільнених працівників та членів їх сімей на період

перекваліфікації на працевлаштування в альтернативних вуглевидобуваннях видах економічної діяльності.

Водночас позитивний ефект від справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону може бути досягнуто лише за умови комплексного системного підходу до його впровадження, який включає інтервенції за усіма визначеними в Плані дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону Волинської області на період до 2030 року напрямками одночасно – сприяння розвитку нових видів економічної діяльності, інвестиції в інфраструктуру, забезпечення перекваліфікації вивільнених працівників та надання їм соціальної допомоги, а також сприяння досягненню екологічної стабільності.

1.2. Ідентифікація територій, на які процес трансформації матиме найбільш негативний вплив, обґрунтування наслідків для їх економіки та зайнятості

У 2021 р. Урядом розроблено Концепцію Державної цільової програми справедливої трансформації вугільних регіонів України на період до 2030 року (далі – Концепція), затверджено постановою Кабінету Міністрів України №1024 від 22.09.2021 р. У цьому документі вперше визначено державну політику щодо відмови від вугілля з одночасними заходами щодо регіонального розвитку та соціальної підтримки шахтарів та членів їх сімей. З огляду на сучасні воєнні, безпекові та соціально-економічні виклики зараз відбувається напруження змін до цієї Концепції.

Згідно з Концепцією, ключовим інструментом переходу до кліматично нейтральної економіки є принципи справедливої трансформації. Справедлива трансформація розглядається як модель розвитку регіону, що передбачає гідне життя та достатній заробіток усім мешканцям, в тому числі працівникам, на яких вплине процес відмови від викопного палива (ліквідація виробничих потужностей, закриття вугледобувних підприємств тощо).

У розумінні Концепції вугільні регіони визначаються як регіони, на території яких розташовані вугледобувні та вуглепереробні підприємства, в тому числі ті, які перебувають у стадії ліквідації, консервації або переорієнтації на інші види економічної діяльності, та підприємства вугільної теплової генерації незалежно від форми власності.

У Волинській області до вугільних віднесено три територіальні громади – Нововолинську міську територіальну громаду, Литовезьку сільську територіальну громаду та Поромівську сільську територіальну громаду. Ці три громади формують **Волинський вугільний мікрорегіон** (далі – Волинський ВМР). У трактуванні Закону України «Про засади державної регіональної політики»¹¹, мікрорегіон – це частина регіону, що характеризується територіальною цілісністю та особливостями розвитку, у межах якої реалізуються спеціальні для цієї території проекти регіонального розвитку.

Розвиток територіальних громад Волинського ВМР безпосередньо пов'язаний із розробленням кам'яновугільних покладів Нововолинського геолого-промислового району в межах Львівсько-Волинського вугільного басейну. Активний розвиток вугільної промисловості тут розпочався у 50-х роках ХХ ст., коли у різні роки запрацювало вісім шахт (шахти № 1-8 «Нововолинська») – на даний час усі ліквідовано. У 1963 році введено в експлуатацію шахту № 9 «Нововолинська», у 1994 – шахту «Бужанська». Внаслідок цих процесів територія Нововолинського геолого-промислового району перетворилася з аграрної у агропромислову. За незначний період тут закладено місто Нововолинськ та збудовано перші шахти. Поряд із підприємствами гірничодобувної галузі швидкими темпами розвиваються цегельне виробництво, машинобудування, деревообробка, легка і харчова промисловість.

На сучасному етапі вуглевидобувну галузь у регіоні представляє ДП «Волиньвугілля», яке об'єднує дві діючі шахти – ВП «Шахта №9 «Нововолинська» та ВП «Шахта «Бужанська»,

¹¹ Закону України «Про засади державної регіональної політики», від 5 лютого 2015 року, № 156-VIII. [HTTPS://ZAKON.RADA.GOV.UA/LAWS/SHOW/156-19#TEXT](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text)

видобуток вугілля на яких здійснюється для енергетики (рис. 1.1). Крім двох відокремлених підрозділів шахт, до структури ДП «Волиньвугілля» входять ВП «Волиньвантажтранс» та ВП «Санаторій «Шахтар» (розташований поза межами Волинського ВМР). Крім того, на території Поромівської громади розташована єдина в Україні шахта-об'єкт будівництва № 10 «Нововолинська», зведення якої триває близько тридцяти років (рівень будівельної готовності – 87,6%). Вона має бути утричі потужнішою, ніж діючі копальні – 900 тис. т вугілля на рік (табл. 1.1).

Рис. 1.1. Мапа Волинського вугільного мікрорегіону з розміщенням підприємств вуглевидобування

Безпосередньо вуглевидобувні підприємства територіально розташовані у Литовезькій та Поромівській територіальних громадах. Водночас управлінські та сервісні підприємства знаходяться у м. Нововолинську, крім цього у Нововолинській громаді проживає значна частка шахтарів, зайнятих на цих шахтах ДП «Волиньвугілля». Тобто ефективність реалізації моделі справедливої трансформації в контексті соціально та економічно прийнятних, енергоефективних та безпечних для довкілля структурних змін під час зеленого переходу держави і реформування вугільного сектору може бути забезпечена лише за використання комплексного підходу до розвитку трьох територіальних громад – Нововолинської, Литовезької та Поромівської.

Загалом на підприємствах сектору вуглевидобування станом на кінець 2023 року працювало 1 050 осіб, а розвиток цього сектору чинить вплив на розвиток економіки усіх трьох громад (навіть попри поступове зменшення його впливу впродовж останніх десятиліть).

Таблиця 1.1. Підприємства сектору вуглевидобування Волинського ВМР

Назва	Громада розташування	Вид діяльності	Рік введення в експлуатацію	Основні характеристики шахти	Кількість зайнятих (станом на 12.2023)**	Середня заробітна плата (станом на 12.2023), грн**	Частка податків, що сплачені суб'єктом*, %, 2023/2024**
ДП «Волиньвугілля»	Нововолинська ТГ м. Нововолинськ	Добування кам'яного вугілля	-	-	43	17751	0,03/0,06
ВП «Волиньвантажтранс» ДП «Волиньвугілля»	Нововолинська ТГ м. Нововолинськ	Технічне обслуговування та ремонт автотранспортних засобів	-	-	112	8780	0,01/0,01
ВП «Шахта № 9 «Нововолинська» ДП «Волиньвугілля»	Офіс – Нововолинська ТГ, м. Нововолинськ Поле шахти – Нововолинська та Литовезька ТГ	Видобуток рядового вугілля	1963	Проектна потужність – 450 тис. тонн / рік Середня глибина – 338 м Кількість шахтопластів – 2	370	13 674	0,11/0,13
ВП «Шахта «Бужанська» ДП «Волиньвугілля»	Офіс – Нововолинська ТГ, м. Нововолинськ Поле шахти – Поромівська ТГ с. Бортнів	Видобуток рядового вугілля	1994	Проектна потужність – 300 тис. тонн / рік Середня глибина – 350 м Кількість шахтопластів – 1	423	17 807	0,09/0,08
ВП «База відпочинку «Шахтар» ДП «Волиньвугілля»	Павлівська ТГ с. Павлівка (за межами Волинського ВМР)	Діяльність лікарняних закладів	-	-	-	-	
ДП «Буддирекція»	Поромівська ТГ с. Поромів	Добування кам'яного вугілля; будівництво житлових і нежитлових будівель, діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії	-	-	102	9 607	0,02/0,05
ДП «Передпускова дирекція шахти № 10 «Нововолинська» / об'єкт незавершеного будівництва «Шахта №10 «Нововолинська» ДП «Волиньвугілля»	Поромівська ТГ с. Поромів	Будівництво інших споруд, видобуток рядового вугілля	Не введено	Проектна потужність – 900 тис. тонн / рік Середня глибина – 540 м Кількість шахтопластів - 4	-	-	-

* у загальній сумі податків, сплачених суб'єктами господарювання (без врахування бюджетних установ) Волинської області

** на основі даних Головного управління ДПС у Волинській області (інформації по суб'єктах господарювання Волинської області згідно з даними звітності по єдиному соціальному внеску)

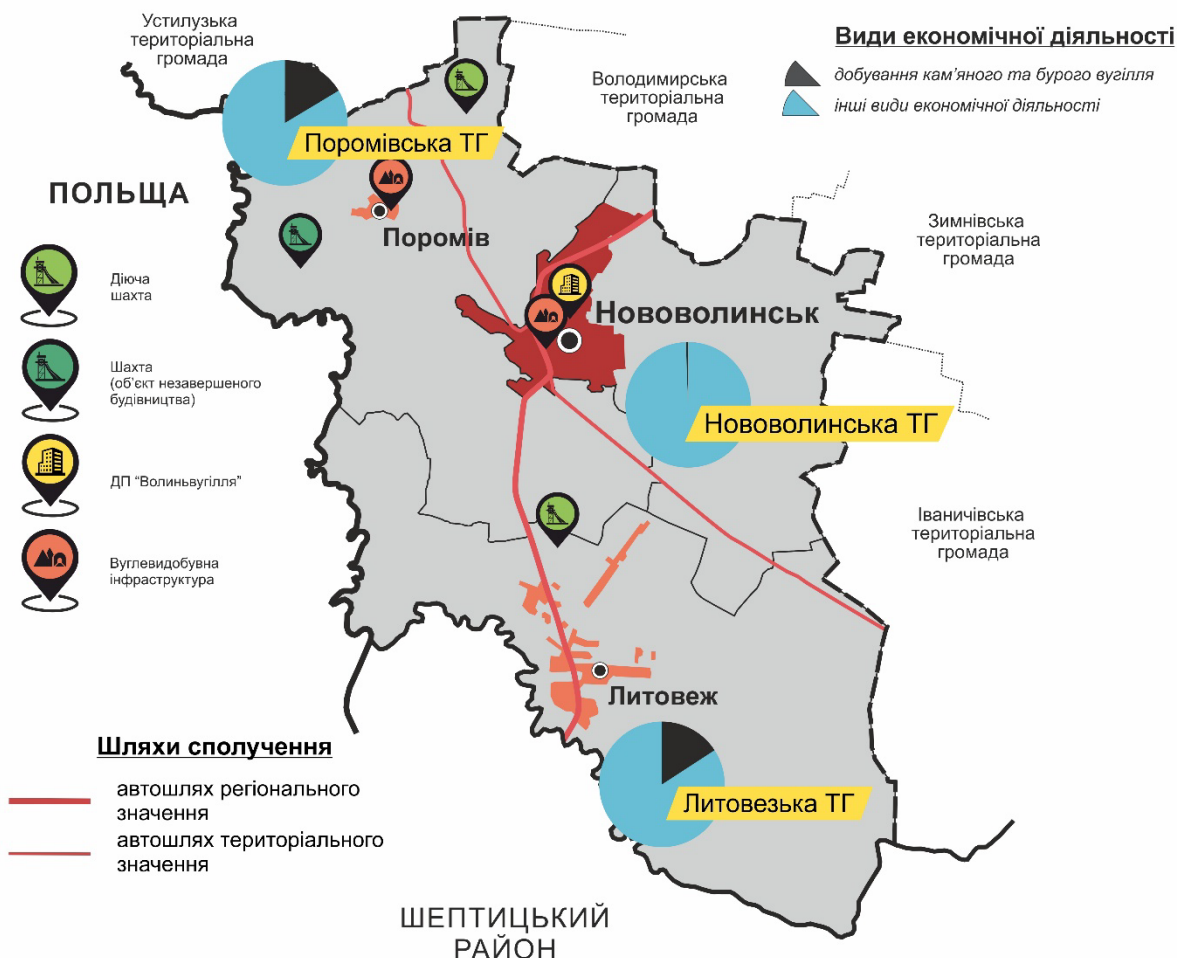

Рис. 1.2. Місце підприємств вуглевидобування в економіці територіальних громад Волинського ВМР (за часткою сплачених підприємствами вуглевидобування податків до бюджетів громад), 2023 рік

Основу економіки **Нововолинської міської територіальної громади** на сучасному етапі розвитку формують понад 40 промислових підприємств. Виробнича сфера громади представлена приладобудуванням, деревообробною і харчопереробною галузями, меблевим виробництвом, будівництвом, легкою промисловістю. Близько 700 юридичних осіб та ФОП використовують найману працю. Серед суб'єктів господарювання Нововолинська – підприємство з топ-10 суб'єктів з іноземними інвестиціями у регіоні – ТзОВ «Волинська меблева компанія - Україна».

В структурі економіки громади за обсягами сплачених до бюджетів усіх рівнів податків суттєву частку займають суб'єкти господарювання переробної промисловості (рис. 1.3). Сукупно вони сплачують більше 50% податків.

Аналогічно і найбільшими працедавцями у громаді є підприємства переробної промисловості (на 10 найбільших сукупно зайнято близько 2 тис. осіб), а також логістики. Середня заробітна плата на найбільших підприємствах у громаді коливається в межах 18,5 тис. грн.

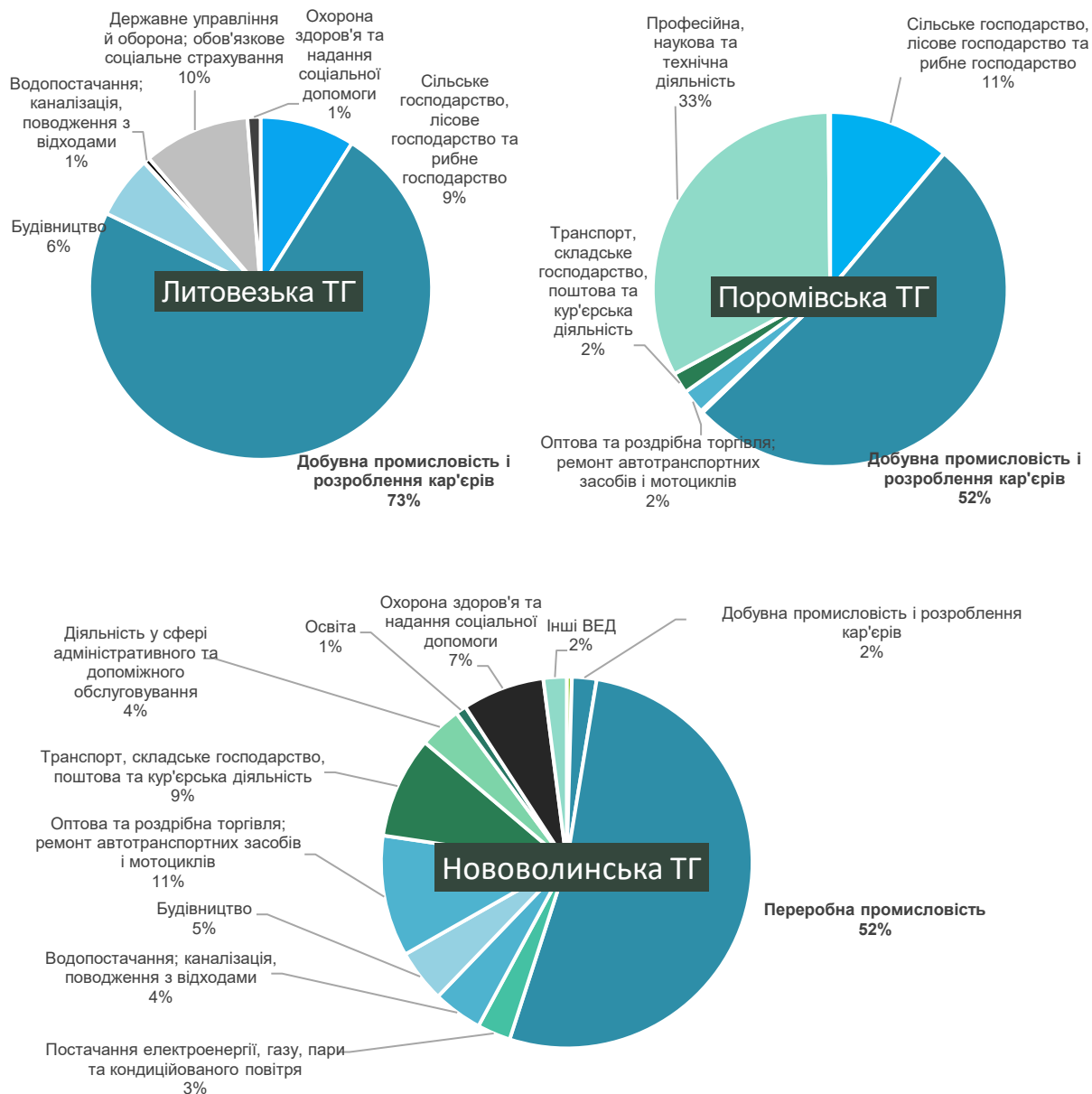

Рис. 1.3. Структура економіки територіальних громад Волинського ВМР за часткою сплачених підприємствами вуглевидобування податків до бюджетів різних рівнів, 2024 рік¹²

За обсягами реалізованої продукції лідирують харчова і вугільна промисловості. Тут розташований офіс ДП «Волиньвугілля», яке об'єднує дві діючі на даний час шахти з видобутку енергетичного вугілля у мікрореєоні (ДП «Шахта № 9 «Нововолинська» та ДП «Шахта «Бужанська»). За обсягами сплати податків до місцевого бюджету ДП «Волиньвугілля» не займає ключових позицій (табл. 1.2), а частка ПДФО, сплачена підприємствами вугільної промисловості, коливається в межах 0,2-0,5% загального обсягу надходжень ПДФО до бюджету громади. При чому, **спостерігається стійка тенденція стрімкого зменшення обсягів сплати податків суб'єктами господарювання вугільної галузі** (у 2023 році лише 1/3 обсягу 2021 року).

¹² ОПЕНДАТАБОТ. Єдиний ДЕРЖАВНИЙ РЕЄСТР ЮРИДИЧНИХ ОСІБ. URL: [HTTPS://OPEN DATABOT.UA/](https://opendatabot.ua/)

Таблиця 1.2. Динаміка надходжень від справляння податків, сплачених підприємствами у сфері вуглевидобування до бюджетів територіальних громад Волинського ВМР, 2021-2023 роки

Показники		Литовезька (шахта № 9 «Ново- волинська»)	Нововолинська (ДП «Волинь- вугілля»)	Поромівська (шахта «Бужанська»)	Волин- ський ВМР
2021	Надходження податків, тис. грн	14 662,4	236 175,8	22 917,1	273 755,3
	Надходження податків, сплачених підприємствами вуглевидобування, тис. грн	4 570,5	1 691,2	4 629,7	10 891,4
	Частка, %	31,2	0,7	20,2	4,0
2022	Надходження податків, тис. грн	16 405,5	279 819,3	41 484,3	337 709,1
	Надходження податків, сплачених підприємствами вуглевидобування, тис. грн	5 068,7	1 100,8	5 054,0	11 223,5
	Частка, %	30,9	0,4	12,2	3,3
2023	Надходження податків, тис. грн	34 941,0	373 884,8	32 986,5	441 812,2
	Надходження податків, сплачених підприємствами вуглевидобування, тис. грн	5 443,9	557,1	5 313,3	11 314,4
	Частка, %	15,6	0,1	16,1	2,6

Погіршення ситуації у добувній промисловості у Нововолинську має системний характер і триває впродовж усього періоду незалежності України. Починаючи з 1991 року, відбувається ліквідація гірничих підприємств, що входили до ДП «Волиньвугілля». Станом на 2024 рік цей процес охопив сім шахт.

У 2001 році, з прийняттям Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території пріоритетного розвитку у Волинській області» (№2354-III від 5 квітня 2001 року; втратив чинність у 2022 році), місто Нововолинськ та селище Благодатне (Жовтнєве) віднесено до території пріоритетного розвитку у Волинській області, на якій запроваджено спеціальний режим інвестиційної діяльності для створення нових робочих місць. Результатами запровадженої політики стало залучення у громаду нових підприємств (зокрема, ТзОВ «БРВ-Україна», ТзОВ «Кроноспан УА»). Такий підхід став вагомим умовою створення робочих місць після закриття семи шахт на території мікрорегіону; іншою можливістю для працевлаштування колишніх шахтарів та членів їхніх сімей була трудова міграція до країн ЄС (у т.ч. на вугільні шахти Польщі та Чехії¹³).

На сучасному етапі промисловість вуглевидобутку, яка тривалий час була основою економічного профілю Нововолинська та навколишніх сіл, залишається місцем праці та важливою складовою економіки, однак неухильно втрачає свої позиції на користь переробної промисловості і розвитку малого підприємництва. Погіршення стану суб'єктів вуглевидобутку негативно впливає на фінансову та економічну спроможність територіальної громади.

Литовезька сільська територіальна громада має агропромислову спеціалізацію, однак, на відміну від Нововолинської громади, є суттєво «слабшою» за рівнем розвитку економіки. Бюджетоутворюючим підприємством та основним роботодавцем у громаді є ДП «Шахта № 9 «Нововолинська» ДП «Волиньвугілля», яке сплачувало близько 1/3 податків до місцевого бюджету (у 2023 році – 15,6%) (див. табл. 1.2) та забезпечило більше ніж 370 робочих місць.

Порівнюючи результати функціонування суб'єктів господарювання, прослідковуємо ключову роль вуглевидобувного підприємства, яке сплачує 73% загального обсягу податків, що справляють місцеві суб'єкти господарювання до бюджетів різних рівнів. Переробна

¹³ Досвід ТРАНСФОРМАЦІЇ ШАХТАРСЬКИХ РЕГІОНІВ: РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ. (РЕЗЮМЕ ДОСЛІДЖЕННЯ) / З. Вондрова, Т. Венерт, Г. Гіня, Р. Дудеу, В. Крижанівський, К. Криницький, П-Ю. Оей, К. Сутловічова, М. Шон-Чанішвілі // ЦЕНТР ЕКОЛОГІЧНИХ ІНІЦІАТИВ «ЕКОДІЯ». К: ALT КОМПАНІЯ, 2019. [HTTPS://ECOACTION.ORG.UA/WP-CONTENT/UPLOADS/2019/06/TRANSFORMATION-EXPERIENCES-UA-FULL.PDF](https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2019/06/TRANSFORMATION-EXPERIENCES-UA-FULL.PDF)

промисловість у громаді не розвинута, натомість сільське господарство є вагомою галуззю економіки громади, охоплюючи 9% у її структурі (див. рис. 1.3). Агросфера представлена численними суб'єктами господарювання, зокрема: фермерськими господарствами «АКО», «Демікс», «Соснина-М», ДП «Агрофірма Луга-Нова» ПП «Універсам», ТзОВ «П'ятидні», ПП «Вільна Україна – Р», ТзОВ «Адама», ТзОВ «Агроінвест-Топилище», ПП «Західний Буг».

Характер економіки **Поромівської сільської територіальної громади** аналогічний як у Литовезької. Громада має агропромислову спеціалізацію, що чітко прослідковується зі структури робочої сили: 62% зайнятих тут працюють у аграрному та промисловому секторах (838 осіб у сільському господарстві та 855 осіб у промисловості (з них 525 – на вугільних підприємствах)¹⁴.

Одними з бюджетоформуючих підприємств на території Поромівської громади є ДП «Шахта «Бужанська», розташована у с. Бортнів, та ДП «Буддирекція». Сукупно вони забезпечують 16,1% податкових надходжень до бюджету громади (див. табл. 1.2). Крім того, Поромівська громада – єдина в Україні, де будується вуглевидобувне підприємство – шахта № 10 «Нововолинська». Роботу зі спорудження шахти розпочали у 1989 році. Проектна потужність шахти – 900 тис. тон вугілля на рік. Рівень будівельної готовності – 87,6%.

У контексті сплати податків суб'єктами господарювання Поромівської громади до бюджетів різних рівнів, як і у Литовезькій громаді, переважає вугільна сфера (52% сплачених податків за видом економічної діяльності «Добувна промисловість та розроблення кар'єрів» і 33% за видом «Професійна, наукова та технічна діяльність»).

Ще одним ключовим сектором є сільське господарство, яке займає 11% у структурі економіки громади за обсягами сплачених податків (див. рис. 1.3). Серед суб'єктів господарювання у сфері переважають фермерські господарства. Найбільшими сільськогосподарськими підприємствами є фермерські господарства «Захід овоч», «Сад», «Демікс», «НІКА-2010»; МПП «МАІСС; ПП «Новофорост».

Залежність Литовезької та Поромівської громад від функціонування підприємств вуглевидобутку є подвійним викликом для цих громад: по-перше, через значну залежність від цих підприємств і недостатню диверсифікованість економік, по-друге, через погіршення стану вугільної галузі.

Отже:

- економічний розвиток територіальних громад Волинського ВМР (Нововолинської, Литовезької та Поромівської) історично відбувався у «фарватері» дослідження та експлуатації ресурсів Нововолинського геолого-промислового району, адже понад 80% шахтних полів та ключова ділянка цього вугільного району зосереджені на території трьох громад;
- Волинський ВМР характеризується диспропорційністю економічного розвитку: економічний потенціал зосереджено у Нововолинській територіальній громаді. Тут сконцентровано 92% суб'єктів господарювання мікрорегіону. Серед причин економічного зростання громади – розвиток Нововолинська та Благодатного (Жовтневого) як територій пріоритетного розвитку у Волинській області, що забезпечило підвищення їх інвестиційної привабливості та появу нових підприємств, а також посприяло послабленню залежності громади від розвитку сектору добувної промисловості;
- на сучасному етапі фінансово-економічне становище Литовезької і Поромівської громад великою мірою залежить від розвитку сектору добувної промисловості і результатів функціонування бюджетоутворюючих підприємств цієї сфери на їх території. Рівень такої залежності у громадах зумовлений недостатньою диверсифікованістю їх економіки, що обумовлює значні ризики для їх фінансової спроможності в майбутньому (зокрема, в умовах війни);

¹⁴ ПАСПОРТ ПОРОМІВСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ 2023 РІК. ПОРОМІВСЬКА ГРОМАДА. [HTTPS://POROMIVSKA-GROMADA.GOV.UA/PASPORT-GROMADI-2023-12-08-08-02-02-2023/](https://poromivska-gromada.gov.ua/pasport-gromadi-2023-12-08-08-02-02-2023/)

- поступове скорочення обсягів вуглевидобування і закриття шахт несе не лише ризик зменшення кількості робочих місць на вугільних підприємств та втрати доходів місцевих бюджетів від недоотримання податків від цих підприємств, а й зниження економічної активності в мікрорегіоні загалом, через втрату робочих місць, які створювались завдяки витратам доходів працівників і акціонерів вугільних підприємств.

2. Діагностика викликів, пов'язаних з трансформацією Волинського вугільного мікрорегіону

2.1. Оцінка економічних, соціальних і територіальних наслідків переходу до кліматично нейтральної економіки до 2050 року

Динаміка та структура населення

Станом на початок 2022 року у Волинському вугільному мікрорегіоні проживало **66,969 тис.** мешканців, що становить **6,6 % усього населення Волинської області**. У Нововолинській ТГ проживає 57,394 тис. осіб, або 85,7 % усього населення мікрорегіону, ще 5,563 тис. осіб проживає у Поромівській ТГ та 4,012 тис. осіб у Литовезькій ТГ (рис. 2.1). В мікрорегіоні переважає міське населення – проживає у м. Нововолинськ – 49,772 тис. осіб та селищі Благодатне – 4,575 тис. осіб. Частка міського населення становить – 81,2% від усього населення Волинського ВМР. Місто Нововолинськ є важливим соціально-економічним центром Волинської області загалом, а за чисельністю населення посідає третє місце у Волинській області після м. Луцьк та м. Ковель.

Рис. 2.1. Населення Волинського вугільного мікрорегіону станом на 01. 01.2022 р.¹⁵

У мікрорегіоні в гендерному співвідношенні переважають жінки. Їх частка складає **54,4%**, що вище середньообласного рівня (52,8 %) ¹⁶. За віковою структурою населення Волинський ВМР характеризується значно нижчою часткою дітей у віці 0-6 років (4,4% проти 5,8% загалом по Волинській області) та дітей у віці 6-17 років (15,3% проти 17,7 % по області), водночас вищою є частка людей у віці 65+ (18,2 % проти 15,3% по області). Як результат -

¹⁵ СФОРМОВАНО ЗА ДАНИМИ [HTTPS://WWW.UKRSTAT.GOV.UA/](https://www.ukrstat.gov.ua/)

¹⁶ СФОРМОВАНО ЗА ДАНИМИ НСЗУ

Волинський ВМР характеризується вищим навантаженням на осіб працездатного віку та вищими ризиками демографічних втрат і старіння населення мікрорегіону (рис.1.2).

За останні 20 років у Волинському ВМР спостерігається значне скорочення чисельності населення на (-9,3%), при середньому по області (-4,0 %). Скорочення чисельності сільського населення відбувалось 2,4 рази вищими темпами, ніж скорочення міського населення.

У 2021 році у Володимир-Волинському районі (з 2022 р. – Володимирський район) порівняно з іншими районами Волинської області був найвищий негативний приріст населення (- 2033 особи, в т.ч. – 1692 за рахунок природного приросту). Серед причин смертності – 64,8% захворювання кровообігу, 3,1% – захворювання органів дихання, 10,0% – новоутворення, 5,2% – захворювання травлення, 5,4 % – зовнішні причини смерті.¹⁷ До широкомасштабної війни в районі спостерігався також негативний міграційний приріст населення. У всіх громадах Волинського ВМР у 2021-2023 роках мала місце негативна динаміка приросту населення як за рахунок природних чинників (суттєвого переважання смертності над народжуваністю), так і міграції з громад.

В умовах розгортання повномасштабної війни усі громади Волинського ВМР прийняли значну кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО), що позитивно вплинуло на демографічну ситуацію у мікрорегіоні. Загалом у Волинському ВМР у 2023 році було зареєстровано 4923 ВПО.

Інтегрування ВПО в життя громад та прийняття ними рішення про подальше проживання в громадах може позитивно вплинути і навіть переламати негативний демографічний тренд у Волинському ВМР, адже за віковою структурою майже 30% ВПО складають діти (тоді ж як частка дітей у структурі населення Волинського ВМР лише 19,7%). Основна частина ВПО проживає у м. Нововолинськ. Понад тисячу ВПО проживає у Поромівській громаді, при цьому їх кількість тут лише збільшується.

Можливості та перспективи інтеграції ВПО у життя громад визначають два ключових фактори – наявність роботи та наявність житла. У громадах мікрорегіону для вирішення проблеми проживання ВПО були задіяні об'єкти соціальної інфраструктури, зокрема відремонтовані та облаштовані приміщення освітніх закладів, гуртожитки закладів професійної освіти та інші приміщення, що пустували. Зокрема у Нововолинську переобладнано два заклади – гуртожиток УЖК №1 та гуртожиток Нововолинського електромеханічного коледжу, у Поромівській громаді переобладнано початкову школу у с. Верхів.

Ключові виклики розвитку

- ✓ Вищі порівняно з обласними темпи демографічних втрат (як за рахунок міграції, так і негативного природного приросту). Населення у сільській місцевості скорочується удвічі швидше, ніж у міській.
- ✓ Менша частка дітей та молоді у віковій структурі населення волинського ВМР (порівняно з іншими районами області), що створює ризики старіння населення мікрорегіону та зменшення трудового потенціалу вже у середньостроковій перспективі.
- ✓ Інтегрування ВПО (зокрема сімей з дітьми) в соціально-економічне життя громад Волинського ВМР, що матиме позитивний вплив на демографічні тенденції в мікрорегіоні.

Економічний профіль

В межах Волинської області територія Волинського ВМР є однією з зон пріоритетного розвитку, де сконцентровано значний промисловий потенціал. Тут розвинулася

¹⁷ Сформовано за даними Головного управління статистики у Волинській області [HTTP://WWW.LUTSK.UKRSTAT.GOV.UA/](http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/)

кам'яновугільна й переробна промисловість, сільське господарство м'ясо-молочного напрямку та рослинного напрямку (з посівами цукрового буряка і зернових). Економічним центром Волинського ВМР є м. Нововолинськ. Місто Нововолинськ концентрує більше ніж 6% суб'єктів господарювання Волинської області і близько 40% підприємств та ФОП Володимирського району¹⁸. Важливо, що за останні роки за димікою зростання економіки місто випереджає усі адміністративно-територіальні одиниці у Волинській області, зокрема м. Луцьк. На відміну від інших великих міст, лише тут спостерігалось зростання кількості підприємств та працівників.

Волинський ВМР охоплює 12% території Володимирського району Волинської області, на якій проживає майже 40% жителів району, і займає вагому роль в економіці Волинської області та України загалом як один з ключових осередків розвитку паливно-енергетичного комплексу держави (Волинський вугільний мікрорегіон та вугільний мікрорегіон Львівської області ділять між собою територію Львівсько-Волинського вугільного басейну). На території Волинського ВМР сконцентровано 41,4% суб'єктів господарювання, що зареєстровані у Володимирському районі, з них 37,7% юридичних та 44,8% фізичних осіб-підприємців (табл. 2.1).

Таблиця 2.1. Суб'єкти господарювання на території Володимирського району та Волинського ВМР, 2024 р.

Назва	Кількість суб'єктів господарювання, од.	у тому числі			
		з числа юридичних осіб		з числа ФОП	
		кількість, од	частка, %	кількість, од	частка, %
Володимирський район	8493	4020	47,3	4473	52,7
Литовезька	131	88	67,2	43	32,8
Нововолинська	3241	1368	42,2	1873	57,8
Поромівська	148	60	40,5	88	59,5
Волинський ВМР	3520	1516	43,1	2004	56,9
<i>Частка Волинського ВМР у Володимирському р-ні, %</i>	41,4	37,7		44,8	

У межах Волинського ВМР Нововолинська громада концентрує на своїй території 92% суб'єктів господарювання, зокрема 90% юридичних осіб та 93,5% ФОП. Дві інші громади, – Литовезька та Поромівська, – мають один із найнижчих показників економічного розвитку серед громад у районі.

За чисельністю суб'єктів господарювання з числа юридичних осіб переважаючими сферами економіки у Волинському ВМР є оптова і роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів (що зумовлене специфікою функціонування і просторового розміщення суб'єктів цієї сфери), переробна промисловість (18%), а також професійна, наукова та технічна діяльність (11%), що є гарним базисом для розвитку мікрорегіону як території з пріоритетним розвитком високотехнологічних галузей промисловості та окремих метрополітарних видів діяльності (фінанси, наука, виставкова діяльність щодо).

В структурі сплачених податків до бюджетів різних рівнів (рис. 2.2) основними платниками податків у Волинському ВМР є підприємства переробної промисловості (46%). Підприємства добувної промисловості і розроблення кар'єрів сплачують 8% податків до бюджетів усіх рівнів. Значний внесок до бюджету забезпечує також бізнес, що провадить діяльність у сфері транспорту, складського господарства, поштової і кур'єрської діяльності (9%).

За рівнем підприємницької активності мешканців (розраховано на основі кількості зареєстрованих ФОП станом на 2022 рік) Волинський ВМР випереджає як Володимирський район (262,7 особи / 10 тис. мешканців), так і Волинську область (270,9 особи/10 тис. мешканців)¹⁹. Середня кількість ФОП на 10 тис. жителів у мікрорегіоні становить 296,7. Майже

¹⁸ Головне управління статистики у Волинській області. URL: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>

¹⁹ Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців за районами та територіями територіальних громад (ТГ) з розподілом за ознакою статі керівника. Головного управління статистики у Волинській області. http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/31_7_r21.htm; Головне управління статистики у Волинській області зауважує, що

половина ФОП у Володимирському районі зареєстровані у Нововолинській територіальній громаді (42%). Інші громади суттєво відстають і не досягають навіть половини середнього показника по мікрорегіону (Литовезька – 114,6 особи/10 тис. жителів; Поромівська – 149,1).

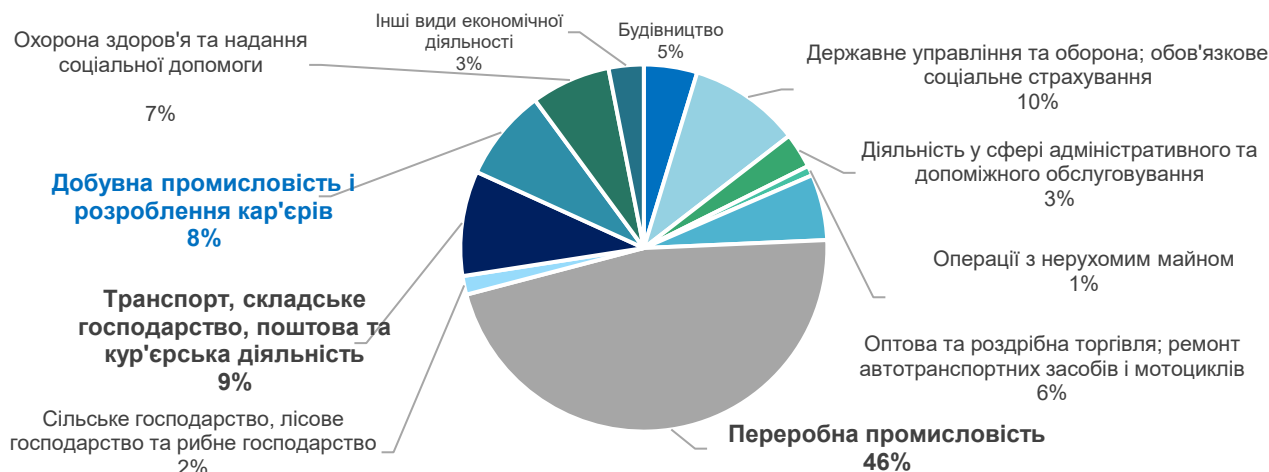

Рис. 2.2. Структура економіки Волинського ВМР за обсягами сплати податків до бюджетів усіх рівнів, 2023 р.²⁰

Підприємницька діяльність мешканців мікрорегіону концентрується в одному виді економічної діяльності: успішно функціонують ФОП оптової і роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів, 79% податків сплачені саме підприємцями у цій сфері. Менш розвиненими є сфера переробної промисловості (12% податків), транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності (7%). Інші види економічної діяльності не перевищують 2% сплачених ФОП податків.

Вугільна промисловість. Волинський ВМР охоплює 0,16% загальноукраїнських запасів корисних копалин, які, згідно з техніко-економічними розрахунками за 2022 рік, можуть бути економічно вигідно видобуті та використані. Аналіз динаміки фактичного обсягу видобутку вугілля у шахтах Волинського ВМР впродовж останнього десятиліття (рис. 2.3) вказує на повсюдне зниження обсягів видобутку. Якщо порівняти загальний обсяг видобутку вугілля на шахтах мікрорегіону у 2010 та 2021 роках, виявиться, що у 2021 році було одержано лише 6,4% від обсягу видобутих копалин цього виду у 2010 році.

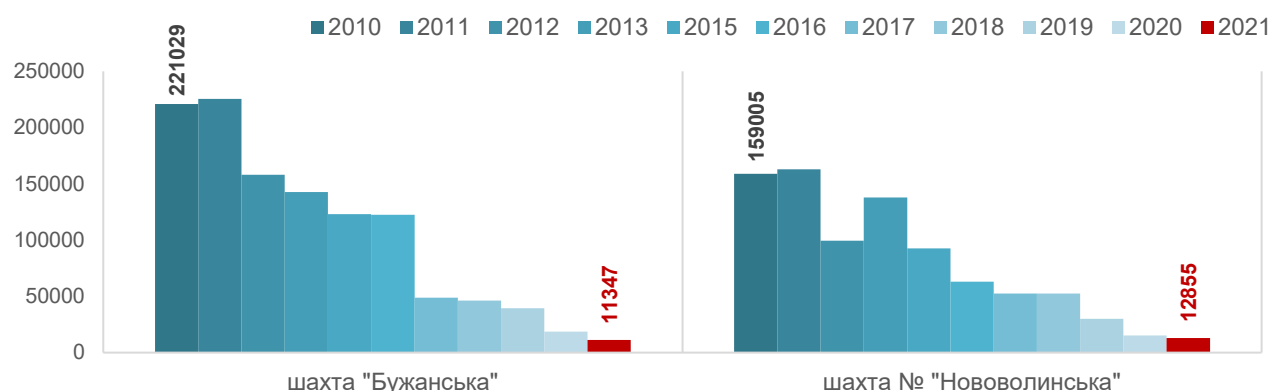

Рис. 2.3. Динаміка фактичного обсягу видобутку вугілля у шахтах Волинського ВМР, т, 2010-2021 роки²¹

дані в цілому по області/району (використані для порівняння середніх величин по Володимирському району, Волинській області та України – табл. 2.1) не дорівнюють сумі даних по районах/територіях територіальних громад (використані для порівняння показників по громадах мікрорегіону) за рахунок суб'єктів господарювання, у реєстраційних відомостях яких код території місцезнаходження зазначений на рівні області/району.

²⁰ на основі даних Головного управління ДПС у Волинській області (інформації по суб'єктах господарювання Волинської області згідно з даними звітності по єдиному соціальному внеску)

²¹ Тут і далі розрахунки на основі даних контенту ENERGY MAP. ГО «ДІКСІ ГРУП». [HTTPS://MAP.UA-ENERGY.ORG/UK/](https://map.ua-energy.org/uk/)

Тенденції вуглевидобування у Волинському ВМР відповідають загальноукраїнським, однак на шахтах у мікрореєоні вони стрімкіші: вищі темпи зменшення кількості штатних працівників на вуглевидобувних підприємствах (у 2,5 рази); повільніше зростання оплати праці шахтарів (середня заробітна плата на шахтах Волинського ВМР у 2023 році становила 15741 грн, що співвідносне з показником середнього заробітку на шахтах вугільного мікрореєону Львівської області у 2021 році (15207 грн); у 2023 році у ВМР Львівської області середня заробітна плата на шахтах становила 20312 грн); швидке скорочення фактичного обсягу видобутку вугілля (темп зростання фактичного видобутку у Волинському ВМР у 2021 році становив 6,4% обсягу 2010 року, в середньому по Україні – 38,9%).

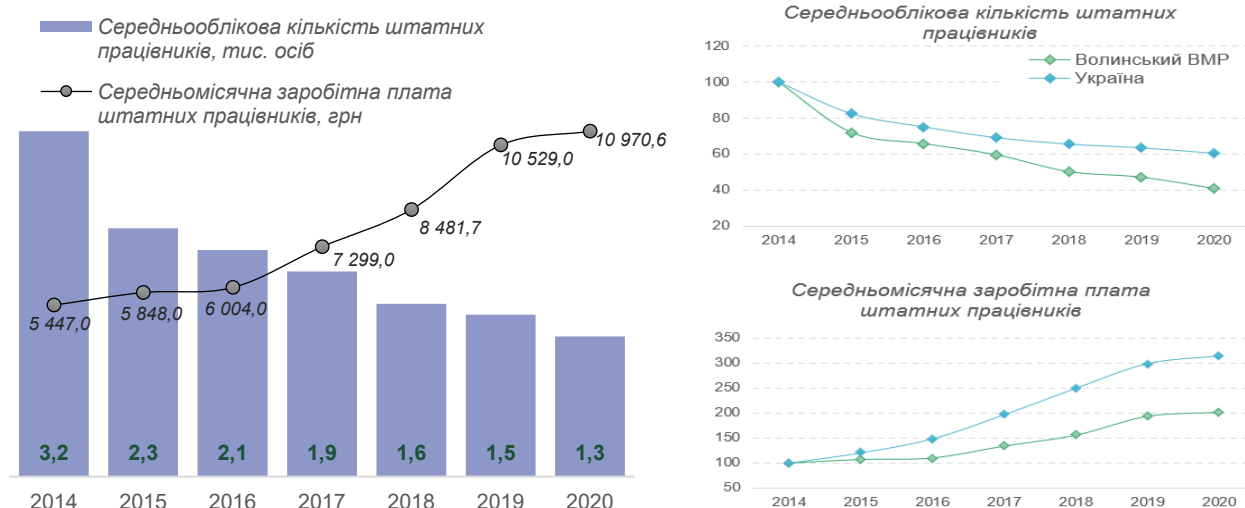

Рис. 2.4. Динаміка кількості працівників та середньої заробітної плати на підприємствах вуглевидобування Волинського ВМР, 2014-2020 роки

Вугілля, яке видобувають на шахтах Волинського ВМР належить до марки «ДГ» (довгополум'яне газове). Воно «поступається» за характеристиками антрацитовому та коксівному, однак є затребуваним і використовується на теплоелектростанціях. Одним з основних чинників визначення якості вугілля є його зольність (вміст у вугіллі домішки, який не згорає). Теплові станції приймають вугілля із зольністю 26-28%. Вугілля, що видобуте на шахті № 9 «Нововолинська», має показник зольності 25-30%, тому не потребує збагачення. На шахті «Бужанська» видобувають вугілля зольністю 40-45% – його збагачують на ПАТ «Львівська вугільна компанія».

Порівнюючи ціни та собівартість вугілля на ДП «Волиньвугілля», виявляємо: впродовж останнього десятиліття собівартість видобутого вугілля на шахтах підприємства постійно збільшувалася та була значно вищою, порівняно з вартістю готової вугільної продукції – в середньому у 4,3 рази за десятиріччя. Собівартість видобутку постійно зростає (за 10 років – у 17 разів), в той час як ціна за 1 т продукту – лише у 3,3 рази.

В умовах війни фінансово-економічне становище підприємств вуглевидобування не змінилося – вони працюють у збиток, а ДП «Волиньвугілля» отримує фінансову державну допомогу, яка майже у повній мірі покриває витрати на оплату праці (табл. 2.2).

Вугілля Львівсько-Волинського басейну використовується для енергетичних потреб і здебільшого постачається на теплові електростанції. В умовах війни виникла критична загроза для вугільної галузі: можливість втрати ринку збуту через постійні ракетні удари рф по енергетичній інфраструктурі України. Основними споживачами вугілля з Львівської та Волинської областей є теплові електростанції, які до 2024 року виробляли близько третини електроенергії в регіоні. Зокрема, серед головних споживачів були Добротвірська та Трипільська ТЕС, які зазнали руйнувань під час масованих ракетних ударів навесні 2024 року.

Таблиця 2.2. Основні показники діяльності підприємств вуглевидобування Волинського ВМР, 2023 р.*

Показник/ Назва підприємства	ДП «Волиньвугілля»	ДП «Передпускова дирекція шахти № 10 «Нововолинська»	ДП «Буддирекція»
Форма власності	Державна	Державна	Державна
Вид економічної діяльності	Добування кам'яного вугілля	Будівництво інших споруд, видобуток рядового вугілля	Добування кам'яного вугілля; будівництво житлових і нежитлових будівель, діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії; діяльність головних управлінь
Обсяги фінансової державної допомоги, млн грн	97,0***	-***	-***
Кількість зайнятих, осіб	948** <i>(на відокремлених підрозділах в межах Волинського ВМР)</i>	-**	102**
Чистий дохід від реалізації продукції, млн грн	15,2	-	-
Собівартість реалізованої продукції, млн грн	125,5	-	-
Витрати на оплату праці, млн грн	102,3	-	12,0
Прибуток/збиток, млн грн	-43,8	0	-9,4

* на основі даних порталів Energy Map (<https://map.ua-energy.org/>) та Clarity Project (<https://clarity-project.info/>)

** на основі даних Головного управління ДПС у Волинській області (інформації по суб'єктах господарювання Волинської області згідно з даними звітності по єдиному соціальному внеску)

*** на основі даних Порталу даних видобувної галузі України (<https://eiti.gov.ua/ekonomichni-ta-socialni-efekti/otrimana-derzhavna-dopomoga/>)

Стратегічно важливою для розвитку Волинського ВМР є **переробна промисловість**, яка в структурі економіки за часткою сплати податків до бюджетів різних рівнів займає 46%, за кількістю зайнятих на підприємствах – 41% працюючого населення. Сфера представлена потужними підприємствами, що розвиваються на цій території не одне десятиліття. Територіально промислові підприємства концентруються у Нововолинську. Серед десяти найбільших переробних підприємств у мікрорегіоні – підприємства хімічної промисловості (ПАТ «Західна промислова група) та металургії (ПАТ «Нововолинський ливарний завод», ТзОВ «Механічно-ливарний завод», ТзОВ «Завод «Промлит»), меблевого виробництва (ТзОВ «Волинська меблева компанія – Україна»).

Аграрна галузь є стратегічно важливою для двох менших громад мікрорегіону – Литовезької та Поромівської – і займає значну частку в структурі економіки кожної. Площа сільськогосподарських угідь охоплює понад 60% території Литовезької і Поромівської громад. Основу сільськогосподарського виробництва становлять близько тридцяти фермерських господарств та десяти агропідприємств (ТзОВ «П'ятидні», ТзОВ «Агроінвест», ДП «Агрофірма» Луга-Нова» ПП «Універсам», ПП «Вільна Україна – Р», ТзОВ «АДАМА», ТзОВ «Агроінвест – Топилище»).

Серед найбільших підприємств **третинного сектору** у Волинському ВМР – ТзОВ «Сільва Постач УА», що працює у сфері торгівлі, ТзОВ «Сільва Транс УА» та ТзОВ «НКЮ», які провадять діяльність автомобільного вантажного перевезення. Третинний сектор займає значну частку економіки територіальних громад Волинського ВМР (зокрема, щодо підприємницької активності населення), однак він не має переважаючого характеру як ключового сектору економіки і представлений переважно малим та мікро- підприємництвом. Загалом для територіальних громад Волинського ВМР ця сфера не є основною, що є не лише наслідком переважаючого тут промисловості, а й недостатнього розвитку інфраструктури сфери послуг. Мережа торгівлі, закладів надання побутових послуг та фінансових установ розвинена і добре представлена у Нововолинську, однак не у сільській місцевості.

Ринок **відновлюваної енергетики** у Волинській області перебуває у стані свого «зародження». На території регіону сфера представлена порівняно невеликою кількістю об'єктів. Станом на липень 2024 року, відповідно до даних Реєстру об'єктів електроенергетики та електроустановок споживачів (у тому числі активних споживачів), що використовують альтернативні джерела енергії для виробництва електричної енергії, у регіоні налічується вісім об'єктів ВДЕ, два з яких – у Волинському ВМР

Перспективним напрямом розвитку сільського господарства на цих територіях може стати **біоенергетика**. На даний час Волинська область характеризується одними з найбільших площ в Україні під енергетичними культурами. Джерелом створення і накопичення відновлюваних енергетичних ресурсів на території Волинського ВМР є сільське господарство в його «традиційному» контексті (у Литовезькій та Поромівській громадах підприємства аграрної галузі переважають).

Сьогодні найвідоміші туристичні маршрути Волині проходять неподалік (простягаються до м. Володимир, міста з давньою історією, що було одним з найбільших міст Київської Русі), але оминають громади Волинського ВМР. Водночас розвиток **туризму** у контексті диверсифікації економіки мікрорегіону є потенційно перспективним в таких напрямках: активний (спортивний) туризм – зокрема використання потенціалу р. Західний Буг для розвитку. Вже освоєні такі маршрути сплавів: с. Литовеж – с. Скоморохи, с. Литовеж українсько-польський кордон; індустриальний та екстремальний туризм – зокрема з використання потенціалу закритих шахт; історико-краєзнавчий і релігійний туризм – продовження існуючих маршрутів через м. Володимир до Успенського монастиря що знаходиться в селі Низкиничі Нововолинської громади, Покровської церкви у с. Грибовиця та інше.

Ключові виклики розвитку

- ✓ Втримання Нововолинськом позицій одного з ключових промислових центрів Волині в умовах зеленого переходу шляхом інтенсивного використання сформованого науково-виробничого потенціалу.
- ✓ Подолання диспропорцій економічного розвитку у Волинському ВМР через залучення інвестицій та диверсифікацію економіки Литовезької та Поромівської громад, фінансово-економічне становище яких великою мірою залежить від розвитку добувної промисловості і результатів функціонування вуглевидобувних підприємств. Зокрема, розвиток аграрного сектору, розширення «зони» Нововолинського промислового вузла, стимулювання мікропідприємництва.
- ✓ Стимулювання підприємницької активності мешканців мікрорегіону і диверсифікація видів їх економічної діяльності.
- ✓ Вирішення проблеми довгобуду «Шахта №10 «Нововолинська» ДП «Волиньвугілля», яка на етапі початку будівництва мала значні перспективи для розвитку.
- ✓ Розвиток відновлюваної енергетики, яка у Волинській області перебуває у стані «зародження», перейняття і втілення наявного у сусідніх громадах досвіду вирощування енергетичних рослин.

Ринок праці

Для Волинського ВМР, як і для України загалом, характерна ситуація поступового зменшення чисельності зайнятих як наслідок погіршення демографічної ситуації. На зареєстрованому ринку праці у мікрорегіоні в цілому ситуація відповідає тенденціям по Волині, проте, ринок праці тут має свої особливості:

- по-перше, умови розвитку економіки мікрорегіону обумовили специфіку місцевого ринку праці – націленість на виробничий сектор (оскільки у Нововолинську сконцентровано потужний промислово-виробничий потенціал) та зайнятість у бюджетній сфері;

- по-друге, Волинський мікрорегіон характеризується меншою зайнятістю у сфері видобувної промисловості, що зумовлене закриттям більшості шахт у регіоні та зниженням обсягів видобутку вугілля на двох працюючих. Якщо у ВМР Львівської області у сфері вуглевидобування зайнято 15% найманих працівників, то у Волинському ВМР – 10%.

Попри потужний виробничий потенціал, що сконцентровано у Нововолинську, більше 1/4 зайнятого населення працевлаштовано у бюджетному секторі (рис. 2.5). У переліку 25-ти найбільших працедавців мікрорегіону дев'ять – це бюджетні установи та органи місцевого самоврядування, два комунальні підприємства у сфері ЖКГ. Загалом тут зайнято близько 3,3 тис. осіб. Примітно, що перші позиції за кількістю зайнятих займають одразу дві бюджетні установи Нововолинська. Однак, до переліку найбільших входить і велика кількість промислових підприємств (ТЗОВ «ХАН-ЕЛЕКТРОБАУ Україна», ТЗОВ «ВМК-Україна», ПАТ «Нововолинський Ливарний Завод», ПАТ «Західна промислова група», ТЗОВ «Володимирська фабрика гофротари», ТЗОВ «Ю.КЕНВЕС», ТЗОВ «Завод «Промлит», ТЗОВ «Механічно-ливарний завод»), а також два логістичні підприємства (ТЗОВ «Сільва Транс УА» та ТЗОВ «НКЮ»).

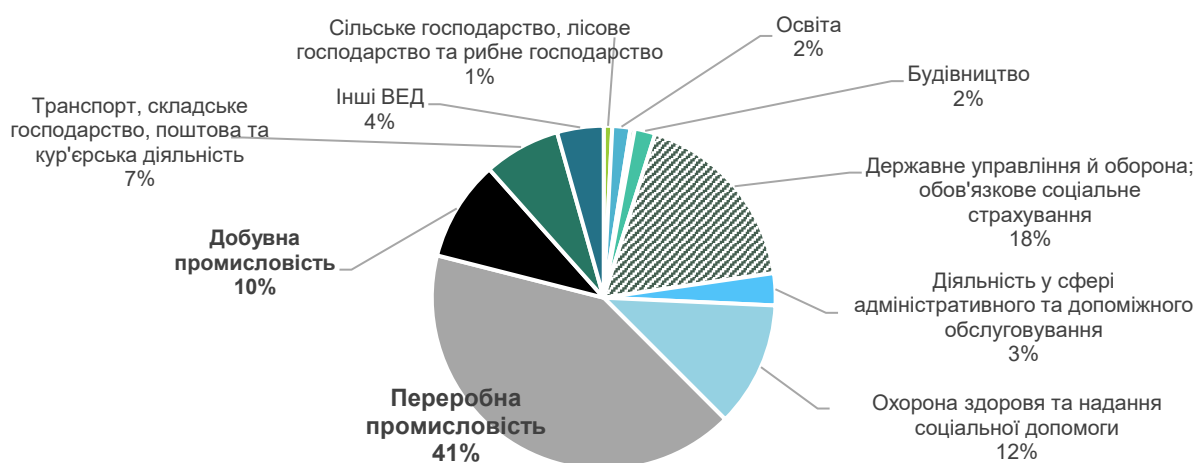

Рис. 2.5. Структура зайнятості у Волинському ВМР²²

Аналізуючи рівень середньої заробітної плати на суб'єктах господарювання у мікрорегіоні, найвищими обсягами характеризуються підприємства у сфері транспорту (20782,4 грн) та добувної промисловості (15975,0 грн). Однак, порівняно із середнім по Україні і ВМР Львівської області, на вуглевидобувних підприємствах у Волинському ВМР середня зарплата є невисокою, а її розмір (як було зауважено вище) зростає значно нижчими темпами (рис. 2.6).

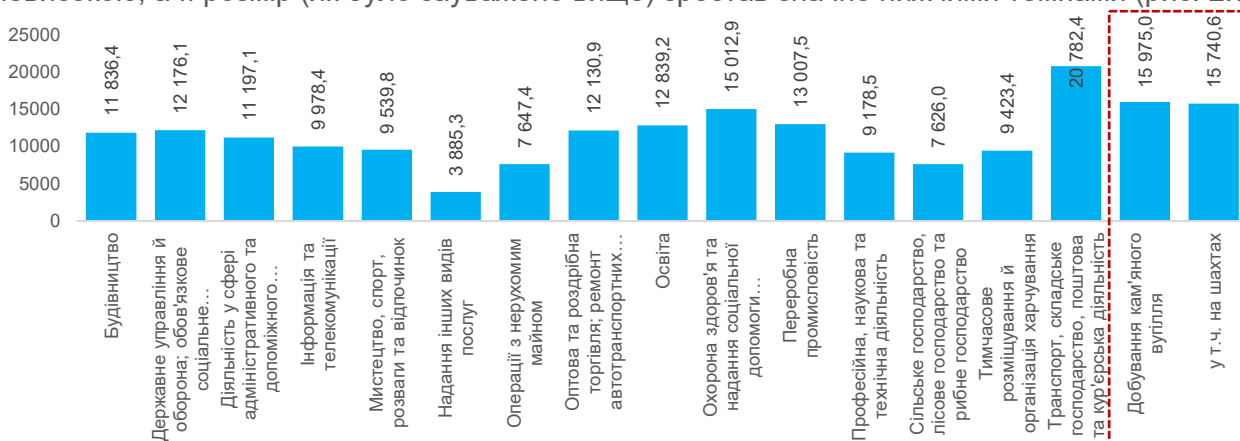

Рис. 2.6. Середня заробітна плата на суб'єктах господарювання у Волинському ВМР, 2023 рік²³

²² На основі даних Головного управління ДПС у Волинській області (інформації по суб'єктах господарювання Волинської області згідно з даними звітності по єдиному соціальному внеску)

²³ На основі даних Головного управління ДПС у Волинській області (інформації по суб'єктах господарювання Волинської області згідно з даними звітності по єдиному соціальному внеску)

Дослідження розподілу вакансій у Володимирському районі демонструє, що Волинський ВМР концентрує 58% вакансій. На Нововолинську територіальну громаду, припадає 90% вакансій. У структурі вакансій, що пропонують суб'єкти господарювання в межах Волинського ВМР, найбільшу частку займають підприємства переробної промисловості (23% вакансій), вуглевидобування (19,5%), торгівлі та надання послуг населенню (15,5%), ФОП (15,3%) і суб'єкти бюджетної сфери (14,4%) (рис. 2.7). Важливо зауважити, що з-поміж вакансій **на підприємства вугільної промисловості припадає близько 1/5 вакансій**: у Литовезькій громаді 92% вакансій, у Поромівській – 61%, у Нововолинській – 13%. Через сільськогосподарську спеціалізацію економіки цих громад, пропозиція робочих місць є невеликою (специфікою аграрної галузі є порівняно невелика кількість працівників, сезонна робота, а, часом, і відсутність офіційного працевлаштування робітників). Тому шахти формують основну масу пропозицій офіційного працевлаштування. Окрім цього, звичайно частина мешканців цих громад орієнтована на ринок праці м. Нововолинська.

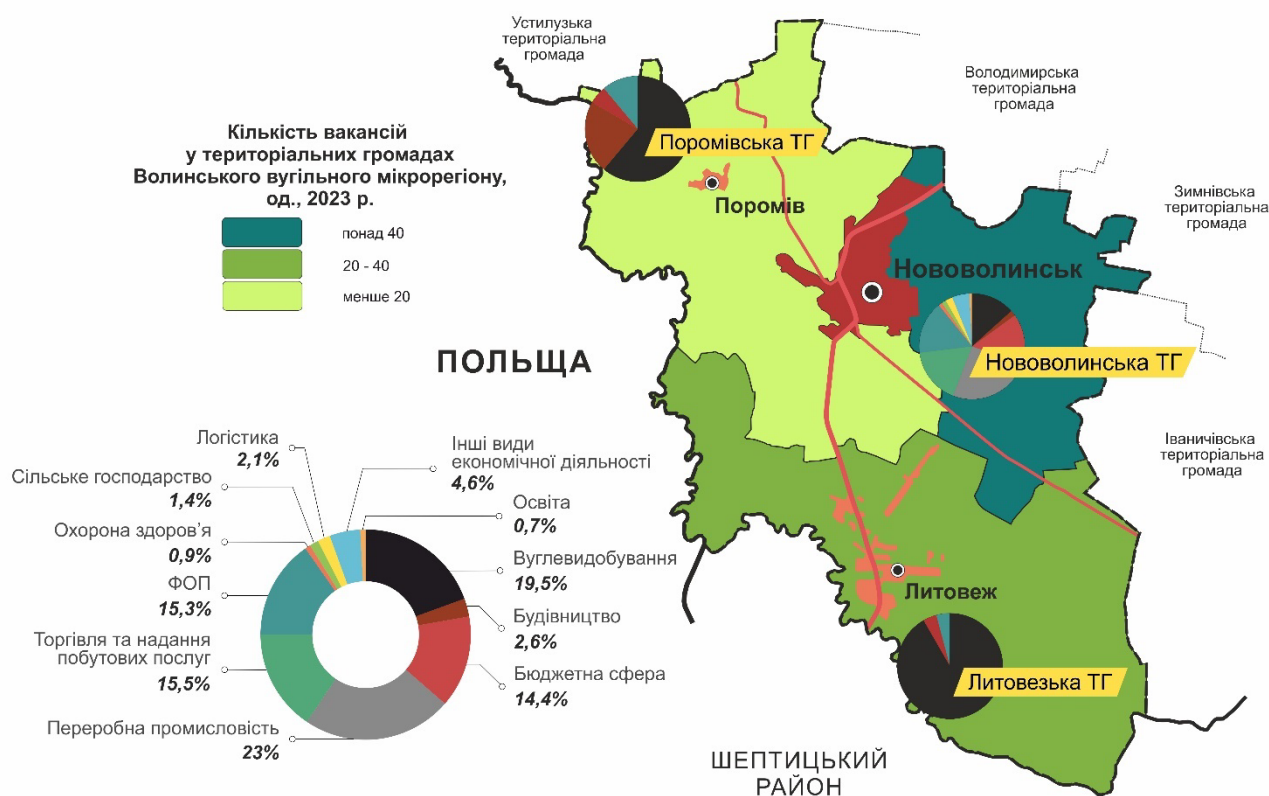

Рис. 2.7. Розподіл вакансій в розрізі територіальних громад Волинського мікрорегіону, %²⁴

Для усіх роботодавців у регіоні чи не найвагомішою проблемою забезпечення функціонування підприємств в сучасних умовах є труднощі з пошуком і наймом працівників відповідної кваліфікації. Основними причинами, за опитуванням роботодавців є: мобілізація чоловіків (на цьому як на основній проблемі акцентують 38,1% роботодавців), дефіцит кадрів (зазначають 1/4 респондентів) та недостатня кваліфікація працівників (1/5 опитаних). Мобілізація чоловіків в умовах третього року війни є очевидною проблемою, яка має наслідком небажання чоловіків офіційно працевлаштовуватися, високий попит на роботу у сфері критичної інфраструктури тощо. Натомість дві інші причини (дефіцит кадрів і недостатня кваліфікація працівників) чітко відповідають українським тенденціям «кадрового голоду».

²⁴ НА ОСНОВІ ДАНИХ ЄДИНОГО ПОРТАЛУ ВАКАНСІЙ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ. [HTTPS://JOBPORTAL.DCZ.GOV.UA/](https://jobportal.dcz.gov.ua/)

- ✓ Збереження / відновлення сприятливих тенденцій щодо збільшення кількості зайнятих на підприємствах Нововолинська, що прослідковувалися у довоєнному періоді.
- ✓ Гострий дефіцит кадрів та проблеми з наймом працівників на тлі постійного зменшення кількості зайнятих у регіоні.
- ✓ Диверсифікація економіки та відповідно ринку праці у Литовезької і Поромівської громадах. Ринок праці в обох цих громадах сформовано навколо одного великого роботодавця і бюджетної сфери.
- ✓ Висока залежність ринку праці (зокрема, за пропонованими вакансіями) від вугледобувного сектору, що створює ризики втрати цих робочих місць в контексті справедливої трансформації.
- ✓ Переважаючий попит на фахівців робітничих професій та працівників сфери торгівлі і послуг серед роботодавців мікрорегіону, що вимагає трансформації / розвитку системи професійно-технічної освіти у відповідь на запити бізнесу.
- ✓ Низька частка молоді у структурі зайнятих у Володимирському районі.

Соціальна сфера

Одним з пріоритетних завдань трансформації Волинського ВМР у разі закриття шахт є формування якісно іншого людського капіталу. А це виклик для **системи освіти**, насамперед професійної, яка має готувати кваліфікованих робітників для нових професій сучасної економіки.

У 2023-2024 н.р. у трьох громадах Волинського ВМР функціонувало 19 загальноосвітніх закладів, з них один опорний, де навчалися 6,785 тис. учнів. За останні чотири роки кількість учнів скоротилась на (-6,1%). Негативна демографічна ситуація, міграційні процеси в умовах війни сприяли скороченню чисельності учнів 1-4 класів аж на -15,7%, учнів 10-11 класів на -2,3 % тоді як чисельність учнів 5-9 класів збільшилась на +1,6 %. Частка учнів, що продовжує навчатись у 10-11 класах становить близько 10 %, тобто значна кількість дітей після закінчення дев'яти класів продовжує навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Зважаючи на вікову структуру населення і чисельність учнів в розрізі класів, вже через 7-8 років кількість випускників шкіл зменшиться на 15%! (таблиця 2.3).

За результатами НМТ 2023 року серед 257 освітніх закладів Волинської області у десятці найкращих було 3 з 17 закладів Волинського ВМР та лише 5 навчальних закладів мікрорегіону або 29,4% мали середній бал нижчий, ніж середньообласний (141,5). Зокрема учні Нововолинського електромеханічного фахового коледжу отримали середній бал 142,2, що вище ніж середнє по області, та свідчить про хороший рівень підготовки учнів. Разом з тим, заклад має проблему відрахування учнів, адже значна їх частина, отримавши атестат про середню освіту та високий бал НМТ, відраховуються з коледжу та продовжують навчання у вищих навчальних закладах.

Здійснення справедливої трансформації Волинського ВМР потребує перегляду освітніх програм та напрямків підготовки кваліфікаційних кадрів насамперед закладів професійної (професійно-технічної освіти). Така адаптація повинна відбуватись з врахуванням мінливих умов, таких як міграційні процеси, мобілізація до ЗСУ та орієнтирів перспектив розвитку - діджиталізації, досягнення кліматичних цілей тощо. У цьому плані важливою буде співпраця навчальних закладів з роботодавцями та постійний процес моніторингу попиту на нові професії.

Таблиця 2.3. Динаміка кількості учнів загальноосвітніх навчальних закладів Волинського вугільного мікрорегіону²⁵

	учні 1-4 класів		учні 5-9 класів		учні 10-11 класів		Всього	
	2020-21 н.р.	2023-24 н.р.	2020-21 н.р.	2023-24 н.р.	2020-21 н.р.	2023-24 н.р.	2020-21 н.р.	2023-24 н.р.
Кількість учнів у навчальних закладах Волинського ВМР, в.т.ч.	3052	2571	3432	3488	743	726	7227	6785
<i>Нововолинська МТГ</i>	2606	2215	2933	2958	632	622	6171	5795
<i>Липовезька СТГ</i>	142	106	167	189	39	35	348	330
<i>Поромівська СТГ</i>	304	250	332	341	72	69	708	660
Динаміка кількості учнів 2020-2021н.р. до 2023-2024 н.р.		-15,7		1,6		-2,3		-6,1

З метою виявлення потенційних можливостей та реалів в контексті справедливої трансформації Волинського ВМР було проведено Комплексне дослідження сумісності освітніх програм з ринком праці Волинської області. Аналіз здійснювався щодо тенденцій на глобальному ринку праці та ринку праці Волинської області. На глобальному рівні дослідження було проведено Всесвітнім економічним форумом. Його респонденти схилиються до думки, що впродовж наступних п'яти років ринок праці формуватиметься навколо двох тенденцій: діджиталізації та озеленення економіки.

Фахівцями сформовано рейтинг найбільш затребуваних в перспективі професій: спеціаліст з штучного інтелекту, спеціаліст з сталого розвитку, аналітики бізнес-даних, фахівці з інформаційної безпеки, інженери в сфері відновлюваних джерел енергії, інженери з встановлювання та обслуговування сонячних електростанцій та систем. До професій, що ймовірно зникатимуть з глобального ринку праці увійшли касири, клерки поштового зв'язку, клерки з введення даних.²⁶

Вища освіта в області територіально сконцентрована в обласному центрі – з 12 вищих навчальних закладів 11 розміщені на території м. Луцьк. Нововолинський навчально-науковий інститут економіки та менеджменту Західноукраїнського національного університету навчає близько 500 студентів здійснює підготовку спеціалістів за освітніми напрямками фінанси, аудит та аналіз бізнесу²⁷. В межах дослідження²⁸ також проведено аналіз освітніх програм та навчальних планів 12 вищих навчальних закладів області у таких сферах: гірництво, енергетика, охорона навколишнього середовища, промисловість та цивільне будівництво, інформаційні технології, розвиток регіональної та місцевої економіки та отримано такі результати:

- тільки 3 з 12 вищих навчальних закладів у Волинській області пропонують своїм абітурієнтам здобуття освіти у більшості сфер, що стосуються справедливої трансформації вугільних регіонів (Луцький національний технічний університет, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Відокремлений структурний підрозділ закладу вищої освіти «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» Луцький інститут розвитку людини);
- більшість вищих навчальних закладів області не готують спеціалістів у галузі альтернативної енергетики, три заклади готують спеціалістів за освітньою

²⁵ СФОРМОВАНО ЗА ДАНИМИ [HTTPS://MON.GOV.UA/OSVITNI-INDIKATORI-DASHBORD](https://mon.gov.ua/osvitni-indikatori-dashbord)

²⁶ КОМПЛЕКСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ПРАЦІ ТА ОСВІТНІХ ПРОГРАМ У ВОЛИНСЬКОМУ ВУГІЛЬНОМУ РЕГІОНІ У КОНТЕКСТІ СПРАВЕДЛИВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

²⁷ ЗГІДНО ДАНИХ [HTTPS://INFO.EDBO.GOV.UA/](https://info.edbo.gov.ua/)

²⁸ КОМПЛЕКСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ПРАЦІ ТА ОСВІТНІХ ПРОГРАМ У ВОЛИНСЬКОМУ ВУГІЛЬНОМУ РЕГІОНІ У КОНТЕКСТІ СПРАВЕДЛИВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

програмою «Екологія» та ще чотири за освітньою програмою «Фізична реабілітація та егротерапія», один заклад за освітньою програмою «Системи керування безпілотними апаратами» та «штучний інтелект та аналіз масивів даних», «Геопросторове моделювання, моніторинг земель та управління територіями».

У Волинському ВМР розташовано один заклад фахової передвищої освіти (Нововолинський електромеханічний фаховий коледж), заклад професійної (професійно-технічної) освіти («Нововолинський центр професійної освіти»), Нововолинський міжшкільний ресурсний центр та приватна Нововолинська автомобільна школа Товариства сприяння обороні України. Випускники місцевих шкіл мають можливість здобувати професійну освіту у м. Володимир (відстань 19 км), де розташовано ще чотири заклади: Володимир-Волинський фаховий коледж, Володимирський педагогічний фаховий коледж імені Агатангела Кримського, Володимир-Волинський центр професійної освіти та Міжшкільний ресурсний центр Володимирської міської ради. Між закладами професійної освіти м. Нововолинськ, м. Володимир та м. Шептицький Львівської області, що розташовані неподалік, присутня конкуренція за учнів.

Тенденціями останніх років є скорочення чисельності закладів професійної освіти у Волинській області та їх об'єднання, перехід на фінансування закладів з місцевого бюджету. Під час війни поширеним явищем стали релокація бізнесу, навчальних закладів у безпечні регіони країни. Зокрема, проводиться підготовка з релокації у м. Нововолинськ Донецького інституту післядипломної освіти, що відкриє нові можливості підвищення кваліфікації працівників мікрорегіону. Викликом релокації освітніх закладів є дублювання напрямків підготовки у освітніх закладах мікрорегіону.

За останні п'ять років кількість учнів за бюджетною формою навчання скоротилась майже на половину у Нововолинському електромеханічному фаховому коледжі, Володимир-Волинському фаховому коледжі, Володимирському педагогічному фаховому коледжі імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради. Збільшення чисельності учнів було лише у Володимир-Волинському центрі професійної освіти, як наслідок об'єднання у 2020 році Володимир-Волинського вищого професійного училища та Оваднівського професійного ліцею правонаступником якого він є.

Багато закладів професійної освіти мікрорегіону, як і області в цілому, не є активними щодо впровадження нових спеціальностей, що відповідають сучасним реаліям. Кількість спеціальностей, які закривали заклади професійної освіти була більшою, ніж відкриті нові спеціальності. Серед закритих такі як оператор комп'ютерного набору, касир торговельного залу. За дослідженням Всесвітнього економічного форуму саме ці спеціальності віднесено до професій, що ймовірно зникатимуть з глобального ринку праці. Разом з тим, закривались спеціальності орієнтовані на сільське господарство – агроінженерія, землевпорядкування, монтаж, обслуговування та ремонт електротехнічних установок в агропромисловому комплексі тощо. Серед нових спеціальностей – комп'ютерна інженерія, плодоовочівник.

Серед відкритих спеціальностей немає тих, які необхідні для розвитку відновлювальної енергетики. Водночас, у Нововолинському електромеханічному коледжі готують нову програму «Енергетичний аудит».

Трансформація Волинського ВМР потребує зміни напрямків підготовки робітників та оновлення освітніх програм, навчальних курсів відповідно до визначених пріоритетних напрямків трансформації економіки мікрорегіону. Перекваліфікацію працівників у Волинському ВМР можна пройти як на базі двох освітніх закладів, так і онлайн. У «Нововолинському центрі професійно-технічної освіти» пропонують короткотермінове навчання, навчання по ваучеру, перепідготовку ВПО, створено кулінарних хаб, де перекваліфікують працівників шкільних їдальнь. Готують програму «Оператора цивільного дрону». Онлайн-платформи для перекваліфікації створюють ширші можливості пропонують курси аналізу даних, логістики, проєктного менеджменту, мобільної фотографії, рекрутингу, краси та барберингу, веб реклами та SEO, тестування якості програмного забезпечення, графічного дизайну та інші. Серед курсів є ті, що актуальні для розвитку альтернативної енергетики – «Особливості монтажу та експлуатації сонячних панелей» (Державна служба зайнятості).

Водночас проблемами перекваліфікації працівників є дуже низька частка осіб, що перекваліфіковуються на базі закладів професійної освіти; відсутність у Нововолинську центру перекваліфікації дорослого населення. Найближчий центр знаходиться у м. Рівне, люди не бажають туди їхати та залишати свої сім'ї.

Однією з найважливіших послуг для населення є медичні послуги. Первинний рівень медичної допомоги надається комунальними закладами в усіх територіальних громадах мікрорегіону. Для надання спеціалізованої медичної допомоги у Волинській області визначили чотири госпітальні кластери: Володимирський, Камінь-Каширський, Ковельський та Луцький. У кожному з госпітальних округів затверджена кластерна лікарня, а у Володимирському районі цей статус мають два заклади:

- КП «Володимирське територіальне медичне об'єднання»;
- КНП «Нововолинська центральна міська лікарня».

Кадровий потенціал КНП «Нововолинська центральна міська лікарня». Згідно електронної системи охорони здоров'я станом на початок червня 2024 року в лікарі працювало 163 лікарів спеціалістів, 1 лікар ПМД та 233 асистентів. Загальна кількість працівників лікарні – 671 особа. Кількість ліжок-місць – 400 одиниць.²⁹

КНП «Нововолинська центральна міська лікарня» надає послуги хірургії в умовах стаціонару, в тому числі дітям, при мозковому інсульті, при пологах, гемодіалізу, стаціонарної психіатричної допомоги, лікування ВІЛ хворих, надає паліативну допомогу та інше. Матеріально-технічна база закладу дозволяє проводити діагностику (Пакет №10 «Мамографія», пакет 11 «Гістероскопія», № 12 «Езофагогастродуоденоскопія», № 13 «Колоноскопія», № 14 «Цистоскопія», № 15 «Бронхоскопія» та інше).

Первинна ланка медичної допомоги у мікрорегіоні представлена **КНП «Нововолинський центр первинної медико-санітарної допомоги»** амбулаторії, ФАПі. Станом на травень 2024 року КНП «Нововолинський центр первинної медико-санітарної допомоги» було укладено 49229 декларацій (Нововолинська ТГ – 89,9%, Поромівська ТГ – 40,3%, Литовезька ТГ – 72,8%).³⁰

У мікрорегіоні також функціонує КНК Нововолинська міська стоматологічна поліклініка, що надає стоматологічні послуги дітям та дорослим (терапевтична, хірургічна, естетична, ортодонтічна стоматологія).

Через війну зростає попит на послуги з реабілітації, а це створює нові можливості для розвитку медичних закладів. У Волинському ВМР за напрямом медична реабілітація є один надавач послуг, що має укладений договір про медичне обслуговування населення з НСЗУ за програмою медичних гарантій – КНП «Нововолинська центральна міська лікарня». Конкуренцію їй складають приватні заклади, зокрема Bodro clinic (м.Нововолинськ).

Стратегічно важливим напрямком розвитку Волинського ВМР є створення мережі сучасних просторів для відпочинку та проведення змістовного дозвілля. За консультаціями з молоддю, це питання є одним з критичних при прийнятті молодими людьми рішення залишитись і жити в громаді. Тобто наявність інфраструктури для дозвілля молоді прямо впливає на збереження демографічного потенціалу мікрорегіону. На часі створення Молодіжних просторів, облаштованих приміщеннями під навчальний процес, що дозволить напрацювати цікаві активності та залучити якомога більше людей. У м. Нововолинськ започатковано функціонування двох молодіжних центрів – Молодіжний центр «Нові крила» (з лекційною зоною, кількома зонами для зустрічей, відпочинку і проведення заходів (у т.ч. кінопереглядів) та Молодіжний центр «4.0» (освітні клуби, пізнавальні зустрічі та цікаве дозвілля, STEAM-лабораторія).

Поряд з цим, мешканці Волинського ВМР потребують таких просторів як облаштовані парки, сквери, місця відпочинку біля водойм та в лісі, майданчики для проведення часу з дітьми тощо. Молоді люди також акцентують на розвитку мережі велодоріжок, канатного парку, тренажерних залів. Це варто враховувати та підтримувати в контексті зеленого переходу.

²⁹ За даними НСЗУ <https://nszu.gov.ua/>

³⁰ <https://edata.e-health.gov.ua/e-data/dashboard/declar-stats>

- ✓ Трансформація сектору освіти, зокрема професійної (професійно-технічної) на запити справедливої трансформації та диверсифікації економіки мікрорегіону.
- ✓ Розвиток можливостей перекваліфікації для дорослого населення (зокрема шахтарів, ветеранів, жінок, ВПО) з акцентом на профорієнтацію. Просування та популяризація видів економічної діяльності / професій, які є стратегічними в процесі справедливої трансформації Волинського ВМР.
- ✓ Підвищення доступності та якості медичних послуг для мешканців мікрорегіону. Розвиток медичної та соціальної реабілітації у відповідь на нові вимоги воєнного часу
- ✓ Розбудова мережі громадських просторів (молодіжних, культурних, інформаційних) для проведення змістовного дозвілля мешканців, зокрема молоді.

Фінансово-бюджетна спроможність громад Волинського ВМР

Територіальні громади Волинського ВМР відносяться до громад з високими позиціями в рейтингу бюджетного забезпечення серед громад Волинської області. Однак, для порівняння громад мікрорегіону, варто врахувати специфіку кожної. По-перше, усі три громади відносяться до найменших на Волині за площею. По-друге, за кількістю населення Литовезька і Поромівська також відносяться до найменших у регіоні; натомість Нововолинська – серед найбільших (поступаючись лише Ковельській і Луцькій). Найменша площа та концентрація великої кількості жителів результувалися найвищою на Волині густотою населення (понад 770 осіб/км²).

Досліджуючи структуру власних доходів (без врахування міжбюджетних трансфертів) та аналізуючи, які податки відіграють основну роль у наповненні бюджетів громад мікрорегіону, можна констатувати таке. Бюджетоформуючим податком для громад Волинського ВМР, як і для усіх громад Волинської області, є ПДФО. Надходження від його справляння становлять 62% власних доходів. Частка податку є дещо меншою ніж середній показник по регіону (64%).

Підприємства сфери вуглевидобутку відіграють вагомий роль у наповненні бюджетів Литовезької та Поромівської громад (рис. 2.8). Податкові доходи цих громад більше ніж на 15% наповнюються за рахунок справляння ПДФО вугільними підприємствами. Рівень залежності Нововолинської громади є значно меншим і не сягає навіть 1%. Це пов'язано із порівняно вищим рівнем економічного розвитку Нововолинська як міста обласного значення.

Хоча в цілому структура власних доходів бюджетів громад мікрорегіону відповідає структурі власних доходів області, частка надходжень від справляння акцизних податків тут є нижчою, а частка місцевих податків і зборів – вищою ніж в середньому по регіону. Щодо акцизного податку така ситуація, з одного боку, є наслідком периферійності, з другого – малої площі громад (що пов'язано із просторовим розміщенням АЗС). А більша частка місцевих податків спричинена високим показником підприємницької активності жителів Нововолинської громади та однією з найбільших у регіоні фіскальною віддачею територій і доходністю земель.

Аналізуючи сплату податків до бюджетів територіальних громад мікрорегіону (табл. 2.4), видно, що до десяти найбільших платників податків входять переважно промислові підприємства (п'ять з десяти), а також одне підприємство у сфері транспорту. Підприємства вуглевидобутку також відносяться до найбільших платників податків у мікрорегіоні, займаючи 7 і 8 позиції в рейтингу платників. Серед найбільших і суб'єкти бюджетної сфери: управління освіти Нововолинської міської ради та КНП «Нововолинська центральна міська лікарня».

Аналіз сплати податків найбільшими платниками податків вказує на ключову роль промисловості та бюджетної сфери у забезпеченні фінансової спроможності громад мікрорегіону, що є результатом тривалого розвитку Нововолинська як міста обласного

значення, що супроводжувалося розвитком соціальної інфраструктури, центру вуглевидобування і промисловості у регіоні.

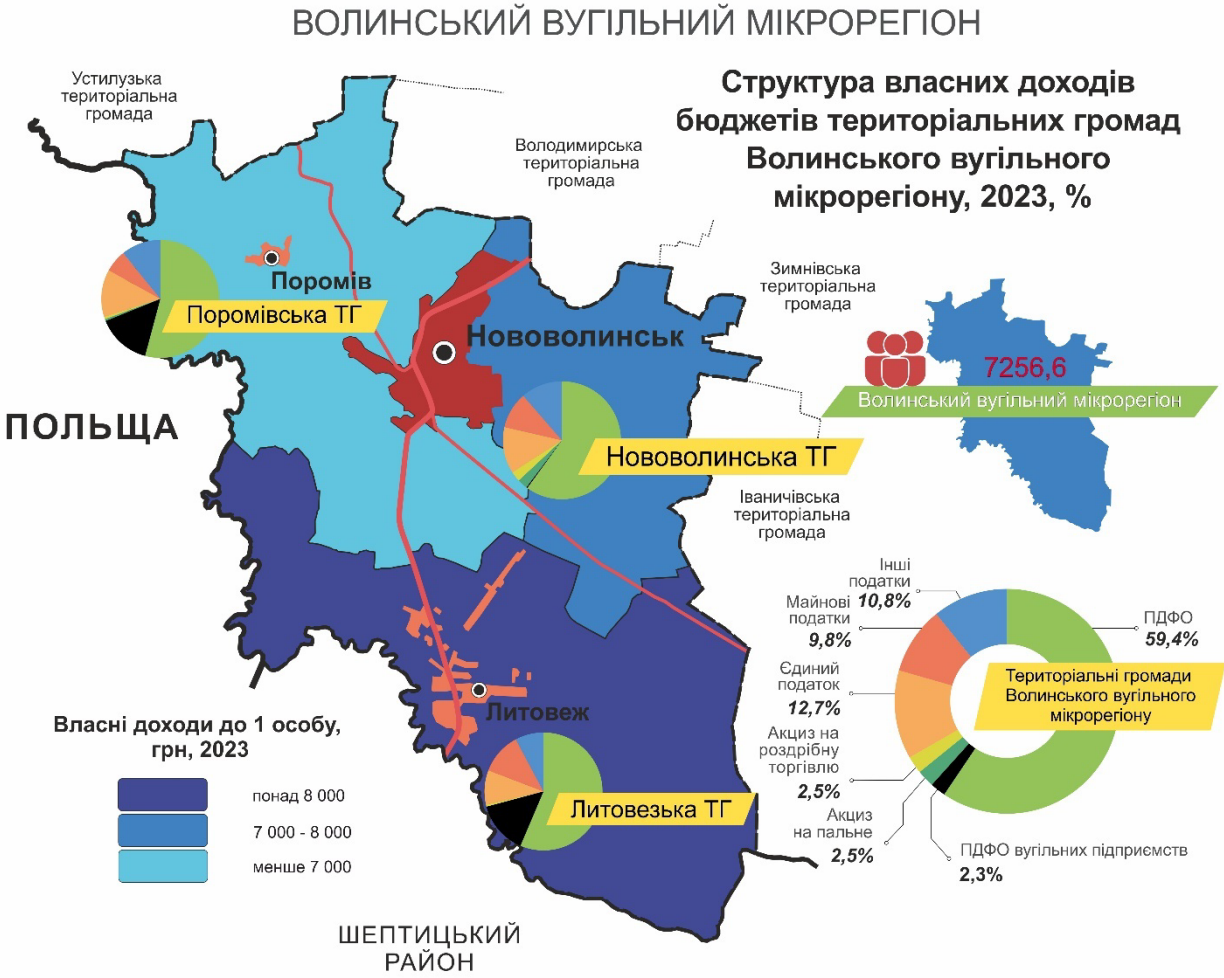

Рис. 2.8. Структура власних доходів бюджетів територіальних громад Волинського ВМР, %, 2023 рік

Таблиця 2.4. Найбільші платники податків до бюджетів територіальних громад Волинського ВМР, станом на 1 січня 2024 року³¹

Рейтинг	Назва суб'єкта господарювання	Сфера діяльності	ПДФО	Єдиний податок	Земля та оренда	Нерухомість
1	Управління освіти Нововолинської МР	Бюджетна сфера	34211	-	5,1	-
2	ТзОВ «Кроноспан УА»	Переробна промисловість	25913,9	-	1381,3	1669,5
3	КНП «Нововолинська центральна міська лікарня»	Бюджетна сфера	20992,4	-	175,9	-
4	ТзОВ «ВМК-Україна»	Переробна промисловість	15001,9	-	1624,1	175,9
5	ТзОВ «Сільва Транс УА»	Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	14818,7	-	-	-

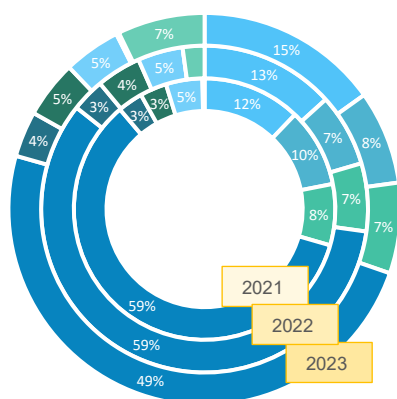
³¹ Джерело: на основі даних Головного управління ДПС у Волинській області (інформації по суб'єктах господарювання Волинської області згідно з даними звітності по єдиному соціальному внеску)

Рейтинг	Назва суб'єкта господарювання	Сфера діяльності	ПДФО	Єдиний податок	Земля та оренда	Нерухомість
6	ТзОВ «Хан-Електробау Україна»	Переробна промисловість	13657,1	-	199,9	233,3
7	ВП «Шахта «Бужанська» ДП «Волиньвугілля»	Добувна промисловість	14051,2	-	-	-
8	ДП «Шахта №9 «Нововолинська»	Добувна промисловість	13413,3	-	268,8	301,2
9	ПАТ «Нововолинський Ливарний Завод»	Переробна промисловість	12034,8	-	495,8	217,7
10	ПАТ «Західна промислова група»	Переробна промисловість	7278,9	-	478	376,5

Порівняння структури видатків бюджетів територіальних громад Волинського ВМР свідчить про спрямування більшої частки бюджетних ресурсів на соціальну сферу (освіту, медицину, культуру і спорт) та екологію (+ 4%) і менші обсяги видатків на економічну діяльність (рис. 2.9). При цьому, помітними є менші обсяги видатків на одну особу у мікрорегіоні (10355,8 грн) ніж в середньому по регіону – 13867,2 грн, що дорівнює 74,7% від середнього рівня по Волинській області. Зважаючи на обставини, зумовлені війною та обмеженням окремих напрямів видатків, тут, як і загалом по регіону, спостерігаються зміни напрямів фінансування.

У громадах мікрорегіону суттєво меншими є видатки на виконання загальнодержавних функцій. Щодо видатків на освіту, то 65,6% видатків освітню компоненту фінансується за рахунок місцевих бюджетів – у 2023 році до бюджетів громад Волинського ВМР надійшло 118,9 млн грн освітньої субвенції, а видатки на освіту тут становили 345,3 млн грн. Це суттєво ускладнює можливості фінансування процесів стимулювання економічного розвитку в умовах зеленої трансформації та обумовлює потребу в залученні зовнішніх ресурсів.

ТГ Волинського ВМР

ТГ Волинської області

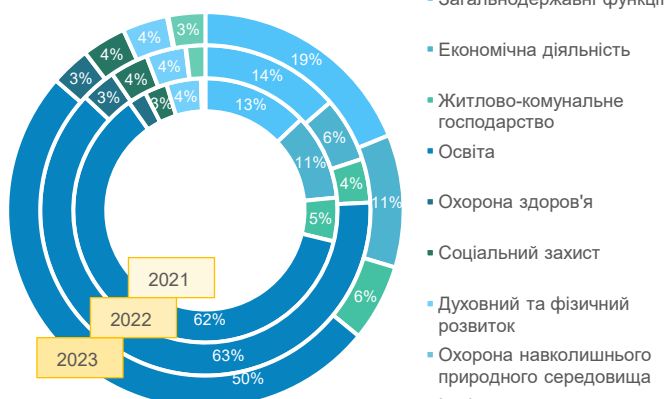

Рис. 2.9. Структура видатків бюджетів територіальних громад Волинського ВМР та Волинської області, %, 2021-2023 роки

Ключові виклики розвитку

- ✓ Збереження рівня фінансової спроможності Литовезької та Поромівської громад в умовах припинення/сповільнення виробничого процесу на підприємствах вугледобування, зокрема за рахунок диверсифікації економіки та розширення переліку платників податків.

- ✓ Посилення спроможності до залучення та ефективного використання зовнішнього фінансового ресурсу для здійснення проєктів справедливої трансформації.

Потенціал господарського розвитку

У Волинському ВМР локалізовано 23 інвестиційних об'єкти, з яких $\frac{3}{4}$ становлять об'єкти типу «Greenfield». Понад 75% інвестиційних об'єктів мікрорегіону сконцентровані у Литовезькій громаді, у більшості з них наявні часткові екологічні обмеження. У більшості інвестиційних об'єктів мікрорегіону частково або повністю відсутні інженерні комунікації, асфальтована під'їзна дорога або відсутня, або знаходиться у незадовільному стані та потребує капітального ремонту.

Значна частина інвестиційних об'єктів (крім тих, що розташовані у м. Нововолинськ) знаходиться на деякій відстані від головного автошляху мікрорегіону – дороги регіонального значення Р15, а також від залізничних колій.

Зазначене формує потенціал для розвитку на території мікрорегіону сфери логістики, зокрема, створення мультимодальних хабів, інших транспортно-логістичних об'єктів, орієнтованих на надання послуг, зокрема, експортним підприємствам. Перспективним вбачається й розвиток сфери складування, зважаючи на наявність на території мікрорегіону близько 15 приватних складських приміщень із рампами та кран-балками, де можна орендувати площі.

В контексті переходу від вугільної енергетики до більш стійких та екологічно чистих джерел енергії важливе значення має наявність у мікрорегіоні, на території Литовезької громади, земельних ділянок, призначених для розміщення сонячних та гідроелектростанцій. Розвиток альтернативної енергетики на території мікрорегіону сприятиме диверсифікації енергетичного сектора, реабілітації та відновленню земель, створенню нових робочих місць та розвитку альтернативних сфер в економіці вугільного мікрорегіону. Крім того, наявність земельних ділянок, призначених для розміщення об'єктів генерації відновлювальної енергії, а також низки інших вільних ділянок типу «Greenfield» поруч, може сформувати потенціал для створення у майбутньому кластера зеленої енергетики.

В умовах справедливої трансформації вугільного мікрорегіону диверсифікація місцевої економіки може відбутися й за рахунок розвитку туризму, який може поєднувати ознаки (1) екотуризму (зважаючи на наявність тут низки відповідних інвестиційних об'єктів та зон для відпочинку), (2) промислового туризму (на базі постпромислових територій) та (3) культурного туризму.

Разом з тим, на території мікрорегіону обмеженою є пропозиція інвестиційних об'єктів сільського господарства.

У червні 2017 р. було зареєстровано **індустріальний парк «Нововолинськ»**, розміщений у м. Нововолинськ. Його площа становить 20 га, формат функціонування – food-кластер. Концепцією парку передбачено 4 функціональні зони: (1) логістично-складська (3,6 га), (2) виробнича (10,9 га), (3) санітарно-технічна (2,4 га), (4) адміністративно-офісна (3,1 га). Парк під'єднано до інженерних мереж, поруч наявні діюча залізнична колія та митний пост. Очікується, що зосереджені тут підприємства будуть орієнтовані на виробництво продуктів харчування, глибоку переробку продукції рослинництва і тваринництва, а також розвиток складського господарства, насамперед, зберігання сільськогосподарської продукції. Ініціатором його створення є Нововолинська міська рада, керуючою компанією – ТзОВ «Інвестиційно-керуюча компанія «Бюро інвестиційних програм».

Потенційно як індустріальний парк розглядається також ділянка у селищі Благодатному загальною площею 53,47 га, яка перебуває у комунальній власності та має цільове призначення «землі промисловості» (ділянка представлена для інвесторів на Інвестиційному порталі Нововолинська (<https://innv.com.ua/industrialnyy-park-blahodatne/>)).

Унаслідок багаторічного видобутку вугілля на території Волинського ВМР виникло чимало постпромислових територій. Зокрема, до них належать закриті шахти, землі під териконами та іншими відвалами гірської породи, землі під інфраструктурою, пов'язаною із видобутком

вугілля тощо. Насамперед, постпромислові території мікрорегіону характеризуються малопродуктивними та zdegradovanimи землями із низькою родючістю.

Значні площі земельних угідь мікрорегіону зайняті під териконами. Гострою проблемою також є утворення інших породних відвалів, нагромадження яких зумовлює небезпечні техногенні зміни.

Іншою проблемою постпромислових територій Волинського ВМР є **розміщення на земній поверхні значних об'ємів шахтних вод із високою мінералізацією**. Для цих, а також прилеглих територій, характерними є солове забруднення ґрунту, унаслідок чого здійснюється негативний вплив на (1) рослинність, особливо сільськогосподарські культури, які вирощуються неподалік постпромислових територій, (2) водні екосистеми (зокрема, через потрапляння забруднених ґрунтових вод в річки, ставки тощо), що призводить до забруднення водойм та зниження біорізноманіття.

На постпромислових територіях Волинського ВМР **порушено гідрогеологічний режим підземної гідросфери**, унаслідок чого частина земель є підтопленою. Таке порушення має серйозні наслідки для екосистеми та людського використання природних ресурсів. Найперше, це втрата підтоплених земель для сільського господарства, зниження якості ґрунту на розміщених поруч землях, поширення боліт та заболочених земель, збільшення ризику зсувів та обвалів, особливо на нахилених ділянках тощо.

Іншим типом постпромислових територій Волинського ВМР є **шахтні комплекси закритих шахт**. У мікрорегіоні наявні 6 ліквідованих шахт – шахти №№2-4, №№6-8. Усі вони відпрацювали запаси вугілля. У стані припинення перебувають шахти № 1 «Нововолинська» (належить до III категорії за метаном і небезпечна за вибуховістю вугільного пилу) та № 5 «Нововолинська». Тривають дискусії щодо доцільності чи недоцільності завершення будівництва шахти № 10 «Нововолинська», стан готовності якої на кінець 2023 р. оцінювався приблизно у 88%.

Важливим чинником розвитку підприємницької активності в мікрорегіоні також повинна стати територіальна близькість до **міжнародних пунктів пропуску**. Мікрорегіон вигідно з'єднує прикордонну територію Західної України та Східної Польщі, входить до транскордонного переходу «Євро регіон Буг», через який здійснюються інтенсивні зовнішньоекономічні зв'язки регіонів України з Європейськими державами. Територією мікрорегіону проходять ³² : автомобільний шлях регіонального значення Р15 – через населені пункти Литовезької та Нововолинської громад; автомобільний шлях територіального значення Т-03-05 – через населені пункти Нововолинської та Поромівської громад.

На території мікрорегіону відсутні міжнародні пункти пропуску на короні із Республікою Польща. Найближчий пункт пропуску – «Устилуг – Зосін» знаходиться на відстані 20 км (0,5 год) від м. Нововолинська.

Сформоване середовище розвитку та функціонування бізнесу включає великий спектр суб'єктів господарювання різних напрямів (банки, страхові компанії, фінансові посередники, громадські організації, суб'єкти правової допомоги, спілки підприємців тощо), які створюють можливості для розвитку підприємців. Рівень його розвитку на території Волинського ВМР є нижчим порівняно із територією, яка включає місто Луцьк та приміську до нього територію. Однак, аналогічно як і щодо зони навколо обласного центру, усі суб'єкти господарювання сфери підтримки бізнесу зосереджені у м. Нововолинськ.

Згідно з Довідником НБУ ³³, на території Волинської області налічується 115 суб'єктів банківської діяльності (банки, філії, відділення, представництва), з них у Волинському ВМР –

³² Про затвердження переліку автомобільних доріг загального користування державного значення: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2023 р. № 1318. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-pereliku-avtomobilnykh-dorih-zahalnoho-s1318-151223>.

³³ Довідник НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ.
[HTTPS://BANK.GOV.UA/UA/SUPERVISION/INSTITUTIONS?PAGE=5&PERPAGE=100&SEARCH=&STATUS=1&TYPE%5B%5D=1&TYPE%5B%5D=2&TYPE%5B%5D=3&TYPE%5B%5D=4&TYPE%5B%5D=6&TYPE%5B%5D=7®ION%5B%5D=13&UID=&SUID=&DATE_FROM=&DATE_TO=&FB_DATE_FROM=&FB_DATE_TO=](https://bank.gov.ua/ua/supervision/institutions?page=5&perPage=100&search=&status=1&type%5B%5D=1&type%5B%5D=2&type%5B%5D=3&type%5B%5D=4&type%5B%5D=6&type%5B%5D=7®ion%5B%5D=13&uid=&suid=&date_from=&date_to=&fb_date_from=&fb_date_to=)

10 суб'єктів (8,7% від загальної кількості банків у регіоні). Усі вони розташовані у місті Нововолинську

За даними аналітичної платформи YC.Market³⁴, на Волинський ВМР припадає близько 8,8% суб'єктів господарювання, що працюють у секторі фінансових послуг у Волинській області, 2,8% компаній з оренди та лізингу, 4,6% компаній з операцій з нерухомим майном, 1,8% суб'єктів господарювання у сфері реклами та маркетингу, 3,9% юридичних фірм. Переважна кількість з них сконцентровані у Нововолинську. За кількістю суб'єктів господарювання у цих сферах місто у регіоні поступається лише Луцьку і ділить другу-третю позиції в рейтингу з Ковелем. Волинський ВМР має достатньо розвинуту інфраструктуру підтримки бізнесу.

Поступ у напрямі формування сприятливого середовища для залучення бізнесу взяла на себе Нововолинська громада. На інвестиційному порталі Нововолинська (<https://innv.com.ua/>) для переміщення бізнесу запропоновано понад 50 локацій.

Крім того, перевагою громади є податкові пільги для окремих видів бізнесу у Нововолинську до 2037 року (Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень» №1914-IX від 30 листопада 2021 року), а також наявність митного поста «Нововолинськ» у межах міста.

З огляду на розвиток Нововолинська як важливого промислового осередку, де концентруються великі підприємства, на території громади функціонують спілки підприємців: **ГО «Нововолинська спілка підприємців», ГО «Нововолинська ринкова спілка», Громадська організація захисту прав малого та середнього бізнесу «Бізнес-Волинь».** Крім того, прослідковується і розвиток міста як центру вуглевидобування на Волині: тут зареєстровані **Волинська територіальна організація профспілки працівників вугільної промисловості України, Організація роботодавців підприємств вуглевидобувної галузі Волинської області, ГО «Спілка шахтарів-інвалідів праці Волині».**

Ключові виклики розвитку

- ✓ Ефективне використання господарського потенціалу мікрорегіону – загосподарювання постпромислових територій, залучення інвестицій та включення в господарську діяльність інвестиційних об'єктів типу «Brownfield» та «Greenfield», використання переваг прикордонного розташування та включення в міжнародні транспортні мережі.
- ✓ Розвиток мережі діючих індустриальних парків та їх просування.
- ✓ Розвиток інституцій підтримки підприємництва в мікрорегіоні, які повинні сформулювати передумови для залучення інвестицій та розвитку інновацій.
- ✓ Активне використання міжмуніципального співробітництва громад мікрорегіону для реалізації спільних проєктів розвитку.

Екологічна ситуація

Найбільші обсяги викидів забруднюючих речовин в **атмосферне повітря** Волинського ВМР здійснюються стаціонарними джерелами забруднення. Місто Нововолинськ є третім містом в області із найвищою щільністю викидів від стаціонарних джерел (після міст Луцьк та Ковель). Наприкінці 2022 р. – початку 2023 р., а також влітку 2024 р. в м. Нововолинськ відбулося зростання обсягу викидів шкідливих речовин від стаціонарних джерел у зв'язку зі встановленням бензино- та дизель-генераторів як альтернативних джерел енергії, необхідність яких виникла після масованих атак російського агресора на критичну інфраструктуру України.

³⁴ YC.MARKET. АНАЛІТИЧНА ПЛАТФОРМА. <https://youcontrol.market/#contact>

Найвищі концентрації шкідливих речовин в атмосферному повітрі спостерігаються у центральній частині мікрорегіону, у місцях розташування вуглевидобувних шахт, а також промислових підприємств. Зокрема, на виробничому майданчику ВП «Шахта Бужанська» наявне 21 джерело викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Загальний обсяг викинутих забруднюючих речовин щорічно становить понад 360 тон, з яких 91,1% становлять викиди, здійснені у результаті роботи резервної котельні³⁵.

Таблиця 2.5. Інформація щодо видів та обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря ВП «Шахта Бужанська», тон/рік³⁶

Назва підприємства	Найменування забруднюючої речовини					Всього
	діоксид сірки	речовини у вигляді суспендованих твердих частинок недиференційованих за складом	діоксид азоту	оксид вуглецю	метали та їх сполуки	
Стаціонарні джерела забруднення	4,620	24,773	0,556	2,107	0,060	32,115
Резервна котельня	151,200	80,123	20,096	76,510	0,060	327,989
Разом	155,820	104,896	20,652	78,617	0,120	360,104

З-поміж викинутих шахтами мікрорегіону в атмосферне повітря забруднюючих речовин найвищу частку становлять діоксид вуглецю (приблизно 45%). Діоксид вуглецю (вуглекислий газ, парниковий газ) – тривка хімічна сполука, безбарвна, із відсутнім смаком і запахом. Його токсична дія полягає в подразненні дихальних шляхів людини, запамороченні, головному болі, шумі у вухах, психічному збудженні, непритомному стані. Крім того, надлишок вуглекислого газу в тілі людини посилює хронічні захворювання серця, а також захворювання, пов'язані із кровотокіом і нирками, ослаблює імунітет. Діоксид вуглецю у великих концентраціях спричиняє підняття температури повітря (так званий парниковий ефект), зумовлюючи тим самим зміну місцевого клімату, підвищення кислотності середовища (закислення) у водоймах та ґрунтах тощо.

Гострою проблемою залишається недотримання підприємствами добувної промисловості технологічного режиму експлуатації пилогазоочисного устаткування, невиконання у встановлені терміни заходів щодо зниження обсягів викидів до нормативного рівня; низькі темпи впровадження сучасних технологій очищення викидів; відсутність ефективного очищення викидів підприємств від газоподібних домішок. Утім, оптимізм у більш сприятливий розвиток ситуації вселяють перспективи здійснення еколого орієнтованої справедливої трансформації вугільного мікрорегіону та технічної модернізації підприємств, зокрема, у період післявоєнної відбудови.

Джерелами неконтрольованих викидів в атмосферне повітря парникових газів та інших небезпечних речовин є тліючі терикони (сірчана кислота, вуглекислота, двоокис азоту, сірководень, вуглеводні, аміак, оксид вуглецю тощо), температура яких усередині може сягати 1200°C. Крім того, токсичний пил з териконів розноситься на десятки кілометрів вітровою ерозією, забруднюючи атмосферне повітря навколишніх населених пунктів.

На території мікрорегіону функціонує підприємство ТзОВ «Кроноспан УА», яке входить до ТОП-5 підприємств-найбільших забруднювачів атмосферного повітря Волинської області. У 2022 р. унаслідок господарської діяльності підприємства в атмосферу було викинуто 49,7 тис. тон забруднюючих речовин. З них майже 99% становив парниковий газ – діоксид вуглецю.

Джерелом забруднення атмосферного повітря у Нововолинській територіальній громаді є також функціонуючі тут металообробні підприємства. Унаслідок їх господарської діяльності

³⁵ МІНІСТЕРСТВО ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ / ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО НАМІР ОТРИМАТИ ДОЗВІЛ НА ВИКИДИ ДП «Волиньвугілля». URL: [HTTPS://MEPR.GOV.UA/POVIDOMLENNYA-PRO-NAMIR-OTRYMATY-DOZVIL-NA-VYKYDY-DP-VOLYNVUGILLYA/](https://mepr.gov.ua/povidomlennya-pro-namir-otrymaty-dozvil-na-vykydy-dp-volynvugillya/).

³⁶ ТАМ САМО

наявна запиленість повітря важкими металами, яка розповсюджується через дію вітру. Зокрема, в результаті роботи ТзОВ «РЕНОПЛАСТ» (зареєстроване у м. Луцьку, однак виробничий майданчик знаходиться у м. Нововолинськ), основним видом діяльності якого є виготовлення вікон та дверей із ПВХ профілю та алюмінієвих конструкцій, щорічно в атмосферне повітря потрапляє майже 234 тони забруднюючих речовин. З них 99% становить діоксид вуглецю. Основними джерелами забруднення на підприємстві є нагрівачі інфрачервоного випромінювання, газовий та твердопаливний котел, технологічне обладнання для виготовлення вікон та дверей з ПВХ, резервуар для зберігання дизпалива, паливороздавальна колонка, печі буржуйки, дизельний генератор³⁷.

Північно-західна та південна частини Волинського ВМР характеризується більш помірним потенціалом забруднення атмосферного повітря, оскільки тут відсутні підприємства, що генерують значні викиди забруднюючих речовин в атмосферу.

Іншим джерелом негативного впливу на якість атмосферного повітря Волинського ВМР є автомобільний транспорт. Мікрорегіон характеризується добре розвиненим автомобільним сполученням. Крім того, функціонують під'їзні залізничні колії до шахт мікрорегіону.

Мережа автомобільних шляхів мікрорегіону представлена автомобільними дорогами загального користування національного, регіонального, обласного та місцевого значення, що забезпечує повну доступність до населених пунктів. Постійне збільшення інтенсивності руху автотранспорту призводить до прогресуючого зростання забруднення атмосферного повітря. Найвищі концентрації шкідливих речовин в атмосферному повітрі спостерігаються в районах житлової забудови, прилеглої до автомагістралей з інтенсивним транспортним рухом (зокрема, уздовж автошляху Р15).

На території мікрорегіону удовж автодороги Р15 розташовано близько 10 автозаправних станцій, функціонування яких також чинить негативний вплив на стан атмосферного повітря мікрорегіону. Для мінімізації цього впливу важливо вживати заходи, зокрема, щодо впровадження технологій для зменшення викидів та витоків хімічних речовин, раціоналізації використання ресурсів та енергії, а також належного управління відходами автозаправних станцій.

На території мікрорегіону наявний один пункт моніторингу та екологічної оцінки **водних ресурсів**, розміщений на річці Західний Буг у с. Литовеж на мості автодороги Нововолинськ-Шептицький. Моніторинг здійснюється Лабораторією моніторингу вод та ґрунтів Басейнового управління водних ресурсів Західного Бугу та Сяну. Дані досліджень станом на 02.06.2024 р. вказують на те, що концентрації різних речовин у воді (різні хімічні сполуки, бактерії тощо) знаходяться на рівні, який вважається безпечним для екосистеми та здоров'я тих, хто використовує цю воду (табл. 2.6). Водне середовище у пункті моніторингу є відносно здоровим і може підтримувати відповідні екосистемні функції та забезпечувати безпеку для використання людьми.

Важливою проблемою стану водних ресурсів Волинського ВМР є забруднення водотоків стоками промислових підприємств. Результати здійснення заходів державного контролю за станом водних ресурсів вказують на те, що, незважаючи на деяке зниження обсягів діяльності підприємств промисловості та вугільної галузі, не спостерігається істотного покращання якості стічних вод. Передусім, це пов'язано з погіршенням технічного стану діючих очисних споруд і несвоєчасним їх ремонтом та реконструкцією через брак коштів.

³⁷ МІНІСТЕРСТВО ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ / Повідомлення про намір отримати дозвіл на викиди ТзОВ «РЕНОПЛАСТ». URL: [HTTPS://MEPR.GOV.UA/POVIDOMLENNYA-PRO-NAMIR-OTRYMATY-DOZVIL-NA-VYKYDY-TZOV-RENOPLAST-2/](https://mepr.gov.ua/povidomlennya-pro-namir-otrymaty-dozvil-na-vykidy-tzov-renoplast-2/).

Таблиця 2.6. Індикатори стану води річки Західний Буг у пункті спостереження в с. Литовеж (дані на 02.06.2024 р.), мгО/дм³³⁸

№ з/п	Речовина	Показник наявності у воді	Нормативне значення
1	Біохімічне споживання кисню за 5 діб	3	3
2	Хімічне споживання кисню	8,7	50
3	Завислі (суспендовані) речовини	21	25
4	Сульфат-іони	41	500
5	Хлорид-іони	102	350
6	Амоній-іони	0,93	1,0
7	Нітрат-іони	2,3	45
8	Нітрит-іони	0,23	3
9	Фосфат-іони (поліфосфати)	0,55	3
10	Азот загальний	17	0

Зважаючи на необхідність збереження високої якості поверхневих вод на території мікрорегіону, вирішення питання охорони, відновлення і збереження територій водойм має важливе значення у процесі справедливої трансформації мікрорегіону. Адже припинення деградації і природоруйнівної господарської діяльності на землях водного фонду відкриє значні резерви для збільшення ресурсів чистої води, а також забезпечить істотне оздоровлення водних екосистем.

Одним з найбільш значних проявів техногенного впливу гірничих робіт на геологічне середовище та **стан ґрунтів** Волинського ВМР є осідання земної поверхні над гірничими виробками.

Площа осідання земної поверхні мікрорегіону станом на кін. 2021 р. становила 26,2 км², величина осідання – від 2,5 м до 3,0 м³⁹. Утім, зазначені показники за останніх 10 років⁴⁰ змін не зазнали.

З розвитком процесу осідання пов'язане зниження інженерно-геологічної стійкості порід, розущільнення масивів порід, що залягають над підземними виробками, перерозподіл напруги навколо виробленого простору. Осідання земної поверхні над гірничими виробками пов'язане з обрушенням порід над виробками, при якому виникає порушення їх суцільності з утворенням нових зон тріщинуватості. Внаслідок осідання земної поверхні над гірничими виробками виникають інші небезпечні процеси, такі як зміна рівня ґрунтових вод, підтоплення та заболочення земель. Для підтримки гірничих робіт проводиться інтенсивна відкачка підземних вод унаслідок чого утворюється депресійна воронка. Це викликає різку активізацію зсувного та карстового процесів з утворенням провалів, порушенням та деформацією земної поверхні. Крім того, внаслідок руйнації каналізаційних систем і систем відводу шахтних вод та вимивання ґрунтовими водами токсичних компонентів з порід шахтних відвалів, які широко використовуються для підсилення підтоплених територій, ґрунтові води стають непридатними для господарсько-питного забезпечення.

Значні площі земель мікрорегіону займають терикони, які утворюються у процесі підземного видобутку вугілля на поверхню. Відсутність рослинності на породних відвалах зумовлює активізацію ерозійних та інших небезпечних процесів. Руйнується структура ґрунтового покриву, відбувається загальне геохімічне забруднення ґрунтів. Крім того, водна ерозія призводить до вимивання з териконів токсичних компонентів і забруднення ними ґрунту і підґрунтових вод, поширюючись з ними на значні відстані.

³⁸ МОНИТОРИНГ ТА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА ВОДНИХ РЕСУРСІВ. URL: [HTTPS://ECOZAGROZA.GOV.UA/MAP?ID=37582&LAYER=WATER_RESOURCE](https://ecozagroza.gov.ua/map?id=37582&layer=WATER_RESOURCE); ПЕРЕЛІК ПУНКТІВ МОНИТОРИНГУ МАСИВІВ ПОВЕРХНЕВИХ ВОД БАСЕЙНУ Р. ВІСЛА НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ. URL: [HTTPS://BUVRZBTS.DAVR.GOV.UA/%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%85%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%85-%D0%B2%D0%BE%D0%B4/](https://buvrzbts.davr.gov.ua/%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%85%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%85-%D0%B2%D0%BE%D0%B4/).

³⁹ НАЦІОНАЛЬНА ДОПОВІДЬ ПРО СТАН НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ У 2021 РОЦІ. URL: [HTTPS://MEPR.GOV.UA/WP-CONTENT/UPLOADS/2023/01/NATSDOPOVID-2021-N.PDF](https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/01/NATSDOPOVID-2021-N.PDF).

⁴⁰ НАЦІОНАЛЬНА ДОПОВІДЬ ПРО СТАН НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ У 2011 РОЦІ. URL: [HTTPS://MEPR.GOV.UA/WP-CONTENT/UPLOADS/2023/05/U-2011-ROTSI.PDF](https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/05/U-2011-ROTSI.PDF)

Ґрунти мікрорегіону є помірно еродованими. Утім, рівень їх забезпеченості азотом (N), фосфором (P) і калієм (K) оцінюється як низький та дуже низький, унаслідок чого за рівнем родючості більшість з ґрунтів мікрорегіону належать до середньо родючих.

Джерелами негативного впливу на екологію ґрунтів на території мікрорегіону також є автомобільний транспорт (особливо уздовж автошляхів із активним трафіком), сміттєзвалища (особливо несанкціоновані), ведення сільськогосподарської діяльності, що призводить до виснаження ґрунтів, порушення їхньої мікрофлори та забруднення міңдобривами.

Джерела утворення відходів. Для Волинського вугільного мікрорегіону особливо гострою є проблема захисту довкілля від негативного впливу відходів виробництва та споживання.

Загалом, за даними⁴¹ у 2021 р. в м. Нововолинську утворилося майже 107 тис. тон відходів I-IV класів небезпеки, що становить 17% від відповідного загальнообласного показника (відповідні дані загалом по вугільному мікрорегіону відсутні). Значна частина земель мікрорегіону зайнята **відходами вуглевидобутку** (териконами, хвостосховищами, іншими породними відвалами), що зумовлює необхідність рекультивації земель, зокрема шляхом їх озеленення. За даними⁴² підприємством ДП «Шахта №1«Нововолинська» станом на початку 2022 р. було накопичено найбільше промислових відходів у Волинській області (табл. 2.7).

Таблиця 2.7. Інформація щодо накопичення промислових відходів ДП «Шахта №1«Нововолинська», 2022 р.⁴³

Найменування відходу	Клас небезпеки	Фактично утворилось відходів упродовж 2022 р., тис. тон	Накопичено відходів станом на кін. 2022 р., тис. тон	Місце накопичення відходів
Порода 1010.2.9.05	IV	16,75	1378,24	на території підприємства

На території мікрорегіону наявні 11 зареєстрованих місць видалення відходів вуглевидобутку. Це породні відвали, які за категорією екологічної безпеки належать до небезпечних об'єктів. Зазначені відвали утворилися в результаті вуглевидобутку (3 од.), або є відходами вуглевидобутку (8 од.). Із загальної кількості наявних місць видалення відходів вуглевидобутку 7 од. – законсервовані, 1 од. – в стадії проєктування рекультивації, решту 3 од. – діючі. За даними⁴⁴ у м. Нововолинську на території шахтних відвалів у 2018 р. утворено 67,46 тис. тон відходів вуглевидобутку.

На території мікрорегіону наявні 3 зареєстровані діючі місця видалення **промислових відходів**, ще 1 таке місце – ліквідоване, а відходи, які там знаходилися, передані на утилізацію. Усі зазначені об'єкти локалізовані у м. Нововолинськ.

Попри стан війни та переведення ресурсів та коштів на «воєнні рейки», територіальні громади Волинського вугільного мікрорегіону вживають різні заходи для покращення стану довкілля на своїх територіях, а відтак, і території мікрорегіону загалом (табл. 2.8). У 2021 р. за напрямком «Охорона навколишнього природного середовища» найвищими були видатки бюджету Нововолинської громади, а у 2023 р. – Литовезької громади.

⁴¹ Утворення відходів по містах обласного значення та районах у 2020 році: статистичні дані Головного управління статистики у Волинській області. URL: http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/22_10.htm.

⁴² РЕГІОНАЛЬНИЙ ПЛАН УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ ДО 2023 РОКУ. URL: <https://voladm.gov.ua/admin-assets/files/file/ekoLOGIYA/%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%20%D0%92%D0%BE%D0%B%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%B7%D0%B0%202022%20%D1%80%D1%96%D0%BA.PDF>.

⁴³ ТАМ САМО.

⁴⁴ СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПЕРІОД ДО 2027 РОКУ. URL: <https://voladm.gov.ua/article/strategiya-rozvitku-volinskoji-oblasti-na-period-do-2027-roku//>.

Таблиця 2.8. Видатки бюджетів територіальних громад Волинського вугільного мікрорегіону за напрямком «Охорона навколишнього природного середовища», 2021-2023 рр., тис. грн⁴⁵

Територіальна громада	роки			зміна (+/-), 2023 р. до 2021 р.
	2021	2022	2023	
Нововолинська	261,4	0,0	402,1	140,7
Литовезька	47,4	0,0	1028,6	981,2
Поромівська	22,7	0,0	287,2	264,5

Також покращенню стану довкілля Волинського ВМР сприяють заходи із благоустрою населених пунктів територіальних громад мікрорегіону. У межах реалізації таких заходів, зокрема, висаджуються зелені насадження, здійснюється догляд за квітниками, парками, скверами, алеями та іншими зеленими зонами, що сприяє збереженню природних ландшафтів, збільшенню кількості зелених площ у населених пунктах, забезпеченню мешканців облагородженими місцями для відпочинку.

Ключові виклики розвитку

- ✓ Збереження та відтворення екологічної системи Волинського ВМР, зокрема подолання екологічних наслідків тривалого функціонування підприємств вуглевидобування.
- ✓ Зниження викидів метану, діоксиду вуглецю, інших шкідливих речовин підприємствами вугільної сфери та енергетики на етапі трансформації та поступового скорочення видобутку вугілля.
- ✓ Розвиток у Волинському ВМР екологічно нейтральних та екологічно спрямованих видів економічної діяльності.

2.2. Визначення потреб розвитку та цілей для досягнення кліматично нейтральної економіки до 2050 року

Мета Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону Волинської області на період до 2030 року – справедлива трансформація Волинського вугільного мікрорегіону базується на основах концепцій «Справедливого переходу» та «Зеленого відтворення» та забезпечує дотримання інтересів усіх зацікавлених сторін в соціальному, економічному та екологічному розвитку територіальних громад мікрорегіону – буде досягатися через реалізацію оперативних цілей, які охоплюють усі аспекти трансформації мікрорегіону в напрямі відмови від вуглевидобутку.

Кожна оперативна ціль покликана нейтралізувати / мінімізувати / вирішити виклики, які повстали перед мікрорегіоном на шляху справедливої трансформації. Зазначені виклики були виявлені під час аналізу соціального, економічного, просторового та екологічного стану розвитку громад Волинського вугільного мікрорегіону і відображені у попередньому параграфі даного розділу Плану дій зі справедливої трансформації. Також очікується, що реалізація кожної оперативної цілі дозволить досягнути певних результатів, які в сукупності максимально наблизять мікрорегіон до досягнення поставленої мети.

Нижче наведено закладені у Плані дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону оперативні цілі, виклики, які ці зумовили формулювання цих цілей і які потрібно

⁴⁵ ДЕРЖАВНИЙ ВЕБ-ПОРТАЛ БЮДЖЕТУ ДЛЯ ГРОМАДЯН. URL: [HTTPS://OPENBUDGET.GOV.UA/](https://openbudget.gov.ua/).

вирішити під час справедливої трансформації, а також очікувані результати від досягнення цілей.

У Плані дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону сформульовано наступні **оперативні цілі**:

1. Трансформована економіка Волинського вугільного мікрорегіону сприяє сталому розвитку та інноваційності мікрорегіону.
2. Екологічна сталість та зелений перехід формують привабливість території мікрорегіону для наступних поколінь
3. Модернізована інфраструктура адаптована для потреб мешканців та бізнесу мікрорегіону
4. Якісна система освіти та професійної підготовки відповідає новим вимогам ринку праці мікрорегіону
5. Комплексна система соціальної підтримки вивільнених працівників вугледобувних підприємств є інклюзивною та доступною
6. Система управління трансформацією є прозорою та соціально відповідальною

Далі викладено логічні ланцюги *виклики – оперативна ціль – результати* за кожною оперативною ціллю Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону.

Виклики

- ✓ Збереження та відтворення екологічної системи Волинського ВМР, зокрема подолання екологічних наслідків тривалого функціонування підприємств вуглевидобування.
- ✓ Зниження викидів метану, діоксиду вуглецю, інших шкідливих речовин підприємствами вугільної сфери та енергетики на етапі трансформації та поступового скорочення видобутку вугілля.
- ✓ Розвиток у Волинському ВМР екологічно нейтральних та екологічно спрямованих видів економічної діяльності.
- ✓ Розвиток відновлюваної енергетики, яка у Волинській області перебуває у стані «зародження», перейняття і втілення наявного у сусідніх громадах досвіду вирощування енергетичних рослин.

Оперативна ціль 2.

Екологічна сталість та зелений перехід формують привабливість території мікрорегіону для наступних поколінь

Результати

- 2.1. Надано допомогу в модернізації мережі водопостачання та водовідведення, а також реновації очисних споруд для збереження водних ресурсів мікрорегіону та покращення якості води.
- 2.2. Підтримано впровадження енергоефективності та розвитку альтернативних джерел енергії для зміцнення енергетичної стійкості мікрорегіону.
- 2.3. Забезпечено сприяння рекультивації деградованих земель та відновлення родючості ґрунтів для їх майбутнього ощадливого використання.
- 2.4. Забезпечено відновлення екологічної рівноваги в мікрорегіоні та захист довкілля від забруднення побутовими та промисловими відходами.

Виклики

- ✓ Подолання диспропорцій економічного розвитку у Волинському ВМР через розвиток дорожньо-транспортної інфраструктури, залучення інвестицій та диверсифікацію економіки Литовезької та Поромівської громад.
- ✓ Розбудова мережі громадських просторів (молодіжних, культурних, інформаційних) для проведення змістовного дозвілля мешканців, зокрема молоді.

Оперативна ціль 3.

Модернізована інфраструктура адаптована для потреб мешканців та бізнесу мікрорегіону

Результати

- 3.1. Забезпечено відновлення та розвиток дорожньо-транспортної інфраструктури для доступу мешканців громад мікрорегіону до послуг та підвищення їхньої мобільності.
- 3.2. Сформовано інфраструктуру дозвілля та облаштовано громадські простори, які задовольняють потреби різних груп населення.

Виклики

- ✓ Трансформація сектору освіти, зокрема професійної (професійно-технічної) на запити справедливої трансформації та диверсифікації економіки мікрорегіону.
- ✓ Розвиток можливостей перекваліфікації для дорослого населення (зокрема шахтарів, ветеранів, жінок, ВПО) з акцентом на профорієнтацію. Просування та популяризація видів економічної діяльності / професій, які є стратегічними в процесі справедливої трансформації Волинського ВМР.
- ✓ Переважаючий попит на фахівців робітничих професій та працівників сфери торгівлі і послуг серед роботодавців мікрорегіону, що вимагає трансформації / розвитку системи професійно-технічної освіти у відповідь на запити бізнесу.

Оперативна ціль 4.

Якісна система освіти та професійної підготовки відповідає новим вимогам ринку праці мікрорегіону

Результати

- 4.1. Надано підтримку закладам освіти для формування фахівців у сфері зеленої економіки.
- 4.2. Забезпечено сприяння співпраці закладів професійної освіти та бізнесу для підготовки затребуваних на ринку праці мікрорегіону фахівців альтернативних вуглевидобувній галузі спеціальностей.
- 4.3. Забезпечено умови для професійної переорієнтації та розвитку вивільнених працівників вуглевидобувних підприємств.

Виклики

- ✓ Висока залежність ринку праці (зокрема, за пропонованими вакансіями) від вуглевидобувного сектору, що створює ризики втрати цих робочих місць в контексті справедливої трансформації.
- ✓ Гострий дефіцит кадрів та проблеми з наймом працівників на тлі постійного зменшення кількості зайнятих у регіоні.
- ✓ Підвищення доступності та якості медичних послуг для мешканців мікрорегіону. Розвиток медичної та соціальної реабілітації у відповідь на нові вимоги воєнного часу.

Оперативна ціль 5.

Комплексна система соціальної підтримки вивільнених працівників вугледобувних підприємств є інклюзивною та доступною

Результати

- 5.1. Забезпечено сприяння самозайнятості та/або працевлаштуванню вивільнених працівників вугледобувних підприємств в інших видах економічної діяльності (с/г, туризм, креативні індустрії).
- 5.2. Створено умови для надання якісних медичних послуг, в тому числі психологічної підтримки, та послуг соціального захисту вивільненим працівникам вугледобувних підприємств для пом'якшення соціальних наслідків закриття шахт.

Виклики

- ✓ Збереження рівня фінансової спроможності Литовезької та Поромівської громад в умовах припинення/сповільнення виробничого процесу на підприємствах вуглевидобування, зокрема за рахунок диверсифікації економіки та розширення переліку платників податків.
- ✓ Посилення спроможності до залучення та ефективного використання зовнішнього фінансового ресурсу для здійснення проектів справедливої трансформації.

Оперативна ціль 6.

Система управління трансформацією є прозорою та соціально відповідальною

Результати

- 6.1. Впроваджено заходи для зростання інституційної спроможності, в тому числі кваліфікації персоналу, для підвищення ефективності процесу справедливої трансформації.
- 6.2. Забезпечено впровадження цифрових сервісів для активізації мешканців вугільних громад та налагодження комунікації в процесі справедливої трансформації.

2.3. Оцінка узгодженості з іншими стратегічними та планувальними документами національного, регіонального, локального рівнів

Оперативні цілі Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону Волинської області на період до 2030 року, реалізація яких покликана забезпечити досягнення визначеної у Плані дій зі справедливої трансформації мети, узгоджуються з цілями / напрямками / завданнями середньострокових політик розвитку економіки, соціальної сфери, енергетики, довкілля та клімату основних документів державного планування на національному та регіональному рівнях.

Документами державного планування, які визначають як загальні пріоритети соціально-економічного розвитку, так і окреслюють напрями розвитку окремих сфер життєдіяльності держави загалом, Волинської області та громад Волинського ВМР зокрема, і з якими узгоджується План дій зі справедливої трансформації, є: оновлена Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки⁴⁶; Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року⁴⁷; Енергетична стратегія України на період до 2050 року⁴⁸; Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року⁴⁹; Національна економічна стратегія на період до 2030 року⁵⁰; проєкт Національного плану з енергетики та клімату України 2025-2030⁵¹; проєкт Державної цільової програми справедливої трансформації вугільних регіонів України до 2030 року (розроблений відповідно до Концепції Державної цільової програми справедливої трансформації вугільних регіонів України на період до 2030 року⁵²); оновлена Стратегія розвитку Волинської області на період до 2027 року⁵³; Регіональна екологічна програма «Екологія 2023-2026»⁵⁴ [Волинська область]; Програма економічного і соціального розвитку Нововолинської міської територіальної громади на 2023-2025 роки⁵⁵; Програма соціально-економічного та культурного розвитку Литовезької сільської ради на 2021- 2025 роки⁵⁶; Програма економічного і соціального розвитку Поромівської сільської ради на 2024-2027⁵⁷.

⁴⁶ ПОСТАНОВА КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ВІД 13.08.2024 Р. №940 «ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ДЕРЖАВНОЇ СТРАТЕГІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НА 2021-2027 РОКИ» https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-do-derzhavnoi-stratenii-rehionalnoho-rozvytku-na-20212-A940?fbclid=IwZXh0bG9hbnZwOjMTEAAR2w5M6u8J7J1SVLYcpv3N5ZdYxOMoi3Qg3TcxAGUGrxCWM1MJrvPv5UI_AEM_L6_MN_gHVNQGorWUwrw1WNHw

⁴⁷ СТРАТЕГІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА АДАПТАЦІЇ ДО ЗМІНИ КЛІМАТУ ДО 2030 РОКУ (СХВАЛЕНА РОЗПОРЯДЖЕННЯМ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ВІД 20.10.2021 № 1363-Р) https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/1_STRATEGIYA-EKOLOGICHNOYI-BEZPEKY-TA-ADAPTATSIYI-DO-ZMINY-KLIMATU-NA-PERIOD-DO-2030-ROKU.PDF

⁴⁸ ЕНЕРГЕТИЧНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ НА ПЕРІОД ДО 2050 РОКУ (СХВАЛЕНА РОЗПОРЯДЖЕННЯМ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ВІД 21 КВІТНЯ 2023 Р. № 373-Р).

⁴⁹ СТРАТЕГІЯ НИЗЬКОВУГЛЕЦЕВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ДО 2050 РОКУ (СХВАЛЕНА РІШЕННЯМ МІЖВІДОМЧОЇ КОМІСІЇ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ ООН ПРО ЗМІНУ КЛІМАТУ (ПРОТОКОЛ ВІД 16 ЛЮТОГО 2018 Р. № 1). <https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamky/zmina-klimatu/pom-yakshennya-zminy-klimatu/strategiya-nyzkovugletsevo-rozvytku-ukrayiny-do-2050-roku/>

⁵⁰ НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА СТРАТЕГІЯ НА ПЕРІОД ДО 2030 РОКУ (ЗАТВЕРДЖЕНА ПОСТАНОВОЮ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ВІД 03 БЕРЕЗНЯ 2021 Р. № 179). <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>

⁵¹ ПРОЕКТ НАЦІОНАЛЬНОГО ПЛАНУ З ЕНЕРГЕТИКИ ТА КЛІМАТУ УКРАЇНИ 2025-2030. https://me.gov.ua/documents/detail?lang=uk-UA&id=F7088035-142E-4912-9AA0-6FE2DEF80C1B&title=PROEKTNATSIONALNOGOPLANUZENERGETIKITAKLIMATUUUKRAINI2025-2030&fbclid=IwAR3LXFISYXW210EBT2DKMTA47Pz3MV7KISQNFVikYI5PxdW8P7PRXSLE4_AEM_ABZHZRG6-TYLMH-QCUQIRVWXRFX4R13YUPODLE2COJHRUPFJ_hI6JRDZDRIL4U2Y363UTEWRQBTCMALNCMFIBV

⁵² КОНЦЕПЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ЦІЛЬОВОЇ ПРОГРАМИ СПРАВЕДЛИВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВУГІЛЬНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ НА ПЕРІОД ДО 2030 РОКУ. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-2021-%D0%BF#Text>

⁵³ СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПЕРІОД ДО 2027 РОКУ. https://voladm.gov.ua/admin-assets/files/file/VnPolituka/%D0%A1%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%A2%D0%95%D0%93%D0%86%D0%AF_%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83_%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B0_%D0%BD%D0%B0_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%BE%D0%B4_%D0%B4%D0%BE_2027_%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83.PDF

⁵⁴ НАКАЗ ВОЛИНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОБЛАСНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ВІД 20.02.2023 № 59 НАКАЗ ВІД 20.02.2023 № 59 "ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОГРАМИ «ЕКОЛОГІЯ 2023–2026». <https://voladm.gov.ua/article/NAKAZ-VID-23022023-59-PRO-ZATVERDZHENNIA-REGIONALNOYI-EKOLOGICHNOYI-PROGRAMI-EKOLOGIYA-20232026/>

⁵⁵ ПРОГРАМА ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НОВОВОЛИНСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ НА 2023-2025 РОКИ, ЗАТВЕРДЖЕНА РІШЕННЯМ НОВОВОЛИНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ВІД 19.12.2022 № 18/3 <https://nov-rada.gov.ua/wp-content/uploads/2013/03/18-3-RR-ZATV-PROHRAMY-SOTS-EKONOM-ROZVYTKU.ZIP>

⁵⁶ ПРОГРАМА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ЛИТОВЕЗЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ НА 2021- 2025 РОКИ (ЗАТВЕРДЖЕНА РІШЕННЯМ ЛИТОВЕЗЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ 23.12.2020 №4/4). <https://lotg.gov.ua/wp-content/uploads/2021/02/RISHENNIA-PROGRAMA-SOTSIALNO-EKONOMICHNOGO-ROZVYTKU.DOCX>

⁵⁷ ПРОГРАМА ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ПОРОМІВСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ НА 2024-2027 (ЗАТВЕРДЖЕНА РІШЕННЯМ ПОРОМІВСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ 20.12.2023 №30/5). <https://poromivska-gromada.gov.ua/docs/1565236/>

Опис узгодженості Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону з національними, регіональними та територіальними (місцевими) документами державного планування:

Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки

Цілі Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону узгоджуються із окремими завданнями в рамках досягнення оперативних та стратегічних цілей Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки. А саме:

За стратегічною ціллю **«Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, кліматичному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах»**:

- завдання за напрямом **«Стимулювання розвитку територій»** оперативної цілі 1. «Забезпечення інтегрованого розвитку територій з урахуванням інтересів майбутніх поколінь» визначає сприяння диверсифікації економіки на місцевому рівні, сталому соціально-економічному розвитку територіальних громад вугільних регіонів;
- завдання за напрямом **«Освітні послуги»** оперативної цілі 2. «Задоволення потреби населення у якісних адміністративних і публічних послугах» включає сприяння розвитку мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти відповідно до потреб регіональних та міжрегіональних ринків праці; сприяння здобуттю професійної підготовки за дуальною формою здобуття освіти; створення рівних можливостей для особистісного та професійного розвитку особи впродовж життя;
- завдання за напрямом **«Соціальні послуги та формування інклюзивного суспільства»** оперативної цілі 2. «Задоволення потреби населення у якісних адміністративних і публічних послугах» включає створення умов для розвитку та успішної самореалізації молоді; сприяння розвитку молодіжних центрів та забезпечення якості послуг, що ними надаються;
- завдання за напрямом **«Культурні послуги та формування національної ідентичності»** оперативної цілі 2. «Задоволення потреби населення у якісних адміністративних і публічних послугах» включає створення функціонально та організаційно нових моделей закладів культури (центрів культурних послуг, центрів творчості, креативних хабів); реалізацію проєктів і здійснення заходів щодо зміцнення соціальної згуртованості населення на регіональному і міжрегіональному рівні;

За стратегічною ціллю **«Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів»**:

- завдання за напрямом **«Комфортні громади»** оперативної цілі 1. «Інфраструктура, стійка до безпекових, соціальних та економічних викликів» включає модернізацію, адаптивність та декарбонізацію систем централізованого теплопостачання; реалізацію проєктів із збільшення енергетичної ефективності будівель житлового фонду державної та комунальної форми власності; розвиток інструментів енергосервісу у модернізації об'єктів житлово-комунального господарства;
- завдання за напрямом **«Енергетична інфраструктура»** оперативної цілі 1. «Інфраструктура, стійка до безпекових, соціальних та економічних викликів» визначає розвиток розподіленої генерації електричної енергії в територіальних громадах; розвиток генерації електричної енергії з відновлюваних джерел та застосування установок зберігання енергії в системах централізованого водопостачання та водовідведення в територіальних громадах; розвиток енергетичних кластерів та виробництва біогазу на базі потужностей з очищення стічних вод та осаду; розроблення та впровадження муніципальних і регіональних енергетичних планів; впровадження систем енергетичного менеджменту в органах місцевого самоврядування, комунальних підприємствах та систем енергомоніторингу громадських і житлових будівель;
- завдання за напрямом **«Нові робочі місця, інвестиції та розвиток бізнесу»** оперативної цілі 2. «Сильна, спроможна та конкурентоздатна регіональна економіка»

включає стимулювання підприємницької активності в регіонах шляхом стимулювання ВПО працездатного віку, ветеранів війни та членів їх сімей, безробітних осіб до працевлаштування, заснування власного бізнесу; покращення доступу населення до ринків праці через підвищення трудової мобільності та адаптації до місцевих потреб; створення умов для управління відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків, за підходами циркулярної економіки; підвищення інвестиційної привабливості територій, підтримка залучення інвестицій, популяризація інвестиційних можливостей регіонів; підтримка реалізації економічних проєктів у таких ключових секторах, як енергетика, переробка аграрної продукції, транспорт та експортна логістика, виробництво критичних матеріалів; сприяння реалізації інноваційних проєктів з метою відновлення та розбудови промислового потенціалу з урахуванням фактора безпеки; стимулювання економічного відновлення в регіонах на принципах подвійного переходу («зелений» перехід і цифрові трансформації); розроблення та впровадження механізмів підтримки проєктів регіонального розвитку, спрямованих на розвиток пріоритетних видів економічної діяльності, визначених на засадах смарт-спеціалізації та необхідності переходу до кліматично нейтральної економіки;

За стратегічною ціллю **«Розбудова ефективного багаторівневого врядування»**:

- завдання за напрямом *«Інструменти планування та підзвітності у регіональній політиці»* оперативної цілі 1. «Розвиток інституційної спроможності органів публічної влади з урахування кращих практик ЄС» передбачає впровадження Цілей сталого розвитку та євроінтеграційних зобов'язань на національному, регіональному та місцевому рівні, інтегрованих у формування політик у горизонтальній та вертикальній площинах;
- завдання за напрямом *«Розбудова потенціалу суб'єктів державної регіональної політики»* оперативної цілі 1. «Розвиток інституційної спроможності органів публічної влади з урахування кращих практик ЄС» з-поміж іншого включає створення умов для ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування різних рівнів, спрямованої на комплексний розвиток територій; сприяння удосконаленню професійних знань, умінь, навичок державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, зокрема у сфері стратегічного планування, надання публічних послуг, бюджетування, в тому числі гендерно орієнтованого, та залучення інвестицій; сприяння розвитку публічно-приватного партнерства, спрямованого на підвищення інституційної спроможності суб'єктів державної регіональної політики.

Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року

Цілі Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону співвідносяться із більшістю (7-ма з 12-ти) цілей Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року. Зокрема з цілями:

1. Зменшення рівня промислового забруднення;
3. Забезпечення раціонального використання природних ресурсів;
4. Досягнення «доброго» екологічного стану вод;
6. Створення правових та економічних підстав для запровадження ієрархії поводження з відходами;
9. Посилення адаптаційної спроможності та стійкості соціальних, економічних та екологічних систем до зміни клімату;
11. Включення заходів з екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату в національні, регіональні стратегії, плани управління річковими басейнами;
12. Підвищення обізнаності представників центральних і місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які уповноважені на прийняття рішень у сфері навколишнього природного середовища, з питань пом'якшення та адаптації до зміни клімату.

Енергетична стратегія України на період до 2050 року

Стратегічними цілями Енергетична стратегія України на період до 2050 року, з якими узгоджуються цілі Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону, є:

- Досягнення максимального рівня кліматичної нейтральності;
- Максимальне скорочення використання вугілля в енергетичному секторі;
- Оновлення та модернізація енергетичної інфраструктури;
- Підвищення ефективності використання ресурсів в енергетичному секторі;
- Забезпечення енергетичного сектору власними ресурсами з урахуванням економічної доцільності;
- Розвиток альтернативних джерел енергії, нових продуктів та інноваційних рішень в енергетичному секторі.

Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року

Цілі Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону співвідносяться з усіма трьома завданнями Стратегії низьковуглецевого розвитку України до 2050 року. Ними є:

Завдання 1. Перехід до енергосистеми, яка передбачає використання джерел енергії з низьким вмістом вуглецю, розбудову джерел чистої електричної та теплової енергії, підвищення енергоефективності й енергозбереження в усіх секторах економіки та на об'єктах житлово-комунальної інфраструктури, стимулювання використання альтернативних нафтопродуктам моторних палив і перехід вантажних та пасажирських перевезень за рахунок більш екологічно чистих видів транспорту.

Завдання 2. Збільшення обсягів поглинання й утримання вуглецю завдяки застосуванню кращих практик ведення сільського та лісового господарства, адаптованих до зміни клімату.

Завдання 3. Скорочення викидів ПГ, таких як метан та оксид азоту, пов'язаних переважно з виробництвом викопного палива, сільським господарством, відходами.

Національна економічна стратегія на період до 2030 року

Цілі Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону узгоджуються з цілями 8-ми напрямів Національної економічної стратегії на період до 2030 року (загалом Стратегія містить 20 напрямів). Серед них:

- стратегічні цілі напряму 9 «*Агропромисловий сектор та харчова промисловість*»: забезпечення проведення стимулюючої та дорадчої аграрної політики; сприяння розвитку та повноцінному забезпеченню ринку для функціонування переробки;
- стратегічні цілі напряму 10. «*Промисловість*»: посилення конкурентоспроможності виробленої в Україні промислової продукції, впровадження ресурсо- та енергоефективних технологій; створення нових виробничих потужностей шляхом стимулювання інноваційної діяльності підприємств у всіх регіонах країни з використання конкурентних переваг кожного з них;
- стратегічні цілі напряму 11. «*Енергетика*»: забезпечення функціонування розумної, модернізованої та надійної енергосистеми, яка повністю задовольняє вимоги та потреби кінцевих споживачів; підвищення енергоефективності економіки та забезпечення екологічності енергетичного сектору;

- стратегічна ціль напрямку 12 «*Видобувна промисловість*»: забезпечення гармонізації галузі з навколишнім природним середовищем;
- стратегічна ціль напрямку 16. «*Регіональний розвиток*»: підвищення інституційної спроможності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та агенцій регіонального розвитку для ефективного забезпечення розвитку регіонів і територіальних громад;
- стратегічні цілі напрямку 17. «*Підприємництво (розвиток підприємництва)*»: стимулювання розвитку підприємницької культури та компетенцій; створення умов для підвищення рівня доступу підприємств до фінансів; створення умов для підвищення рівня доступу підприємств до ринків; стимулювання розвитку інновацій;
- стратегічні цілі напрямку 18. «*Цифрова економіка*»: акселерація економічної діяльності; трансформація ресурсних секторів економіки у високопродуктивні, інтелектуальні та конкурентоспроможні; трансформація сфер життя в ефективні, сучасні та комфортні; створення нових можливостей для реалізації людського капіталу, розвитку інноваційних, креативних та цифрових індустрій і бізнесу;
- стратегічні цілі напрямку 20. «*Якість життя*»: створення сприятливої екосистеми для реалізації культурного потенціалу, ефективного використання економічного потенціалу культурної спадщини; створення безпечного довкілля для населення; забезпечення високого рівня здоров'я та високих показників тривалості життя і тривалості здорового життя; забезпечення рівних прав та можливості для кожного, інклюзії та безбар'єрності, високого рівня соціального захисту для гідного життя; підвищення рівня зайнятості жінок і чоловіків відповідних вікових груп та скорочення розриву в оплаті праці жінок і чоловіків; створення належних умов та забезпечення доступності для занять фізичною культурою і спортом.

Національний план з енергетики та клімату України 2025-2030 (проект)

Цілі Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону узгоджуються з цілями окремих вимірів [напрямів] 8-ми напрямів проекту Національного плану з енергетики та клімату України 2025-2030. Зокрема з:

цілями виміру «*Декарбонізація*»:

- Скорочення викидів ПГ на 65% порівняно з рівнем 1990 р.
- Кліматична нейтральність енергетичного сектору України до 2050 року.
- Кліматична нейтральність (для економіки в цілому) до 2060-го року.
- Виведення з експлуатації вугільної генерації до 2035 року.
- Скорочення викидів метану на 30% до 2030 р. від рівня 2020 р.
- Посилення адаптаційної спроможності та стійкості соціальних, економічних та екологічних систем до зміни клімату.
- Частка відновлюваних джерел енергії у структурі загального кінцевого енергоспоживання має становити не менше як 27% у 2030 році.
- Індикативні цілі ВДЕ у валовому кінцевому споживанні енергії до 2030 р.: опалення та охолодження – 35%; електроенергія – 25,4%; транспорт – 14%;
- Частка генерації з ВДЕ в загальному виробництві електроенергії на рівні 25% у 2030 році.
- Частка використання альтернативних джерел енергії (відновлювані джерела енергії та вторинні енергетичні ресурси) у виробництві теплової енергії об'єктами у сфері теплопостачання у 2025 році – 30 %, у 2035 році – 40%.

цілями виміру «*Енергоефективність*»:

- Первинне споживання енергії у 2030 році не повинне перевищувати 72224 тис. т н.е., а кінцеве споживання енергії 42168 тис. т н.е.
- Сукупний обсяг заощадженої енергії при кінцевому використанні за 2021-2030 роки повинен становити не менше 16405 тис. т н.е.

- Очікувана економія енергії у будівлях органів державної влади становить не менше 24,9 ГВт год/рік.

цілями виміру «Дослідження, інновації та конкурентоспроможність»:

- Розвиток та фінансування інновацій та досліджень в секторі чистих технологій, відновлюваної енергетики та низьковуглецевого виробництва.
- Впровадження чистих енергетичних рішень та низьковуглецевих технологій.
- Підвищення конкурентоспроможності.

Державна цільова програми справедливої трансформації вугільних регіонів України до 2030 року (проект – розроблений відповідно до Концепції Державної цільової програми справедливої трансформації вугільних регіонів України на період до 2030 року)

Цілі Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону узгоджуються з усіма 4 визначеними в проекті Державної цільової програми справедливої трансформації вугільних регіонів України до 2030 року пріоритетами для забезпечення справедливої трансформації вугільних регіонів України. А саме:

1. Диверсифікація локальної економіки на основі наявного економічного та людського потенціалу, зокрема із завданнями:

- підтримка розвитку МСП, включаючи мікропідприємства та стартапи, для забезпечення економічної диверсифікації, модернізації та реконверсії;
- сприяння створенню нових підприємств, в тому числі через бізнес-інкубатори та консалтингові послуги, для створення нових робочих місць;
- надання послуг щодо сприяння працевлаштуванню та самозайнятості населення вугільних регіонів України у тій самій чи іншій місцевості;
- підтримка розвитку відповідної інженерної інфраструктури для залучення інвестицій (індустріальні парки, промислові майданчики, будівництво транспортної інфраструктури, підсилюючих електростанцій, складських приміщень тощо);
- розроблення та реалізація пілотних проєктів для диверсифікації економіки вугільних територіальних громад та стимулювання створення інноваційних підприємств.

2. Пом'якшення соціальних наслідків закриття та трансформації вугільних підприємств, розвиток людського капіталу, зокрема із завданнями:

- підвищення кваліфікації та перекваліфікація працівників вугільних підприємств, набуття навичок у суміжних професіях, які відповідають потребам ринку праці;
- забезпечення надання якісних освітніх та медичних послуг жителям вугільних територіальних громад;
- сприяння соціальній згуртованості та інтеграції жителів, зокрема через розвиток інфраструктури навчальних центрів, закладів догляду за дітьми та людьми похилого віку тощо.

3. Перехід на альтернативні джерела енергії та підвищення енергоефективності, зокрема із завданнями:

- забезпечення енергетичної стійкості вугільних територіальних громад та регіонів, шляхом сприяння розвитку розподіленої генерації електричної енергії з відновлюваних джерел та застосування установок зберігання енергії, в тому числі в системах централізованого водопостачання та водовідведення;
- модернізація, підвищення ефективності, адаптивності та декарбонізації систем централізованого теплопостачання в т.ч. через розвиток когенерації, генерації на альтернативному паливі (із використанням місцевих енергетичних ресурсів) та генерації з використанням геотермальної енергії;

- модернізації та забезпечення доступності сучасних систем водопостачання (в т.ч. питного) та водовідведення.

4. *Вирішення екологічних проблем та протидія змінам клімату, зокрема із завданнями:*

- створення умов для розвитку циркулярної економіки, зокрема шляхом запобігання утворенню відходів, їх скорочення, ефективного використання ресурсів, повторного використання, ремонту та переробки;
- сприяння регенерації та очищення забудованих територій, рекультивації земель та реалізація проєктів перепрофілювання;
- відтворення екосистем, удосконалення структури земельних угідь.

Стратегія розвитку Волинської області на період до 2027 року

Цілі Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону узгоджуються з більшістю стратегічних, оперативних цілей та завдань оновленої Стратегії розвитку Волинської області на період до 2027 року. Зокрема із завданнями в межах цілей:

За стратегічною ціллю 1. *«Підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки»:*

- в межах *оперативної цілі 1.1. «Підвищення інвестиційної привабливості»* – із завданням 1.1.1. «Підготовка та розвиток інфраструктури залучення інвестицій»;
- в межах *оперативної цілі 1.3. «Розвиток малого та середнього бізнесу»* – із завданнями 1.3.1. «Стимулювання розвитку підприємницької ініціативи, в т.ч. серед ветеранів війни та членів їх сімей», 1.3.2. «Розвиток інфраструктури підтримки бізнесу», 1.3.3. «Розвиток інституційної підтримки бізнесу»;
- в межах *оперативної цілі 1.4. «Підвищення продуктивності агропромислового сектору»* – із завданням 1.4.2. «Диверсифікація сільської економіки для розвитку, переробки та зберігання сільськогосподарської продукції»;
- в межах *оперативної цілі 1.5. «Підтримка перспективних видів аграрного виробництва»* – із завданнями 1.5.1. «Стимулювання розвитку дрібного господарювання на селі, в т. ч. фермерських господарств», 1.5.2. «Стимулювання та розвиток вирощування і виробництва нішевої продукції в галузі рослинництва, ягідництва, овочівництва, тваринництва, в т.ч. числі органічної продукції».

За стратегічною ціллю 2. *«Розвиток людського капіталу та підвищення якості життя населення»:*

- в межах *оперативної цілі 2.1. «Збереження та розвиток людського капіталу»* – із завданнями 2.1.2. «Розвиток та модернізація системи професійно-технічної освіти в регіоні», 2.1.4. «Покращення стану здоров'я, в т.ч. ментального, населення шляхом підвищення доступності та ефективності медичного обслуговування. Реабілітація та інтеграція ветеранів та їх членів сімей в цивільне життя»;
- в межах *оперативної цілі 2.2. «Створення умов для комфортного та безпечного проживання мешканців»* – із завданнями 2.2.1. «Створення умов для відновлення та стимулювання економічної активності в територіальних громадах», 2.2.3. «Створення доступної інфраструктури та інших послуг для людей з інвалідністю, батьків з дітьми, людей похилого віку», 2.2.4. «Посилення енергетичної безпеки регіону в т.ч. за рахунок впровадження альтернативних джерел енергії та палива»;
- в межах *оперативної цілі 2.3. «Покращення управління відходами»* – із завданнями 2.3.1. «Створення сучасної системи управління відходами (роздільний збір, сортування і т.п.)», 2.3.2. «Розвиток нових потужностей з переробки та утилізації відходів», 2.3.3. «Підвищення рівня обізнаності населення щодо поводження з ТПВ»;
- в межах *оперативної цілі 2.4. «Підвищення спроможності органів державної влади та місцевого самоврядування на новій територіальній основі»* – із завданнями 2.4.1. «Посилення системи підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування», 2.4.2. «Сприяння розбудові партнерств та

обміну досвідом між органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами регіональної політики щодо ефективності управління та інноваційних методів роботи».

За стратегічною ціллю 3. «Розвиток інноваційної економіки (на засадах смарт-спеціалізації)»:

- з усіма завданнями *оперативної цілі 3.1. «Збільшення доданої вартості промислової продукції в секторах смарт-спеціалізації»;*
- з усіма завданнями *оперативної цілі 3.2. «Розвиток інноваційної інфраструктури»;*
- в межах *оперативної цілі 3.3. «Розвиток людських ресурсів в галузях смарт-спеціалізації»* – із завданням 3.3.2. «Підтримка та розвиток співробітництва між навчальними закладами, науково-дослідними установами і підприємствами регіону»;
- з усіма завданнями *оперативної цілі 3.4. «Цифрова трансформація».*

За стратегічною ціллю 5. «Раціональне використання природних ресурсів, екологічна безпека, зменшення впливів та наслідків зміни клімату»:

- в межах *оперативної цілі 5.1. «Охорона та раціональне використання водних ресурсів та зниження негативного впливу на атмосферу»* – із завданнями 5.1.2. «Зменшення забруднення водних ресурсів скидами стічних вод (в т.ч. забезпечення централізованим водопостачанням та водовідведенням населених пунктів)», 5.1.3. «Зменшення забруднення атмосферного повітря через впровадження інноваційних проєктів з використання альтернативних джерел енергії»;
- в межах *оперативної цілі 5.2. «Збереження біологічного та відновлення ландшафтного різноманіття області»* – із завданням 5.2.3. «Організація та впровадження системи моніторингу довкілля, зокрема атмосферного повітря, вод, ґрунтів».

Регіональна екологічна програма «Екологія 2023-2026» [Волинська область]

Цілі Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону узгоджуються з багатьма завданнями напрямів Регіональної екологічної програми «Екологія 2023-2026». Зокрема із завданнями в межах напрямів:

За напрямом «Охорона та раціональне використання водних ресурсів»:

- запобігання забрудненню водних об'єктів неочищеними та недостатньо очищеними стічними водами;
- покращення ступеня очистки стічних вод на очисних спорудах та запобігання аварійних ситуацій на каналізаційних мережах;
- поліпшення екологічного стану водних об'єктів, зокрема відновлення та підтримання їх сприятливого гідрологічного стану.

За напрямом «Охорона атмосферного повітря»:

- зменшення впливу стаціонарних джерел викидів на атмосферне повітря;
- упровадження автоматизованої системи спостережень за станом атмосферного повітря в області.

За напрямом «Раціональне використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів»:

- вдосконалення системи управління відходами;
- зменшення накопичення твердих побутових відходів у місцях їх видалення;
- забезпечення екологічно безпечного поводження з побутовими відходами та відходами виробництва, запобігання шкідливому впливу їх на довкілля та здоров'я людини.

Цілі Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону відповідають пріоритетним завданням Програми економічного і соціального розвитку Нововолинської міської територіальної громади на 2023-2025 роки. Зокрема:

У соціальній сфері за напрямками:

- *Грошові доходи населення та заробітна плата* – завдання: забезпечення соціального захисту працівників, зайнятих у шкідливих і важких умовах праці;
- *Ринок праці та зайнятість населення* – завдання: підвищення конкурентоспроможності безробітних на ринку праці та сприяння формуванню професійно-кваліфікаційного складу робочої сили відповідно до потреб економіки та ситуації на ринку праці, підвищення професійної мобільності вивільнюваних працівників; сприяння зайнятості громадян, які потребують соціального захисту і не здатні на рівні конкурувати на ринку праці, проведення комплексу заходів щодо підтримки осіб з обмеженими можливостями; проведення профорієнтаційної роботи серед молоді щодо популяризації робітничих професій пріоритетних галузей економіки; створення умов для самостійної зайнятості населення та сприяння розвитку підприємницької ініціативи;
- *Соціальний захист* – завдання: налагодження співпраці з роботодавцями з метою створення належних, безпечних і здорових умов праці спрямованих на зменшення травматизму;
- *Розвиток культури* – завдання: створення сприятливих умов для забезпечення культурно-дозвіллевих потреб населення; реалізація комплексу культурно-мистецьких проєктів, спрямованих на популяризацію історико-культурної спадщини громади, розвиток культурного туризму, створення середовища для креативного відпочинку мешканців громади; удосконалення роботи парку культури і відпочинку громади, збільшення кількості об'єктів дозвілля.

У сфері підвищення рівня конкурентоспроможності економіки – за напрямками:

- *Інвестиційна політика* – завдання: розширення і оновлення бази інвестиційних проєктів підприємств та організацій громади для потенційних інвесторів; активізація інформативної відкритості громади у сфері висвітлення інвестиційного потенціалу громади на міжнародних форумах, семінарах, конференціях; налагодження і підтримка зв'язків з вітчизняними, міжнародними інвестиційними фондами, громадськими організаціями, торгово-промисловими палатами, посольствами та консульствами інших держав в Україні для покращення позитивного інвестиційного іміджу громади;
- *Політика в системі використання земельних ресурсів* – завдання: функціональне використання земель промислових районів громади з метою залучення інвесторів для розвитку промисловості;
- *Регуляторна політика та розвиток підприємництва* – завдання: збереження і створення робочих місць шляхом сприяння підприємству та самостійній зайнятості населення; сприяння зайнятості громадян, які потребують соціального захисту і не здатні на рівних конкурувати на ринку праці;
- *Містобудування та архітектура* – завдання: поетапне покращення санітарного і екологічного стану середовища громади, умов проживання і праці мешканців; створення сприятливих умов для залучення інвестицій у сферу виробництва, підприємницької діяльності тощо.

У сфері реального сектора економіки – за напрямками:

- *Розвиток промисловості* – завдання: зменшення енергоємності виробництва за рахунок розроблення та впровадження прогресивних технологій та устаткування, підвищення ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів; переведення промислового виробництва на інвестиційно-інноваційний шлях розвитку; сприяння структурній перебудові промислового комплексу громади з урахуванням зміни в попиті

на продукцію, яка виробляється; підвищення інноваційно-інвестиційної привабливості підприємств промислового комплексу;

- *Енергозабезпечення та енергозбереження* – завдання: забезпечення зменшення енергоспоживання комунальних підприємств тепло- і водопостачання за рахунок встановлення енергоефективного обладнання; забезпечення скорочення споживання теплової енергії закладами бюджетної сфери за рахунок встановлення автоматики регулювання споживання теплової енергії; впровадження енергозберігаючих технологій; заміна трубопроводів мереж на попередньоізолювані; впровадження прогресивних архітектурно - конструктивних рішень на поліпшення теплозахисних властивостей будівель;
- *Будівництво та реконструкція* – завдання: забезпечення планового ремонту, заміни і будівництва об'єктів інженерної інфраструктури (тепломережі, водопровідно-каналізаційні мережі, очисні споруди); виконання комплексу заходів з профілактики і попередження техногенних загроз;
- *Інформаційні технології та зв'язок* – завдання: створення нових та модернізація існуючих систем одержання та обробки інформації; удосконалення автоматизованого документообігу у виконавчих органах міської влади; проведення робіт з впровадження комплексної системи захисту інформації в автоматизованих системах.

У сфері охорони навколишнього природного середовища – завдання: активізація діяльності природоохоронної громадськості шляхом поліпшення інформування щодо питань, які стосуються охорони навколишнього природного середовища; зменшення негативного впливу відходів споживання та виробництва на довкілля; здійснення дієвого контролю за станом зелених насаджень та виконання комплексу заходів з озеленення, догляду та збереження існуючих насаджень; зменшення викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря.

Програма соціально-економічного та культурного розвитку Литовезької сільської ради на 2021-2025 роки

Цілі Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону узгоджуються з двома з трьох пріоритетних цілей Програми соціально-економічного та культурного розвитку Литовезької сільської ради на 2021 - 2025 роки. Зокрема з:

1. «Розвиток сільських територій, економічна та енергетична безпека, розвиток комунальних підприємств та інших об'єктів інфраструктури громади» – завдання: відновлення дорожнього покриття шляхом проведення капітальних та поточних робіт; впровадження заходів з енергоефективності, проведення усіх видів ремонтних робіт комунальних закладів сільської ради;
3. «Підвищення інвестиційної привабливості громади та розвиток людського капіталу» – завдання: залучення мешканців до вирішення місцевих проблем; залучення мешканців до активного громадського життя.

Програма економічного і соціального розвитку Поромівської сільської ради на 2024-2027

Цілі Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону узгоджуються з більшістю основних завдань Програми економічного і соціального розвитку Поромівської сільської ради на 2024-2027. Зокрема щодо:

- підвищення рівня енергозбереження та ефективності використання енергоресурсів у всіх сферах господарювання;
- збереження кількості діючих підприємств громади та трудового потенціалу;
- ефективного використання земельних ресурсів громади та об'єктів комунальної власності громади;

- нарощення обсягів капітальних інвестицій та інвестицій в основний капітал;
- сприяння створенню привабливого інвестиційного клімату територіальної громади шляхом реалізації інвестиційних проєктів, спрямованих на соціально-економічний розвиток;
- сприяння розвитку малого та середнього підприємництва, приватної ініціативи;
- підвищення безпеки життєдіяльності населення;
- забезпечення умов проживання в чистому, екологічно безпечній громаді.

Відтак огляд документів державного планування на національному, регіональному та локальному рівнях вказує на те, що визначені в Плані дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону цілі органічно співвідносяться з середньо- та довгостроковими цілями / напрямками / завданнями політик економічного, соціального, екологічного та енергетичного розвитку держави, Волинської області та територіальних громад Волинського вугільного мікрорегіону.

2.4. Очікувані інтервенції в процесі трансформації

Ціль 1. Трансформована економіка Волинського вугільного мікрорегіону сприяє сталому розвитку та інноваційності мікрорегіону

Ціль скерована на підвищення конкурентоспроможності економіки Волинського вугільного мікрорегіону через сприяння трансформації місцевих економік територіальних громад, які входять до складу мікрорегіону, в напрямі їх сталого розвитку та впроваджені інновацій. Для досягнення зазначеної цілі, буде надаватись підтримка за наступними трьома напрямками: розвиток еко-індустріальних парків, що повинен забезпечити диверсифікацію економіки мікрорегіону, в тому числі в напрямі формування циркулярної економіки; підтримку розвитку малого підприємництва у вугільних громадах через залучення до цього процесу інституцій сприяння бізнесу; сприяння ефективному використанню постпромислових вугільних територій для потреб нової економіки мікрорегіону, не пов'язаної з вуглевидобутком.

Вплив інтервенцій

Очікується, що інвестиції в підтримку розвитку еко-індустріальних парків для диверсифікації економіки мікрорегіону, в тому числі в напрямі розвитку циркулярної економіки, сприятимуть поступовій повній відмові від вуглевидобування в мікрорегіоні з одночасним розвитком альтернативних видів економічної діяльності, зокрема створення нових галузей та робочих місць в інноваційних секторах. Орієнтація на сталий розвиток економіки мікрорегіону, зокрема через впровадження чистих технологій та суворе дотримання екологічних стандартів, з високою ймовірністю дозволять мінімізувати шкідливий вплив на довкілля від стаціонарних джерел забруднення. Вагомою складовою трансформації економіки мікрорегіону може стати формування в межах мікрорегіону циркулярної економіки. Це сприятиме оптимізації використання ресурсів, зниженню витрат сировини та матеріалів, а відтак підвищенню ефективності виробництва.

Передбачається, що співпраця з інституціями підтримки бізнесу для розвитку малого підприємництва в громадах вугільного мікрорегіону дозволить сформувати сприятливе середовище для запуску нових бізнесів через доступ до консультацій та залучення фінансування. Підвищення компетенцій новостворених та вже функціонуючих місцевих підприємців через тренінги та наставництво може суттєво підвищити якість і стійкість малого підприємництва в мікрорегіоні. Також розвиток малого підприємництва сприятиме зайнятості населення, в тому числі, ймовірно і серед вивільнених працівників вуглевидобувних підприємств. В кінцевому результаті активізація малого підприємництва сприятиме підвищенню добробуту мешканців громад вугільного мікрорегіону, сприятиме зменшенню міграції населення за межі мікрорегіону та підвищенню соціальної згуртованості.

Інвестиції в напрямі сприяння ефективному використанню постпромислових вугільних територій для потреб нової економіки мікрорегіону можуть забезпечити перетворення колишніх вугільних територій на економічно активні зони для розвитку нових бізнесів та індустрій, що реалізуватиметься через притік інвестицій в мікрорегіон. Також ревіталізація постпромислових територій дозволить ефективно використати наявну в їхніх межах інфраструктуру для нових бізнесів, оптимізуючи витрати на нові проєкти.

Відтак, у підсумку, очікується, що залучення інвестицій та трансформація економіки Волинського вугільного мікрорегіону на засадах сталого розвитку та інноваційності, в тому числі через ревіталізацію і використання постпромислових вугільних територій, дозволить зміцнити економічну стійкість мікрорегіону.

Ціль 2. Екологічна сталість та зелений перехід формують привабливість території мікрорегіону для наступних поколінь

Ціль скерована на підвищення екологічної привабливості території мікрорегіону для оселення та проживання, а також стримування відтоку населення за межі мікрорегіону, особливо молоді, яка розглядає питання чистоти довкілля як вагомому складову середовища свого існування. Головними напрямками досягнення даної цілі є: модернізація мережі водопостачання та водовідведення, а також реновація очисних споруд; впровадження енергоефективності та розвитку альтернативних джерел енергії; для зміцнення енергетичної стійкості мікрорегіону; сприяння рекультивації деградованих земель та відновлення родючості ґрунтів; відновлення екологічної рівноваги в мікрорегіоні та захист довкілля від забруднення побутовими та промисловими відходами.

Вплив інтервенцій

Очікується, що інвестиції в модернізацію мережі водопостачання та водовідведення, а також реновацію очисних споруд сприятимуть сталому управлінню водними ресурсами через оптимізацію використання води, зменшенню її втрат у мережах при транспортуванні та шляхом повторного використання очищених вод. Модернізація мереж водопостачання також сприятиме покращенню якості води, зокрема питної, а систем водовідведення – знизить ризики підтоплення та аварій у комунальних мережах, що покращить екологічну безпеку та комфорт життя. З високою ймовірністю можна припустити, що підвищення ефективності роботи очисних споруд та водопостачальних систем зменшить витрати на їх утримання та дозволить спрямувати зекономлені ресурси на інші соціально-економічні потреби мікрорегіону. А зменшення скидів забруднюючих речовин у річки, озера та інші водні об'єкти сприятиме відновленню екосистем та збереженню біорізноманіття.

Залучення інвестицій для впровадження енергоефективності та розвитку альтернативних джерел енергії дозволить зміцнити енергетичну стійкість мікрорегіону. Зокрема розвиток локальних альтернативних джерел енергії, таких як сонячна, вітрова або біоенергетика, в тому числі на базі постпромислових територій, знизить залежність від традиційних енергоресурсів та зовнішніх постачальників. Диверсифікація джерел енергії та підвищення їх надійності зменшить ризики енергетичних криз, забезпечуючи безперебійне постачання енергії для всіх секторів економіки. Підвищення енергоефективності об'єктів комунальної інфраструктури та приватного житлового фонду дозволить скоротити споживання енергії, що зменшить витрати для місцевих бюджетів територіальних громад вугільного мікрорегіону, а також кошти домогосподарств та бізнесу. Перехід на екологічно чисті джерела енергії та скорочення споживання традиційних енергоресурсів допоможе знизити рівень викидів CO₂, що сприятиме глобальній боротьбі зі зміною клімату.

Очікується, що підтримка заходів з рекультивації деградованих земель, відновлення родючості ґрунтів та їх ощадливого використання дозволить поступово збільшити можливості для розвитку сталого сільського господарства. Зокрема рекультивація земель сприятиме відновленню природних екосистем, зниженню ерозії ґрунтів, збереженню водних ресурсів та поліпшенню загального екологічного балансу мікрорегіону. Також у перспективі відновлені землі можуть бути використані для нових економічних проєктів, таких як органічне

землеробство, екологічний туризм або створення лісових господарств, що забезпечить додаткові джерела доходів для громад вугільного мікрорегіону.

Інвестиції у відновлення екологічної рівноваги в мікрорегіоні та захист довкілля від забруднення побутовими та промисловими відходами в довгостроковій перспективі забезпечать екологічну стійкість мікрорегіону. Зокрема вони сприятимуть зменшенню рівня забруднення компонентів довкілля (повітря, води, ґрунтів), зниженню захворюваності серед населення мікрорегіону, особливо від хронічних хвороб, що можуть бути спричинені екологічними факторами. Також зниження витрат на ліквідацію наслідків забруднення та залучення інвестицій у екологічно чисті технології й ініціативи сприятиме сталому економічному розвитку мікрорегіону.

Ціль 3. Модернізована інфраструктура адаптована для потреб мешканців та бізнесу мікрорегіону

Ключовими аспектами даної цілі є формування такої інфраструктури в громадах вугільного мікрорегіону, яка відповідатиме запитам населення та бізнесу, і яка стримуватиме населення від виїзду за межі мікрорегіону в пошуках комфортних умов життєдіяльності. Для досягнення даної цілі визначено два напрями втручання: відновлення та розвиток дорожньо-транспортної інфраструктури; модернізація житлово-комунальної інфраструктури; створення та облаштування інфраструктури дозвілля та громадських просторів.

Вплив інтервенцій

Інвестиції у відновлення та розвиток дорожньо-транспортної інфраструктури територіальних громад вугільного мікрорегіону покращать доступ мешканців, а також ВПО до соціальних та адміністративних послуг, що сприятиме зростанню рівня життя та соціальній інтеграції населення мікрорегіону. Особливо актуальним є забезпечення транспортної доступності для мешканців віддалених населених пунктів мікрорегіону. Це дозволить з-поміж іншого підвищити їх включеність в економічне і соціальне життя мікрорегіону. З високою ймовірністю також можна очікувати, що покращення транспортного сполучення сприятиме розвитку місцевого бізнесу, створенню нових робочих місць та залученню інвестицій у мікрорегіон.

Капіталовкладення в розвиток сучасних зон відпочинку та дозвілля дозволить підвищити комфортність життєдіяльності мешканців громад вугільного мікрорегіону, забезпечить гармонійний баланс між роботою та відпочинком, а також сприятиме зміцненню соціальних зв'язків у громадах, згуртуванню мешканців громад, зменшенню соціальної ізоляції, стримуватиме відтік мешканців, зокрема молоді, за межі громад та мікрорегіону. Водночас передбачається, що створені та облаштовані громадські простори будуть інклюзивними і враховуватимуть потреби різних вікових і соціальних груп населення, зокрема людей з числа маломобільних груп, сімей з дітьми, літніх людей та інших.

Ціль 4. Якісна система освіти та професійної підготовки відповідає новим вимогам ринку праці мікрорегіону

Ціль скерована на забезпечення рівноваги на ринку праці мікрорегіону після припинення роботи вуглевидобувних підприємств та формування альтернативних видів економічної діяльності. Вихідним моментом досягнення цього є впровадження змін в системі професійної (професійно-технічної) освіти та перепідготовки, зокрема вивільнених працівників вуглевидобувних підприємств, скерованих на підготовку фахівців, які зможуть задовільнити потреби ринку праці мікрорегіону після відмови від видобутку вугілля. Напрямами втручання для досягнення даної цілі є: підтримка закладів освіти, які здійснюють підготовку фахівців для сфери зеленої економіки; сприяння співпраці закладів професійної освіти та бізнесу, зокрема впровадження дієвої дуальної освіти; забезпечення умов для професійної переорієнтації та розвитку вивільнених працівників вуглевидобувних підприємств.

Вплив інтервенцій

Очікується, що підтримка закладів освіти для формування фахівців у сфері зеленої економіки дозволить запровадити нові навчальні програми і дисципліни, орієнтовані на сталий розвиток і зелені технології. А відтак створить можливість перетворення закладів освіти на осередки з розробки інноваційних рішень у сфері екологічних технологій. Також освітні програми, що фокусуватимуться на зелених практиках і сталому розвитку, сприятимуть формуванню екологічної свідомості серед молоді і підвищуватимуть їх відповідальність за збереження довкілля. Підготовка спеціалістів у сфері зеленої економіки сприятиме формуванню економіки мікрорегіону, орієнтованої на екологічні стандарти і принципи сталого розвитку.

Сприяння налагодженню ефективної, а не номінальної співпраці закладів професійної освіти та бізнесу у мікрорегіону дозволить готувати затребуваних на ринку праці мікрорегіону фахівців альтернативних вуглевидобувній галузі спеціальностей і заповнити запити роботодавців на наявні вакансії. Очікується, що співпраця закладів професійної освіти з бізнесом стимулюватиме впровадження новітніх технологій і методик у навчальний процес, зокрема сприятиме розвитку інноваційних рішень у сфері альтернативних технологій та енергетики.

Очікується, що забезпечення умов для професійної переорієнтації та розвитку вивільнених працівників вуглевидобувних підприємств дозволить їм знайти нову роботу в альтернативних вуглевидобувній галузі видах економічної діяльності, або відкрити власну справу. Нові знання та навички дозволить їм адаптуватися до вимог сучасного ринку праці. У підсумку, це сприятиме зменшенню соціального напруження у вугільному мікрорегіоні.

Ціль 5. Комплексна система соціальної підтримки вивільнених працівників вугледобувних підприємств є інклюзивною та доступною

Ціль скерована на пом'якшення соціальних та економічних наслідків закриття вуглевидобувних підприємств та вивільнення працівників, зокрема адаптації останніх до нових реалій функціонування економіки мікрорегіону. Визначено наступні напрями втручання для впровадження системи соціальної підтримки вивільнених працівників вугледобувних підприємств: сприяння самозайнятості та/або працевлаштуванню вивільнених працівників вугледобувних підприємств в інших видах економічної діяльності (с/г, туризм, креативні індустрії); створення умов для надання якісних медичних послуг, в тому числі психологічної підтримки, та послуг соціального захисту вивільненим працівникам вугледобувних підприємств для пом'якшення соціальних наслідків закриття шахт.

Вплив інтервенцій

Очікується, що в сприяння самозайнятості та/або працевлаштуванню вивільнених працівників вугледобувних підприємств в інших видах економічної діяльності (таких як сільське господарство, туризм, креативні індустрії тощо) дозволить їм отримати нові можливості для працевлаштування після закриття шахт, а відтак підтримувати належний рівень життя своїх домогосподарств. Водночас інтеграція вивільнених працівників вуглевидобувних підприємств в нові сфери економічної діяльності дозволить зменшити соціальну напругу і забезпечить стабільність в територіальних громадах мікрорегіону.

Також для пом'якшення соціальних наслідків закриття шахт очікуються інвестиції для формування умов для надання якісних медичних послуг, в тому числі психологічної підтримки, та послуг соціального захисту вивільненим працівникам вугледобувних підприємств. Підтримка у вигляді медичних послуг і соціального захисту дозволить вивільненим працівникам краще адаптуватися до нових умов життя, сприяючи їхній соціальній інтеграції та покращенню взаємодії з оточуючими.

Ціль скерована на те, щоб управління справедливою трансформацією Волинського вугільного мікрорегіону було ефективним, прозорим і забезпечило перехід мікрорегіону від вугледобутку до альтернативних видів економічної діяльності максимально безболісно. Напрямами її досягнення визначено: впровадження заходів для підвищення інституційної спроможності інституцій, які провадитимуть справедливую трансформацію, в тому числі кваліфікації персоналу відповідального за її реалізацію; впровадження цифрових сервісів для активізації мешканців вугільних громад та налагодження комунікації в процесі справедливої трансформації.

Вплив інтервенцій

Очікується, що зростання інституційної спроможності, в тому числі кваліфікації персоналу відповідального за проведення трансформації, дозволить підвищити ефективність процесу справедливої трансформації. Зокрема Завдяки підвищенню кваліфікації персоналу і впровадженню сучасних управлінських практик, інституції стануть більш прозорими та підзвітними перед суспільством, що підвищить довіру громадян до справедливої трансформації. Також інституційна спроможність дозволить більш ефективно залучати зовнішні фінансові та технічні ресурси, такі як міжнародну технічну допомогу, що сприятиме реалізації проектів у рамках справедливої трансформації. Також завдяки більш професійному підходу до управління та підтримці справедливої трансформації, інституції зможуть вчасно виявляти та вирішувати потенційні соціальні конфлікти або ризики, знижуючи їхній вплив на мешканців територіальних громад вугільного мікрорегіону.

В межах підвищення інституційної спроможності справедливої трансформації очікується підтримка заходів просторового планування території територіальних громад вугільного мікрорегіону (зокрема через підтримку розробки комплексних планів території), що дасть змогу раціонально планувати використання їх території та ресурсів.

Впровадження цифрових сервісів дозволяє швидко та ефективно комунікувати з мешканцями територіальних громад вугільного мікрорегіону, інформувати їх про поточні події, заходи, можливості для навчання чи працевлаштування, зменшуючи інформаційний вакуум та непорозуміння. Цифрові сервіси забезпечать зворотній зв'язок і врахування інтересів усіх зацікавлених сторін, дадуть змогу легко і швидко збирати пропозиції та зауваження мешканців через опитування, платформи для відгуків тощо. В підсумку, це збільшить прозорість процесів та підвищить довіру до інституцій, які провадять справедливую трансформацію вугільного мікрорегіону.

Синергія та взаємодоповнюваність передбачуваних заходів з іншими програмами або фінансовими інструментами справедливої трансформації вугільних регіонів України

Очікується підтримка проектів Плану дій зі справедливої трансформації в рамках виконання **Державної цільової програми справедливої трансформації вугільних регіонів України до 2030 року** (ДЦП СТБР), яка націлена на реалізацію державної регіональної політики та забезпечення справедливої трансформації вугільних регіонів України шляхом комплексного розв'язання проблемних питань, зокрема в економічній, соціальній, культурній, житлово-комунальній та екологічній сфері, які виникають внаслідок зменшення видобутку вугілля та поступового закриття вугледобувних та суміжних підприємств. В межах Державної цільової програми справедливої трансформації вугільних регіонів України до 2030 року будуть реалізовані взаємодоповнюючі заходи щодо диверсифікація економіки Волинського вугільного мікрорегіону на основі наявного економічного та людського потенціалу, пом'якшення соціальних наслідків закриття та трансформації вугільних підприємств у мікрорегіоні, розвитку людського капіталу, переходу на альтернативні джерела енергії та підвищення енергоефективності, вирішення екологічних проблем та протидії змінам клімату. Зокрема в межах виконання ДЦП СТБР очікується співфінансування проектів Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону щодо:

- надання підтримки (фінансової, консультаційної тощо) суб'єктам МСП;
- розробки комплексних планів просторового розвитку вугільних територіальних громад;
- розробки проєктної документації для будівництва або модернізації (капітального ремонту, реконструкції) об'єктів соціальної інфраструктури, необхідних для пом'якшення соціальних наслідків закриття та трансформації вугільних підприємств;
- забезпечення енергетичної стійкості вугільних територіальних громад та регіонів, шляхом введення в експлуатацію когенераційних установок;
- адаптації вугільних територіальних громад до змін клімату, шляхом розроблення стратегій адаптації до зміни клімату або включення питань адаптації до зміни клімату до стратегій розвитку вугільних територіальних громад та планів заходів з їх реалізації.

Для уникнення подвійного фінансування заходів та нераціонального використання коштів будуть запроваджені механізми узгодження, верифікації та контролю.

Очікуються також інвестиції та співфінансування проєктів Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону в рамках виконання **Плану реалізації Стратегії розвитку Волинської області на період до 2027 року**, який з-посеред багатьох напрямів соціально-економічного розвитку включає заходи, скеровані на реалізацію оперативних цілей:

- 1.3. «Розвиток малого та середнього бізнесу»;
- 2.1. «Збереження та розвиток людського капіталу» (завдання 2.1.2. «Розвиток та модернізація системи професійнотехнічної освіти в регіоні»);
- 2.3. «Покращення управління відходами»;
- 3.2. «Розвиток інноваційної інфраструктури»;
- 3.4. «Цифрова трансформація»;
- 5.1. «Охорона та раціональне використання водних ресурсів та зниження негативного впливу на атмосферу»;
- 5.2. «Збереження біологічного та відновлення ландшафтного різноманіття області» (завдання 5.2.3. «Організація та впровадження системи моніторингу довкілля, зокрема атмосферного повітря, вод, ґрунтів»).

Для уникнення подвійного фінансування заходів та нераціонального використання коштів будуть запроваджені механізми узгодження, верифікації та контролю.

3. Механізми управління

3.1. Партнерство

Започаткування діалогу між вугільними громадами Волинського мікрорегіону, Волинською обласною радою та проєктом GIZ «Підтримка структурних змін у вугільних регіонах України» щодо створення платформи та інституції справедливої трансформації вугільних територій для збереження економічної, соціальної та екологічної стійкості громад, економіка яких сформувалися у фарватері розроблення Львівсько-Волинського вугільного басейну, після припинення видобутку вугілля та використання вугільної енергії, відбулося навесні 2024 року.

Завданням Робочої групи щодо розробки Плану дій Справедливої трансформації для Волинського вугільного мікрорегіону стало напрацювання концептуальних засад і практичних ідей для інтеграції мікрорегіону у національний План дій Справедливої трансформації вугільних регіонів та зеленого відновлення енергетичного сектору України. В одній команді об'єднали зусилля та досвід представники різних професій, що забезпечило представлення різних точок зору на процес трансформації. Було налагоджено взаємодію між представниками регіональної влади та органами місцевого самоврядування, представлено думки працівників вугільних підприємств, бізнесу та неурядових організацій, представників наукової спільноти та експертів.

Комплексність підходу як ключової умови Справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону досягнуто шляхом максимально широкого залучення зацікавлених сторін – бізнесу (у т. ч. вугільних підприємств), регіональної влади, органів місцевого самоврядування вугільних громад, організацій громадянського суспільства, молоді, шахтарів, Державної служби зайнятості, представників закладів професійно-технічної освіти та ін. Для забезпечення ефективного планування «знизу вгору» проведено чотири консультації, які тривали впродовж травня – червня 2024 року і матимуть продовження. Бути учасниками консультацій могли всі бажаючі; участь у цих заходах загалом взяло понад сто осіб. Забезпечено врахування думок та поглядів представників кожної групи стейкхолдерів на проблематику трансформації мікрорегіону у трьох напрямках: проблеми і переваги Волинського мікрорегіону в умовах сьогодення (з урахуванням впливу війни та невизначеності); перспективні сфери розвитку; основні потреби для забезпечення розвитку.

КОНСУЛЬТАЦІЇ ІЗ ЗАЦІКАВЛЕНИМИ СТОРОНАМИ

Спільна консультація з представниками різних груп зацікавлених сторін щодо умов та особливостей розвитку економіки мікрорегіону

30 травня 2024 року, Луцьк, 17 учасників

Мета консультації – виявлення напрямів розвитку економіки громад Волинського вугільного мікрорегіону та можливостей їх врахування у Плані дій зі справедливої трансформації. Учасниками консультацій були представники регіональної влади, голови територіальних громад Волинського мікрорегіону, бізнесу, представників громадськості (у т. ч. громадських організацій), наукової спільноти.

Підсумком заходу стало визначення сильних сторін економіки мікрорегіону (економіко-територіального розташування, розвинутої транспортної інфраструктури, наявності потужних підприємств, індустріального парку, потенціалу ВПО тощо) та перешкод для її розвитку (недостатньо розвиненої інноваційної складової, зношеності інженерних мереж і застарілості системи поводження з ТПВ, низька ефективність агровиробництва, відтік трудових ресурсів, недостатня енергоефективність об'єктів промисловості та бюджетної сфери тощо).

За результатами консультації обґрунтовано перспективні напрями розвитку економіки мікрорегіону: експортно орієнтована агропереробка; туризм; розвиток кластерів металообробки та машинобудування, деревообробки і меблевого виробництва, виробництва будівельних матеріалів на інфраструктурній «базі» колишніх шахт; підтримка жіночого підприємництва.

Акцент у дискусії зроблено на питанні виявлення перешкод саме *для інноваційного розвитку мікрорегіону*, що дало змогу визначити і обґрунтувати основні чинники його сповільнення: безпекові загрози та руйнування енергетичної інфраструктури (що безпосередньо впливає на діяльність вуглевидобувних підприємств), гальмування підприємницької активності в секторі інноваційних технологій внаслідок комплексу проблем (нестачі людського потенціалу і фінансових ресурсів, недостатності співпраці з іноземними партнерами у контексті трансферу технологій), а також потребу залучення фінансово-інвестиційного ресурсу суб'єктами підприємницької діяльності для розвитку відновлюваної енергетики та переходу економіки на альтернативні джерела енергогенерації. Пріоритетними напрямками підтримки галузей економіки з високим економічним та інноваційним потенціалом визначено: розвиток інноваційних кластерів з урахуванням потенціалу індустриальних парків і перспектив запровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності; посилення взаємодії влади, бізнесу, громадянського суспільства та наукової спільноти щодо шляхів комплексної модернізації інфраструктури; залучення грантових та донорських коштів; формування та популяризація туристичних дестинацій та туристичної інфраструктури; підтримка інфраструктури для розвитку мережі малої теплової генерації; розвиток об'єктів військово-промислового комплексу на базі колишніх вугільних підприємств.

Консультації з молоддю

13 червня 2024 року, Будятичі, понад 20 учасників

Мета заходу – врахування інтересів молоді мікрорегіону в процесі розробки Плану дій зі справедливої трансформації Волинського мікрорегіону. Учасниками консультацій були представники громадського сектору (у т.ч. молодь віком до 35 років) та закладів освіти.

Цілями проведеної дискусії стало визначення громадської активності молоді (зокрема, її готовності долучитися до процесу Справедливої трансформації мікрорегіону), проблем і потреб молодих людей, а також напрямів їх подолання в умовах запланованих змін.

Виявлення проблем і потреб молоді відбувалося через ідентифікацію її інтересів та формування спільного бачення майбутнього розвитку мікрорегіону в умовах Справедливої трансформації. Досягнення поставленого завдання відбулося через відповіді на питання «що тобі потрібно, які проблеми потрібно вирішити, щоб ти залишився проживати у своїй громаді в майбутньому?». Такий підхід дав змогу визначити як дрібні побутові проблеми, так і більш масштабні аспекти, які не влаштовують молодих людей і стають тригерами для виїзду (забруднення атмосферного повітря, недостатня кількість інноваційних підприємств, потреба у збільшенні кількості громадських просторів, покращення безпекової ситуації). Результатом обговорення став вибір п'яти основних точок «втручання» для покращення становища молоді у Волинському мікрорегіоні: покращення транспортного сполучення для пасажирських та вантажних перевезень (зокрема через добудову та електрифікацію 6 км залізничної колії); запровадження освітніх програм з перекваліфікації, зокрема шахтарів та ветеранів; покращення комунікації місцевої влади та мешканців у процесі прийняття управлінських рішень; формування громадських просторів під відкритим небом (хоча б по одному на кожен житловий мікрорайон); підвищення рівня безпеки через формування облаштованих укриттів.

Консультації з бізнесом

21 червня 2024 року, Будятичі, понад 20 учасників

Мета заходу – оцінка та аналіз середовища функціонування бізнесу Волинського вугільного мікрорегіону, врахування потреб підприємницького сектору під час формування Плану дій зі справедливої трансформації. Учасниками консультацій були голови територіальних громад Волинського ВМР та представники органів місцевого самоврядування, представники бізнесу, Державної служби зайнятості, шахтарі.

Основною проблемою, з якою стикаються представники бізнесових кіл мікрорегіону на третьому році війни є нестача працівників, яка, згідно з оцінками, коливається в межах двох тисяч осіб. Деталізуючи, учасники заходу наголосили на гострій нестачі спеціалістів

(наладчиків обладнання, електриків, електрогазозварників) та некваліфікованих робітників внаслідок мобілізації чоловіків та, що не менш важливо, недостатній кількості молодих спеціалістів, які готують заклади професійно-технічної освіти. Серед інших проблем – відключення електроенергії внаслідок руйнування енергетичної інфраструктури та наявності «тіньової» зайнятості, яка спотворює конкуренцію. Проблемним для роботодавців стало також працевлаштування ВПО через їхню неготовність інтегруватися у приймаючі громади.

Щодо ситуації на зареєстрованому ринку праці висловився представник Державної служби зайнятості, акцентувавши на проблемах працевлаштування гірників (психологічну неготовність останніх до перекваліфікації, низьку активність роботодавців в інших сферах працевлаштувати шахтарів через потребу їх навчання, високий рівень соціального забезпечення шахтарів як стримуючий чинник для зміни місця праці (висока оплата праці, бронювання, «рання» пенсія тощо)).

Шляхами вирішення проблем бізнесу визначено: активізацію професійно-технічної освіти, розвиток інституцій підтримки бізнесу, посилення співпраці між Нововолинськом та Шептицьким, налагодження залізничного сполучення в напрямі до кордону з Польщею, фінансова підтримка роботодавців при працевлаштуванні ВПО, запровадження сільськогосподарського дорадництва тощо.

Консультації щодо розвитку професійно-технічної освіти та виконання нею функцій в умовах Справедливої трансформації Волинського мікрорегіону

26 червня 2024 року, Будятичі, більше ніж 40 учасників

Метою проведення заходу було виявлення напрямів розвитку закладів професійно-технічної освіти для задоволення потреб роботодавців Волинського вугільного мікрорегіону у кваліфікованих працівниках в процесі Справедливої трансформації. Учасниками заходу були представники регіональної влади та органів місцевого самоврядування, закладів професійно-технічної освіти, бізнесу, організацій громадянського суспільства.

В межах дискусії обговорено низку питань з акцентом на визначенні кадрових проблем і потреб роботодавців, характеристики потенціалу та проблем закладів професійно-технічної освіти, виявленні точок «втручання» для підвищення ефективності діяльності закладів професійно-технічної освіти в напрямі забезпечення роботодавців кваліфікованими працівниками. Основними проблемами визначено: недостатню кількість підготовлених спеціалістів (400-500 осіб на рік при потребі 2000 осіб), що вимагає посилення спроможності професійно-технічної освіти через залучення нових закладів (у т. ч. релокованих зі східних регіонів України) і підвищення активності щодо перекваліфікації дорослих; складність формування регіонального замовлення на рівні професійно-технічної освіти через неготовність брати участь у цьому процесі роботодавців, що потім негативно впливає і на роботодавця (відсутність робочої сили), і на випускників закладів (відсутність роботи, виїзд за межі мікрорегіону).

За результатами консультацій аргументовано рух до укрупнення закладів професійно-технічної освіти та їх переформатування в умовах Справедливої трансформації, зокрема: модернізація матеріально-технічної бази професійно-технічної освіти; популяризація модернізованих закладів професійно-технічної освіти серед молоді та дорослих; розвиток дуальної форми освіти; розробка програм перекваліфікації з чіткою орієнтацією на потреби роботодавців; залучення до перекваліфікації вивільнених гірників та ВПО; надання технологічної підтримки на започаткування власного крафтового бізнесу; сприяння підготовці фахівців для «зелених» сфер економіки.

3.2. Моніторинг та оцінювання

З метою координації дій імплементації та моніторингу Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону Волинської області на період до 2030 року упродовж трьох місяців після затвердження Плану дій зі справедливої трансформації

розпорядженням голови Волинської обласної військової адміністрації створюється **Керівний комітет з реалізації Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону Волинської області на період до 2030 року** (далі – Керівний комітет) як постійно діючий консультативно-дорадчий орган. До складу Керівного комітету входять особи, які представляють найважливіших учасників процесу реалізації Плану дій: представники профільних структурних підрозділів Волинської обласної державної адміністрації, органів місцевого самоврядування територіальних громад Волинського вугільного мікрорегіону, відповідальні за виконання завдань Плану дій, представники видобувних підприємств, бізнесу, установ, організацій, громадських організацій, що брали участь у розробці Плану дій зі справедливої трансформації.

Керівний комітет збирається не рідше ніж один раз на рік та виконує такі функції:

- ▶ координує дії виконавців в процесі реалізації Плану дій зі справедливої трансформації;
- ▶ здійснює підготовку щорічних звітів про результати проведення моніторингу реалізації Плану дій зі справедливої трансформації;
- ▶ готує пропозиції щодо внесення змін до Плану дій зі справедливої трансформації та / або до додатку 1 «Орієнтовний перелік проєктів, що підтримуватимуться в межах Плану дій».

Моніторинг та оцінка досягнутих результатів Плану дій зі справедливої трансформації здійснюватиметься на основі індикаторів продукту та результату, що відповідають обсягу інтервенцій Плану дій зі справедливої трансформації та визначеним цілям (див. Розділ 4). Моніторинг цільових індикаторів Плану дій зі справедливої трансформації буде здійснюватись на основі інформації, наданої виконавцями проєктів та заходів, які реалізовуватимуться в межах Плану дій зі справедливої трансформації. З огляду на відсутність муніципальної статистики, для моніторингу індикаторів результату буде здійснюватись збір інформації від органів місцевого самоврядування територіальних громад вугільного мікрорегіону Волинської області, відповідних підрозділів Волинської ОДА тощо.

Для оцінювання досягнення цілей Плану дій зі справедливої трансформації визначено цільові значення індикаторів продукту та результату, які повинні досягатись на кінець 2030 року.

Поточний моніторинг імплементації Плану дій зі справедливої трансформації здійснюватиметься на основі оцінювання реалізації орієнтовного переліку проєктів, що підтримуватимуться в межах Плану дій (додаток 1) в розрізі окремих проєктів за відповідними індикаторами.

Перегляд цільових значень індикаторів та орієнтовного переліку проєктів Плану дій зі справедливої трансформації може відбуватись з огляду на прогрес у реалізації та можливе оновлення Національного плану з енергетики та клімату України на 2025-2030, поточну соціально-економічну ситуацію в Україні загалом та у Волинській області зокрема, звіти Керівного комітету про реалізацію Плану дій зі справедливої трансформації, прогрес у досягненні цілей Плану дій зі справедливої трансформації.

Раз на рік звіт про реалізацію Плану дій зі справедливої трансформації розглядатиметься під час зустрічі Керівного комітету. На підставі звіту Керівний комітет може приймати рішення щодо внесення змін до Плану дій зі справедливої трансформації (за потреби). Звіти про реалізацію Плану дій зі справедливої трансформації та результати моніторингу і оцінки досягнутих результатів будуть оприлюднені та доступні для зацікавлених сторін на веб-сайті Волинської ОДА.

3.3. Інституції, відповідальні за координацію та моніторинг

Департамент економічного розвитку, зовнішніх зносин та з питань туризму і курортів Волинської обласної державної адміністрації виконуватиме роль координуючого органу з реалізації Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону Волинської області на період до 2030 року.

Відповідальними за імплементацію проєктів та заходів, включених до Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону на період до 2030 року будуть:

- ▶ структурні підрозділи Волинської обласної державної адміністрації, відповідальні за реалізацію державно регіональної політики у сферах соціально-економічного розвитку та екології;
- ▶ органи місцевого самоврядування та їх виконавчі комітети територіальних громад Волинського вугільного мікрорегіону (Нововолинська міська рада, Литовезька сільська рада, Поромівська сільська рада);
- ▶ Асоціація вугільних громад України;
- ▶ міжнародні проекти, які проводять діяльність в сфері декарбонізації, зеленої трансформації;
- ▶ інституції, діяльність яких спрямована на стимулювання регіонального та місцевого розвитку (в т.ч. Агенція регіонального розвитку Волинської області);
- ▶ організації громадянського суспільства та інші.

Партнером в реалізації Плану дій зі справедливої трансформації виступатиме компанія Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, яка в межах проекту «Справедлива трансформація вугільних регіонів та зелене відновлення енергетичного сектору України», що впроваджується в Україні, за дорученням Федерального міністерства економіки і захисту клімату Німеччини (BMWK), підтримує процес справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону у партнерстві з Волинською обласною військовою адміністрацією та територіальними громадами вугільного мікрорегіону Волинської області.

Усі зазначені партнери будуть залучені до процесу імплементації Плану дій зі справедливої трансформації, його моніторингу та оцінки досягнутих результатів відповідно до принципу партнерства, описаного в Делегованому регламенті Комісії (ЄС) № 240/2014 від 7 січня 2014 року про Європейський кодекс поведінки щодо партнерства в рамках Європейських структурних та інвестиційних фондів⁵⁸. Кодекс поведінки визначає, як уряди й керівні органи мають взаємодіяти із заінтересованими сторонами під час підготовки, реалізації та моніторингу угод про партнерство й операційних програм заради створення структурованого та відкритого простору для обміну з партнерами.

Джерелами фінансування проєктів та заходів, включених до Плану дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону на період до 2030 року, будуть державний бюджет, місцеві бюджети, кошти міжнародної технічної допомоги та інші джерела, не заборонених законодавством.

Серед інших джерелом фінансування повинен стати **Фонд декарбонізації та енергоефективної трансформації України**. Зміни до Бюджетного кодексу України, що набули чинності з 1 січня 2024 року, передбачили створення такого Фонду, а його основними джерелами фінансування є: екологічний податок за викиди вуглекислого газу від стаціонарних установок; державні запозичення, спрямовані на підтримку енергоефективності та скорочення викидів вуглецю. Кошти Фонду призначені для фінансування державних програм у сфері енергоефективності та підвищення використання відновлюваних джерел енергії; виплата компенсацій за кредитними та лізинговими договорами, укладеними для реалізації енергоефективних заходів, впровадження енергосервісу та розвитку відновлюваних джерел енергії.

Важливо, що Уряд обговорює питання створення **Фонду справедливої трансформації вугільних регіонів** як дієвого й прозорого механізму для фінансування трансформаційних проєктів у вугільних регіонах. Водночас на сьогодні відсутнє законодавчо-нормативне забезпечення створення фонду фінансових ресурсів, у якому акумулюватимуться кошти на фінансування проєктів у межах справедливої трансформації вугільних регіонів.

За умови вступу України до Європейського Союзу, Волинський вугільний мікрорегіон отримає доступ до коштів Європейського Фонду справедливого переходу (Just Transition Fund), який спрямований на пом'якшення переходу до вуглецево нейтральної економіки через

⁵⁸ ДЕЛЕГОВАНИЙ РЕГЛАМЕНТ КОМІСІЇ (ЄС) № 240/2014 від 7 січня 2014 року ПРО ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОДЕКС ПОВЕДІНКИ ЩОДО ПАРТНЕРСТВА В РАМКАХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТРУКТУРНИХ ТА ІНВЕСТИЦІЙНИХ ФОНДІВ, Офіційний вісник ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ L 74/1, EUR-LEX, 7 січня 2014 року <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/pdf/?uri=CELEX:32014R0240&from=en>

фінансування заходів з диверсифікації та модернізації місцевої економіки та зменшення негативного впливу на зайнятість через підтримку перекваліфікації. Фонд справедливості переходу фінансує проекти у регіонах, які значною мірою залежать від викопного палива та вуглецеємних секторів економіки.

4. Індикатори продукту та результату виконання Плану дій зі справедливої трансформації

Таблиця 4.1. Індикатори продукту

Ціль	ID	Індикатор	Одиниці виміру	Цільове значення
Стратегічна ціль 1. Енергетичний перехід та чисте довкілля мікрорегіону для життєдіяльності різних поколінь та соціальних груп населення	RCO 18	Житлові будівлі з покращеними енергетичними характеристиками	од.	
	RCO 19	Громадські будівлі з покращеними енергетичними характеристиками	од.	
	RCO 20	Мережі централізованого опалення новозбудовані або вдосконалені	м	
	RCO 104	Кількість високоефективних когенераційних установок	од.	
	UKR 01	Створені об'єкти з тепло-, енергогенеруючими потужностями з біомаси	од.	
	RCO 34	Додаткові потужності для переробки відходів	од.	
	RCO 107	Фінансування проектів / заходів з роздільного збору ТПВ	тис. грн	
	RCO 38	Площа ревіталізованих та рекультивованих територій	га	
	RCO 39	Територія, охоплена встановленими системами моніторингу забруднення повітря	км ²	
	RCO 58	Створена велоінфраструктура	км	
Стратегічна ціль 2. Нова конкурентоспроможна економіка вугільного мікрорегіону	RCO 03	Підприємства охоплені фінансовою підтримкою	од.	
	RCO 04	Підприємства охоплені нефінансовою підтримкою	од.	
	RCO 07	Дослідницькі організації залучені до спільних проектів	од.	
	RCO 15	Створені / підтримані існуючі інституції сприяння бізнесу	од.	
Стратегічна ціль 3. Вугільний мікрорегіон адаптований до нових соціальних потреб мешканців	RCO 67	Нові та модернізовані освітні заклади	од.	
	UKR 02	Нові та модернізовані об'єкти дозвілля	од.	
	RCO 113	Мешканці – представники вразливих груп, охоплені заходами соціально-економічної інклюзії	осіб	
	RCO 69	Нові та модернізовані заклади охорони здоров'я	од.	
	RCO 70	Нові та модернізовані заклади соціального захисту	од.	
	UKR 03	Кількість інфраструктурних та виробничих об'єктів, забезпечених технічною документацією	од.	
	UKR 04	Кількість розроблених політик /планувальних документів, що забезпечують процес управління справедливою трансформацією	од.	

Таблиця 4.2. Індикатори результату

Ціль	ID	Індикатор	Одиниці виміру	Цільове значення
Стратегічна ціль 1. Енергетичний перехід та чисте довкілля мікрорегіону для життєдіяльності різних поколінь та соціальних груп населення	RCR 29	Викид парникових газів	тис. тон	
	RCR 31	Загальна потужність створених об'єктів відновлюваної енергетики	МВт	
	RCR 47	Перероблені відходи	тон	
	RCR 50	Мешканці, що отримують користь від заходів з покращення якості повітря	осіб	
	UKR 05	Мешканці, що отримують користь від заходів з покращення якості водних ресурсів	осіб	
	RCR 52	Ревіталізовані та рекультивовані землі, що використовуються для зелених насаджень, соціального житла, господарського чи іншого використання	га	
	RCR 64	Користувачі створеної / покращеної велосипедної інфраструктури (у рік)	осіб	
Стратегічна ціль 2. Нова конкурентоспроможна економіка вугільного мікрорегіону	RCR 01	Створені робочі місця	од.	
	RCR 11	Споживачі нових і покращених публічних цифрових послуг, продуктів, процесів	осіб	
	RCR 12	Споживачі нових і покращених бізнес цифрових послуг, продуктів, процесів	осіб	
	RCR 17	Новостворені підприємства, що функціонують понад 1 рік	од.	
	RCR 18	МСП, що скористались послугами інституцій сприяння бізнесу після їх створення	од.	
Стратегічна ціль 3. Вугільний мікрорегіон адаптований до нових соціальних потреб мешканців	RCR 71	Користувачі послуг нових та модернізованих освітніх закладів (у рік)	осіб	
	UKR 06	Користувачі освітніх програм перекваліфікації	осіб в рік	
	UKR 07	Користувачі послуг нових та модернізованих об'єктів дозвілля (у рік)	осіб в рік	
	RCR 73	Користувачі послуг нових та модернізованих закладів охорони здоров'я (у рік)	осіб	
	RCR 74	Користувачі послуг нових або модернізованих закладів соціального захисту (у рік)	осіб	
	UKR 08	Кількість управлінців, що підвищили свою кваліфікацію	осіб	

